

Vate

Kovara Kulturî

Dewreyê diîyine, hûmare: 16 (36), wisar 2011

Wayîr/ Sahibi

Deniz Gunduz

Mudira Karê Nuşteyan a Berpirsiyare/Sorumlu Yazışleri Müdürü
Sevda Zelal Gündüz

Serredaktor

Munzur Çem

Redaksiyon

Serdar Bedîrxan,
Deniz Gunduz, Munzur Çem

Têmsîlkarê Almanya

Daimi Bektaş

Têkiliya Almanya:

Vate

Postfaç: 30 21 07
10 752 Berlîn/Almanya

Têkiliya Hollanda

Şukrî Atîk

Poelenburg 30
30 85 KT
Rotterdam/HOLLAND

Têkiliya Swêdî

Eksträvägen, 186

S-127 61 Skärholmen/SWEDEN
E-mail: ihsanespar45@hotmail.com

Têkiliya Norveçî

M. Darrez

Olav Kyrres gt. 5
0273 Oslo/NORVEÇ

Şertê aboneyîye

Welat serrêk 6 aşmî

Tirkîya:16 YTL8 YTL

Almanya:20 Euro10 Euro

Swêd:.....250 SEK125 SEK

Welatê bînî: 40 Euro20 Euro

Vayî: 5 YTL/8 Euro

Îlan

Rîpelêk: 60 YTL/100 Euro

Nemrîpel: 30 YTL/50 Euro

Çaregrîpel: 15 YTL/25 Euro

Çap/Baskî: Berdan Matbaacılık

Davutpaşa Cad.

Güven Sanai Sitesi

C Blok No: 239

Topkapı/İstanbul

Adrese: Vate

Katip Mustafa Çelebi Mah. Tel Sok.

No: 18, Kat: 3

Beyoğlu/İSTANBUL

Tel: (0212) 244 94 14

e-mail: vate@vateinfo.com

Üç aylık süreli yaygın dergi

www.vateinfo.com

Berpirsiyariya her nuşteyi ya nuştexî/nuştuxe bi xo ya.

TEDEYÎ

Wendoxan rê.....	5
Derheqê Kirmanckî de Kombîyayîşê Newêsine.....	9
Dara Hênîyîra Di Deyîrî, Arêdayox: Hasîp BERŞINAS	32
Hekarî de Konferansê Kudolojiyî, Seyîdxan KURIJ	34
Meseleya Wijdanî û Zubuk, Zelal GUNDUZ	37
Mutlu Firatî ra Di Şîrî.....	45
Berlîn de Vîrardişê Qurbananê 1937-38î.....	49
Jenosîdê 1937-38î Jenosîdêde Plankerde yo, Munzur ÇEM	50
Bi Kılmîye Heyatê Dr. Sîvanî û Lawika Maya Ey, B. ŞÎLAN	58
W. K. Merdimînî ra Di Şîrî.....	62
“Ters Gêrena ya Zana Rast Gêrena ya Zana” Neweranuştox: Mehmûd NÊŞITE	64
Pêrodayîşê Qelbînijan û Pîranijan û Yew Deyîre, J. Îhsan ESPAR	68
Paşa û Hîri Keyney yê, Arêdayox: Seleh PAK	73
Vateyê Bêvateyî, Mehmet BOĞATEKÎN	85

Muftî Necmedîn Efendî û Reîsî Beledîyê Çewlîgî, Îrfan KAYA	86
Term, Îsmâil GÜVEN	88
Tilsim Xerepîyo, Akman GEDİK	92
Hetê Çewlîgî ra Çend Yarenî, Arêdayox: Doğan KARASU	93
Kênaka Kuliksûre, Franskî ra çarnayox: Ozcan YILMAZ	95
Ma Sond Werdo, Wusênê GESTEMERDE	101
Kênekê Rojî, Servet AKKAŞ	103
Rîpelê Kitaban.....	116

WENDOXAN RÊ

Ma bixeyr dî wendoxê hêcayî,

Ma û şima bi hûmara 36ine reyêda bine ênîme têrî. Bêguman merdimî tawo ke dest bi karêde neweyî kerd, kêmi û şaşîyê xo beno ke bibê û ekserîya benê kî. Muhîm o yo ke merdim kêmiyanê xo bivîno, cira derse bigêro û xover bido ke, înan dubare mekero.

Hûmara 35ine de tayê kêmiyê ma bî. Tîya de armancê ma yew bi yew nê kêmiyan ser o vînetiş û dergûdila îzahkerdişê sebebanê înan nîyo. Labelê ci ra yewe esta ke ma xo mecbur vînenîme ke qal bikerîme.

Hûmara 35ine de nameyê çend nuştoxan nuştayan ser o nênusîyayo. Nê, nuştoxê “Di Qantirî” Ozcan Yılmaz, nuştoxa “Edebîyatê Kirmanckî (Zazakî) de Rolê Vateyî” Nadîre Gûndaş Aldatmaz û nuştoxê “Xebata Kirmanckî de Gamêda Hecayê” B. Şîlan ê. Ma seba nê halê nêbaşî/nêrindî şima wendoxan û nuhtoxanê ê nuştayan ra ozurê xo wazenîme.

Wendoxê birêzî,

Vejiyayîşê hûmara 35ine ra nat tayê hadîseyê balkêşî kewtî rojeva ma. Ma wazenîme seba şima wendoxan nînan ra qalê çend heban bikerîme:

Grûba Xebate ya Vateyî, kombîyayîşê xo yê 19ine Dîyarbekîr de viraşt û kombîyayîş her het ra zaf serkewte qedîya.

Kombîyayîşê 19ine de temaya bingeyîne termê beledîya bî. Seke şima wendoxî zî haydar ê, nê serranê peyênan de tayê beledîyayê Kurdîstanî wazenê ke nameyê daîre û buroyanê xo bi kurdkî (kurmanckî û kirmanckî) binuşnê. Xora standardkerdişê termanê beledîya zî wastişê înan bî û Grûba Xebate ya Vateyî zî çiqas ke destebera ame, seba amadekerdişê nê terman xebe tiye.

Na rewşe nîşan dana ke Grûba Xebate ya Vateyî, komele de cayê xo

girewto, dezge û sazîyê ma bawerîya xo pê anê, kar û gureyê kirmancî de aye otorîte qebul kenê. Ma bi nê halî keyfweş û serberz îme.

Bîngol-Derî 2yê nîsane de, Çewlig de bi nameyê “Tarîx û Zanayîş de Zazayî” (Tarih ve Bilgi Bağlamında Zazalar) panelê amade kerd. Qeseykerdoxê panelî M. Malmisaniy û W. Zozanî bî. Nêzdîyê 500 kes sey goşdar amedê bî û panel her het ra serkewte derbaz bî.

Tayê kurdanê welatperweran, Dîyarbekîr de bi nameyê “Komela Ziwan, Huner û Kulturî (Ziwan-Kom), komelê nê ro. Armancê komele, lehçeya kirmancî (kirdkî, zazakî, dimilkî) ser o xebitîyayîş o. Tayê endamê Grûba Xebate ya Vateyî kî na komele de aktif xebetînê.

Embazê ke amadeyê Kombîyayîşê 19ine bibî, înan demê kombîyayîşî de buroyê na komele zîyaret kerd, keyfweşîya xo arde ra ziwan û ci rê serkewtiş wast.

Ziwan-Kom bi nameyê “NewePel”î rojnameyo kulturî yo pancêstrojane (her 15 roje de hûmarê) vejeno.

No dem de têpîya hete tayê welatperweran ra bi nameyê “Şewçîla” kovarêda kulturîye kî dest bi weşanayîşî kerd.

Nê her di weşanî; Newepel û Şewçîla tena bi lehçeya kirmancî (zazakî) yê.

Mabênê 25-30ê gulane de Unîversîteya Hakkarî derheqa kurdolojî de konferansê amade kerd. Sloganê nê konferansî “Ma xo bişînasnîme! Kurd, Kurdkî, Kurdnasî” bî. Hirê embazê ma Seyîtxan Kurij, Malmîsaniy û Munzur Çem amadeyê nê konferansî bî û bi nameyê xo teblîxî pêşkêş kerdî.

Nê çalakî çîyêde muhîm anê verê çîman. Şarê ma roje bi roje ziwan û kulturê xo rê hîna vêşî elaqadar beno û ci rê wayîr vejîno.

Labelê no derheq de her çî baş derbaz nêbeno û tayê karê xirabî kî kuwnê/kewenî rojeve. Mavajîme ke kombîyayîşo ke 13-14 gulane de hetê Unîversîteya Bîngolî (Çewlîgî) ra bi nameyê “Zaza Dili Sempozyumu” ame amadekerdene nînan ra yew bî. Unîversîte amadekerdişê nê sempozyumî de peymeyê objektîfî dayî ra hetê, bi nîyetêde nerind, goreyê wastîşê xo qeseykerdoxî silayîye kerdî. Çi ke armancê îdareyê na unîversîte kirmancî (zazakî) û persanê aye ser o qeseykerdiş nêbî. Armancê înan, seba ke “Kirmancî Kurdî nîyo” û qeseykerdoxê na lehça (kirmancî) zî kurd nîyê vajîyo; qilifamadekerdiş bî. Çîyê êdî zaf eşkera yo; dewlete politikaya asîmilasyonî terk nêkena, seba seveknayîş

û raverşîyayîşê ziwan û kulturê kurdan game nêzerena labelê seba parçekerdişê înan çî ke destebere ra ame peyser nêmanena kena.

Protokolê kombîyayîşê 19ine kî embazê ma Malmîsaniyî nuştîbî û no mîyan de seba kovare amade kerd û ma rê ruşna. Şîma na hûmare de neticeyanê nê kombîyayîşî vînenê. Seba ked û xebate ey a hêcaye Malmîsaniyî rê zaf sipas kenîme, berxûdar û weşûwar bo.

Rastkerdişê nuşteyanê na hûmare de emebazanê ma ra M. Uzunî kî ardim da ma, ma ey rê zî zaf sipas kenîme.

Wendoxê hêcayî,

Tayê wendoxî nuşteyanê xo hem ma rê hem zî cayanê bînan rê, bi taybetî kî keyepelan rê ruşnenê û nê nuşteyan ra qîsmê cîya-cîya cayan de ênê weşanayene. Şîma kî zanenê ke teqîbkerdişê weşananê kurdan çîyêde asan nîyo. No sebeb ra tayê nuşteyê ke weşananê bînan de ênê çapkerdene, beno ke ma mevînimê û Vate de ca bidîme ci û bi no tore weşanayîşê înan dubare bibo. Rîca ma a ya ke kesê ke Vateyî rê nuşte ruşnenê, eke o nuşteyê xo cayê de ame weşanayene keremê xo ma bikerê agahdar.

Heto bîn ra wendoxê ke nuşte ruşnenê, telefon û e-mailê xo kî binuşnêne ke tawo ke hewce bî ma înan de bikewîme têkiliye. No, karê ma keno asan.

Na hûmare de şîma netîceyê Kombîyayîşê Newsine ra teber şanikan, şîran, yarenîye û tayê babetanê aktuelan vînenê. Seba ke hûmarêda zengîne bi qelîteyêda başe bikewo şîma dest, çî ke destebere ma ara ame, peyser nêmendîme ma kerd.

Ma hêvîdar îme ke hûmara 36ine goreyê dilê/zerrîya şîma ya, şîma bi keyf aye wanenê û cira tehm gênê.

Bimanê weşîye de, hetanî hûmarêda bîne.

DERHEQÊ KIRMANCKÎ DE KOMBÎYAYÎŞÊ NEWÊSINE

Dîyarbekir, 21.04.2011–24.04.2011

Derheqê kirmanckî de Kombîyayîşê Newêsine (Des û Newine), mabênê tarîxanê 21.04.2011 û 24.04.2011î de, Dîyarbekir de bi. Nê kombîyayîşî de nê kesî amade bîy:

Tekîn Agacik (Erzingan)

Netîce Altun (Pasûr)

Serdar Bedirxan (Pîran)

Munzur Çem (Dêrsim)

Zulkuf Demirtaş (Pali)

Ehmedê Dirihî (Çewlîg)

J. Îhsan Espar (Pîran)

Denîz Gunduz (Gimgim)

Doxan Karasu (Çewlîg)

Huseyîn Kulu (Dêrsim)

Seyîdxan Kurij (Çewlîg)

Roşan Lezgîn (Licê)

M. Malmîsanij (Pîran)

Selîm Mûrat (Pali)

Mehmud Nêşite (Licê)

Cemal Pîranij (Pîran)

Şukrî Urgun (Hêni)

Muzafer Xeylanij (Pali)

Suleyman Yilmaz (Pîran)

Polat Aydın (Çermûge)

Îshaq Tepe (Motkan)

Nê kombîyayîşî de, amadebîyayoxî tayê qaydeyanê rastnuştişî,

termanê şaredarî (beledîya) û tayê çekuyanê bînan ser o vindertî, meylê xo tesbît kerdî.

RASTNUŞTIŞ

1) Nameyê Herfan

Kirmanckî de çekuya “herfe” makî ya. Nimûne:
To na herfe key nuşte? (Bu harfî ne zaman yazdın?)

Goreyê meylê kombîyayîşî, nameyê herfan bi xo nêrî yê. Nimûne:
Noyo ke to nušto T nîyo, Z yo. (Bu yazdığın T değil, Z'dir.)

Nameyê Kurdîstanî bi “K”yê girdî dest pê keno. (Kürdistan adı büyük K ile başlar.)

Kamî no A nušto, kamî no Î nušto? (Bu A'yı kim yazdı, bu Î'yi kim yazdı?)

2) Di Tewirî “yê”

Kirmanckî de di tewirî “yê” estê. Tayê kesê ke nusenî, ge-ge nînan tēmîyan kenê, xeletî kenî. Nê “yê”yan ra yew wezîfeyê zemîrê wayîrîye vînenê. Ma kombîyayîşê 14. de (hûmara 28. ya kovara Vateyî de) behsê nê “yê”yî kerdî. Ma o wext wina nuştî:

Kirmanckî de zemîrê wayîrîye, “yê” yo. **No zemîr seba nêrî, makî, yewhûmar û zafhûmarî yew o, nêvurîyêno (nêbedilîyêno).**

meylê kombîyayîşî	formê bînî	tirkî
seba nêrî		
yê	ê, ey	
yê mi	ê mi, ey mi	benimki, benim
No yê Roşanî yo.	No ê/ey Roşanî yo.	Bu Roşaninkidir.

seba makî

yê	ê, ey	
yê mi	ê mi, ey mi	benimki, benim
Na yê Roşanî ya.	Na ê/ey Roşanî ya.	Bu Roşaninkidir.

seba zafhûmarî

yê	ê, ey	
yê mi	ê mi, ey mi	benimkiler
Nê yê Roşanî yê.	Na ê/ey Roşanî yê.	Bunlar Roşaninkilerdir.

Çend Endamê Grûba Xebate ya Vateyî yê Kombîyayîşê Newêsine
(Des û Newine)

Yewna “yê”, îzafeya rêzilkî (zincirleme tamlama) de esto. No, partîkelê yan zî edatê diyarkerdişî yo (franskî de “particule déterminative”). Seke nimûneyanê cêrênan ra fehm beno, no “yê”, seba nêrî û zafhûmarî yo labelê seba makî beno “ya”.

meylê kombîyayîşî	tirkî
seba nêrî	
yê	
kombîyayîşê ziwani yê unîversîte	üniversitenin dil toplantısı
karê peyên yê grûba ma	grubumuzun son işi

seba makî

ya	
Grûba Xebate ya Vateyî	Vate Çalışma Grubu
deyîra kayî ya palîyijan	Paluluların oyun türküsü

seba zafhûmarî

yê

karê peyênî yê grûba ma

deyîrê kayî yê palîyijan

cezayê înan yê neweyî

grubumuzun son işleri

Paluluların oyun türküleri

onların yeni cezaları

3)Îzafe de, çekuya makî ya temambîyaya/temambîyayîye (muzaf, tamlanan) ya ke bi “-e” yan zî “-i” qedîyêna

Îzafe de, çekuya makî ya ke bi “-e” yan zî “-i” qedîyêna, gama ke bibo temambîyaya/temambîyayîye, yanî çekuya yewine, no “-e” yan zî “-i” keweno, beno “-a”. Nimûne:

gule (m), guli (m)

gula rezî (bağın gülü)

vile (m), vilî (m)

vila wisarî (baharın çiçeği)

veyve (m), veyvi (m)

veyva Havildarî (Havildar’ın gelini)

Tayê mintiqayan de herinda nê “-a”yî de “-ê” vajîyêno. Nimûne:

gul (m) gulê rezî (bağın gülü)

vil (m) vilê wisarî (baharın çiçeği)

veyv (m) veyvê Havildarî (Havildar’ın gelini)

Labelê îzafe de, çekuyanê nêriyan de, no “-e” yan zî “-i”yê peynîya çekuyan nêkeweno, maneno. Nimûne:

gule (n) guleyê tope (tüfeğin güllesi)

vile (n) vileyê Berzoyî (Berzo’nun boynu)

veyve (n) veyveyê Zerrîweşî (Zerrîweş’in düğünü)

kursi (n) kursîyê Felatî (Felat’ın kürsüsü)

Tayê mintiqayan de wina vajîyêno. Nimûne:

gule (n) guleyî tope (tüfeğin güllesi)

vile (n) vileyî Berzoyî (Berzo’nun boynu)

veyve (n) veyveyî Zerrîweşî (Zerrîweş’in düğünü)

çermi (n) çermîyî gayî (öküzün derisi)

Bala xo bidîn ser ke, nimûneyanê peyênan (“kursî” û “çermî”) de, seba ke herfa “-I”, herfa “-Y”yî ra ver ameya, herinda “kursîyê Felatî” û “çermîyî gayî” de, “kursîyê Felatî” û “çermîyî gayî” nusîyayo.

(Derheqê “-IY” û “-ÎY” de, kitabê Rastnuştîşê Kirmanckî, r. 89 de zî melumat esto.)

4)Nêancîyayîşê çekuya makî ya ke bi “-e” yan zî “-i” qedîyêna

Çekuya makî ya ke bi “-e” yan zî “-i” biqedîyo, cumle de nêancîyêna (bükünlü biçimi kullanılmaz) û suffiksê “-e/-ye”yî nêgêna. Nimûne:

gule (m) (gül), awe (m) (su), kardî (m) (bıçak)

rast

xelet (şaş)

tirkî

Gule bide mi.

Guleye bide mi.

Gülü bana ver.

Awe bide mi.

Aweye bide mi.

Suyu bana ver.

Kardî bide mi.

Kardîye bide mi.

Bıçağı bana ver.

Labelê çekuya nêri ya ke bi “-e” yan zî “-i” biqedîyo”, cumle de ancîyêna (bükünlü biçimi kullanılır) û no “-e” yan zî “-i”yê peynîya çekuye maneno. Nimûne:

gule (n) (gülle), mase (n) (balık), pî (n) (baba), çî (n) (şey)

Endamê Grûba Xebate ya Vateyî Şubeyê Weşanxaneyê Vateyî yê Dîyarbekirî de

meylê kombîyayîşî	formê bînî	tirkî
Guleyî bide mi.	Gulî bide mi.	Gülleyi bana ver.
Maseyî mekişe!	Masî mekişe!	Balıği öldürme!
Pîyî ra vato.	Pî ra vato.	Babaya söylemiş.
Çiyî bere.	Çî bere.	Şeyi götür.

ÇEKUYÊ NÊ KOMBÎYAYÎŞÎ

A. B. proje odası: odaya projeyanê YE (odaya projeyanê Yewîya Ewropa)

abone: abone (m, n)

abone işleri daire başkanlığı: serekîya dayîreyê karanê aboneyîye

abone işleri şube müdürlüğü: mudiriya beşê karanê aboneyîye

abone tahakkuk şefliği: serkariya tehequqê aboneyîye

açık artırma: mezat (n) mezate (n), mazat (n)

alım: girewtiş (n)

alış: girewtiş (n)

altyapı: binawanîye (m), binawanî (m)

altyapı koordinasyon şube müdürlüğü: mudiriya beşê koordinasyonê binawanîye

Altyapı ve Koordinasyon Merkezi (AYKOME): Merkezê Binawanîye û Koordinasyonî (MBK)

abonelik: aboneyîye (m), aboneyî (m)

akort: kok (n)

akort etme: kokkerdiş (n)

akort etmek: kok kerdene

ambar memurluğu: karmendîya embarî

amir: amir, -e

amirlik: amirîye (m)

arama: gêrayîş (n), cigêrayîş (n)

arama kurtarma müdürlüğü: mudiriya cigêrayîş û xelisnayîşî

arıtma: awguznayîş

meylê kombîyayîşî	formê bînî
arıza: arize (m)	ariza (m), arize (n)
arşiv: arşiv (n)	
atık: eşta (m)	vista (m)

eştîye (m)

estîye (n)

eşte (n)

este (n), viste (n), fişte (n), fişte (n)

atık su: gendawe (m)

atık su arıtma tesisi şube müdürlüğü: mudiriya beşê sazgehê

awguznayîşê gendawe

ayar (akort): kok (n)

eyar (n)

ayar (n)

ayarlama: kokkerdiş (n)

eyarkerdiş (n)

ayarkerdiş (n)

ayarlama: kok kerdene

eyar kerdene

ayar kerdene

bacanak: hevalzava (n), hevalzilf (n), bacenax (n)

basın odası: odaya çapemenîye

basın yayın bürosu: buroyê çapemenîye û weşanî

basın yayın şube müdürlüğü: mudiriya beşê çapemenîye û weşanî

basın yayın ve halkla ilişkiler müdürlüğü: mudiriya çapemenîye-weşanî û şarî reyra têkiliye

basın yayın ve halkla ilişkiler şube müdürlüğü: mudiriya beşê çapemenîye-weşanî û şarî reyra têkiliye

başkan: serek, -e

başkan yardımcısı: 1)hetkarê/a serekî 2)hetkarê/a sereke

baytar: veterîner, -e; baytar, -e

belde: şaristanek (n), bajarek (n), belde (n)

belediye: şaredarî (m), beledîya (m)

belediye başkan vekili: 1)wekîla/wekilê serekê şaredarî, wekîla/wekilê serekê beledîya 2)wekîla/wekilê sereka şaredarî, wekîla/wekilê sereka beledîya

belediye başkan yardımcısı: 1)hetkara/hetkarê serekê şaredarî, hetkara/hetkarê serekê beledîya 2)hetkara/hetkarê sereka şaredarî, hetkara/hetkarê sereka beledîya

belediye başkanı: sereka/serekê şaredarî, sereka/serekê beledîya

belediye birim isimleri: nameyê yewînanê şaredarî/beledîya

belediye encümeni: encumenê şaredarî/beledîya (n)

belediye gelirleri: ameyeyê şaredarî/beledîya (zh)

belediye kadın sığınma evi: sitargehê cinîyan yê şaredarî/beledîya

belediye kent konseyi: konseya bajarî/şaristanî ya şaredarî

belediye sağlık kabini: kabîne weşî yê şaredarî/beledîya
belediye şehirlerarası otogarı: otogarê mîyanbajaran yê şaredarî/beledîya
 . . . **belediyesi misyonu:** mîsyonê şaredarîya . . .
 . . . **belediyesi vizyonu:** vîzyonê şaredarîya . . .
besin: xida (m)
bilgişlem: zanakirarî (m)
bilgişlem dairesi başkanlığı: serekîya dayîreyê zanakirarî
bilgişlem merkezi: merkezê zanakirarî
bilgişlem müdürlüğü: mudirîya zanakirarî
bilgişlem şube müdürlüğü: mudirîya beşê zanakirarî
bilgişlem ve bilgi yönetimi müdürlüğü: mudirîya îdareyê zanakirarî û zanayîşî
BİMER (halkla ilişkiler-yetkili memur): BİMER (şarî reyra têkiliye-karmendo selahîyetdar/karmenda selahîyetdare)
birim: yewîne (m)
bordro: bordro (n)
bordro ve tahakkuk şube müdürlüğü: mudirîya beşê bordro û tehequqî
bütçe ve finans şube müdürlüğü: mudirîya beşê butçe û finansî
bütünleme: tamamkerdiş (n), îkmal (n)
büyükşehir: şaristano gird (n), bajaro gird (n)
büyükşehir belediye başkanı: sereka/ê şaredarîya şaristanê girdî, sereka/ê beledîyaya şaristanê girdî
büyükşehir belediye meclisi: meclîsê şaredarîya/beledîyaya şaristanê girdî
cafe ve kütüphane: kafe û kitabxane
canlı hayvan borsası ve mezbaha şube müdürlüğü: mudirîya beşê borsaya heywanan û selexaneyî
çalma: tirawitiş (n) tirewitiş (n), tiritiş (n), tirtiş (n)
 diznayîş (n)
 dizdiyekerdiş (n) dizdeykerdiş (n), duzdeykerdiş (n)
 dizdikerdiş (n) dizdêkerdiş (n), duzdikerdiş (n)
 hermînkardiş (n)
çalmak: tirawitene tirewitene, tiritene, tirtene
 diznayene
 dizdiye kerdene dizdey kerdene, duzdey kerdene

dizdî kerdene dizdê kerdene, duzdî kerdene
 hermîn kerdene
çay ocağı: çayxane (n)
çelişki: nakokî (m), tenaquz (n), tezdad (n)
çevre koruma kontrol şube müdürlüğü: mudirîya beşê pawitiş/seveknayîş û kontrolê dorûverî
çevre koruma ve kontrol dairesi başkanlığı: serekîya dayîreyê pawitiş/seveknayîş û kontrolê dorûverî
çevre temizliği şube müdürlüğü: mudirîya beşê pakîya dorûverî
çocuk hizmetleri müdürlüğü: mudirîya xizmetanê domanan/gedeyan/qıcan
daimi: timin, timûtimin, daîmî
daimi encümen: 1)encumeno timin/timûtimin/daîmî, encumena timine/timûtimine/daîmiye 2)encumena timî/timûtimî, encumenê timî/timûtimî
danışma [yeri]: agahdarîgeh (n)
danışman: mişawîr, -e, şewîrmend, -e
danışmanlar: şewîrmendî (zh)
denetçi: kontrolker, -e; teftîşker, -e
denetçiler: kontrolkerî (zh), teftîşkerî (zh)
depo: depo (n)
destek hizmetleri dairesi başkanlığı: serekîya dayîreyê xizmetanê destekî
DİSK işyeri temsilciliği: temsîlkarîya cayê karî ya “DİSK”Î
Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi yönetim şeması: şemaya îdareyî ya Şaredarîya/Beledîyaya Şaristanê Girdî yê Diyarbekirî
Diyarbakır Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü (DİSKİ): Mudirîya Pêroyî ya İdareyê Awe û Kanalizasyonî yê Diyarbekirî
Diyarbakır Su ve Kanalizasyon İşleri Genel Müdürlüğü (DİSKİ): Mudirîya Pêroyî ya Karanê Awe û Kanalizasyonî yê Diyarbekirî
dizayn: dîzayn (n)
eğitim destekevi: keyedestekê perwerdeyî
eğitim işleri şube müdürlüğü: mudirîya beşê karanê perwerdeyî
elektrik makina ve malzeme ikmal dairesi başkanlığı: serekîya dayîreyê îkmalê malzemeyî û elektrîk-makîna
elektrik ve elektronik şube müdürlüğü: mudirîya beşê elektrîk û elektronîkî

havza: hewza (m) hawza (m)
hayvan pazarı: mezat (n) mazat (n)
Hilar Kültür Sanat Merkezi: Merkezê Kultur û Hunerî yê Hîlarî
hisse: hîse (n) hîsi (n)
 pare (m) bare (m), bari (m), bar (m)
hissedar: nêmedar, -e; şîrîk, -e; ortax, -e
 pardar, -e
 hîsedar, -e hîssedar, -e, hîsidar, -e; hîsdar, -i
hizmet alımı işlemleri müdürlüğü: mudirîya kirarîyanê xizmet-herînayîşî
hukuk işleri şube müdürlüğü: mudirîya beşê karanê huqûqî
hukuk müşavirliği: şêwirmendîya huqûqî
iç denetim birimi: yewîna kontrolê xomîyanî
içme suyu dairesi başkanlığı: serekîya dayîreyê awa şimitîşî
içme suyu yapım şube müdürlüğü: mudirîya beşê viraştîşî yê awa şimitîşî
içme suyu işletme, bakım ve onarım şube müdürlüğü: mudirîya beşê xebitnayîş, ciewnîyayîş/nîyadayîş û tamîrî yê awa şimitîşî
idare odası: odaya îdareyî (m)
idari işler şube müdürlüğü: mudirîya beşê karanê îdarî
ihale: îhale (n)
ihale komisyon başkanlığı: serekîya komîsyonê îhaleyan
ihale odası: odaya îhaleyan (m)
ikmal: îkmal (n), tamamkerdiş (n)
iktisat: ekonomî (m)
il: şaristan (n), bajar (n)
ilçe: qeza (m)
ilçe başkanı: sereka/serekê qeza
ilişki: têkilîye (m), têkilî (m)
imar: awanî (m)
imar ve şehircilik dairesi başkanlığı: serekîya dayîreyê awanî û şaristanawanîye
imar ve şehircilik müdürlüğü: mudirîya awanî û şaristan-awanîye
imar ve şehircilik şube müdürlüğü: mudirîya beşê awanî û şaristanawanîye

Grûba Xebate ya Vateyî Şubeyê Weşanxaneyê Vateyî yê Dîyarbekirî de Wendoxan reyde

insan kaynakları şube müdürlüğü: mudirîya beşê çimeyanê merdiman
insan kaynakları ve destek hizmetleri dairesi başkanlığı: serekîya dayîreyê çimeyanê merdiman û xizmetanê destekî
insan kaynakları ve eğitim müdürlüğü: mudirîya çimeyanê merdiman û perwerdeyî
insan kaynakları ve eğitim dairesi başkanlığı: serekîya dayîreyê çimeyanê merdiman û perwerdeyî
inşa: awan (n)
istimlak: 1)îstîmlak (n) 2)milkêdewletekerdiş (n)
işletme: 1)xebitnayîş (n) xebetnayîş (n)
 gurenayîş (n) gurênayîş (n), gureynayîş (n)
 şuxulnayîş (n) şuxilnayîş (n), şixulnayîş (n)
 2) sazgeh (n)
işletme iştirakler dairesi başkanlığı: serekîya dayîreyê sazgeh û pardarîyan

işletme müdürlüğü: 1)mudiriya xebitnayîşî 2)mudiriya sazgehan, mudiriya sazgehî

işletmek: xebitnayene xebetnayîne
gurenayîne gurênayîne, gureynayîne
şuxulnayene şuxilnayîne, şixulnayîne

iştirak: pardariye (m), pardarî (m)

itfaiye: îtfaiya (m)

itfaiye amirliği: amiriya îtfaiya

itfaiye dairesi başkanlığı: serekîya dayîreyê îtfaiya

itfaiye müdahale şube müdürlüğü: mudiriya beşê mudaxeleyî yê îtfaiya

itfaiye müdürlüğü: mudiriya îtfaiya

itfaiye müdürü: mudira/ê îtfaiya

izin: îzin (n) îzn (n)

destûr (n) destur (n)

kabin: kabîn (n)

kaçak: qaçax, -e

kadastro: kadastro (n)

kadın meclisi: meclisê cinîyan

kadın ve aile müdürlüğü: mudiriya cinî û keyeyan

kalem (yazı işlerinin görüldüğü yer): nuştegeh (n)

kamulaştırma: 1)îstîmlak (n) 2)milîkê dewletekerdiş (n)

kanal: kanal (n)

seref (n) sereb (n), seleb (n), selew (n), salaw (n),
zeleb (n), zarab (n)

kanalizasyon: kanalîzasyon (n)

kanalizasyon dairesi başkanlığı: serekîya dayîreyê kanalîzasyonî

kanalizasyon işletme, bakım ve onarım şube müdürlüğü: mudiriya beşê xebitnayîş, ciewnîyayîş/nîyadayîş û tamîrê kanalîzasyonî

a- lîzasyonîkanalizasyon yapım şube müdürlüğü: mudiriya beşê viraştîşê kan

kanara: selexane (n) selexone (n), selexûne (n)

katı: huşk, -e

katı atık müdürlüğü: mudiriya eşteyanê huşkan

katı atık şube müdürlüğü: mudiriya beşê eşteyanê huşkan

kayıp ve kaçak su önleme şube müdürlüğü: mudiriya beşê ver-nîgirewtîşê vîndîbiyayîş û qaçaxîya awe

kaynak geliştirme ve iştirakler şube müdürlüğü: mudiriya beşê xurtkerdişê çimeyan û pardariyan

kazan dairesi: qazanxane (n)

kentsel tasarım ve dönüşüm şube müdürlüğü: mudiriya beşê dizayn û vurîyayîşê şaristankî

kesimevi: selexane (n) selexone (n), selexûne (n)

kıta: 1)qita (m) qite (m)

2)parzemîn (n)

kom: gome (n) gueme (n), gweme (n)

konferans salonu: salona konferansî

konservatuvar: konservatuwar (n)

konservatuvar şubemüdürlüğü: mudiriya beşê konservatuwarî

konsey: konseye (m)

koordinasyon: 1)hemahengî (m), koordînasyon (n) 2)koordînekerdiş (n)

Koruma Uygulama ve Denetim Bürosu Şube Müdürlüğü (KUDEB):

Mudiriya Beşê Buroyê Pawitiş/Seveknayîş, Caardiş û Kontrolî

koruma ve güvenlik şube müdürlüğü: mudiriya beşê pawitiş/seveknayîş û asayîşî

köy: dewe (m)

kusur: kêmane (n) kemane (n), kemone (n), kemûne (n)

qusur (n) qusir (n), qusûr (n)

sekte (n)

uzir (n) uzr (n)

kusura bakma: qusurî

meewnî qusur meewnî,

qusir meewnî,

qusûr meewnî

qusurî de nîyamede qusur de nîyamede

kusursuz: bêqusur (n) bêqusir (n), bêqusûr (n)

bêqasure (m) bêqusuri (m), bêqusiri (m),

bêqusûre (m)

kültür ve sosyal işler müdürlüğü: mudiriya karanê kulturî û sosyalan

kültür ve turizm dairesi başkanlığı: serekîya dayîreyê kultur û turîzmî

kültür ve turizm müdürlüğü: mudiriya kultur û turizmî
kütüphane: kitabxane (n)
kütüphaneler şube müdürlüğü: mudiriya beşê kitabxaneyan
laboratuvar: laboratuwar (n)
laboratuvarlar şube müdürlüğü: mudiriya beşê laboratuwaran
mahalle: taxe (m)
makine ikmal bakım onarım şube müdürlüğü: mudiriya beşê îkmal, cewnîyayîş û tamîrê makînayan
makine ikmal müdürlüğü: mudiriya îkmalê makînayan
makine ikmal şube müdürlüğü: mudiriya beşê îkmalê makînayan
mali: malî
mali hizmetler müdürlüğü: mudiriya xizmetanê malîyan
mali hizmetler müdürü: mudirê/a xizmetanê malîyan
mali işler dairesi başkanlığı: serekîya dayîreyê karanê malîyan
mali işler müdürlüğü: mudiriya karanê malîyan
mali kontrol müdürlüğü: mudiriya kontrolê malîyî
meclis ve encümen müdürlüğü: mudiriya meclîs û encumenî
meclis toplantı salonu: salona kombîyayîşê meclîsî
memur: karmend, -e
mamura, -e memûr, -e
memurluk: karmendîye (m)
mamurîye (m) mamurey (m), mamurê (m), memûrîye (m)
menkul: kirîştbar, -e berdbar, -e
mescit: camîyek (n), mescîd (n)
mesleki eğitim müdürlüğü: mudiriya perwerdeyê meslekîyî
mezar: gor (n) gorr (n), gore (m), gorre (m), guerr (m), guer (m), gorrn (n)
tirbe (m) tirbi (m), tirb (m)
meqbere (m) meqberi (m), meqber (m)
mezele (m) mezel (n)
qebre (m) qebri (m)
mezarlık: goristan (n) gorristan (n), goriston (n), goristûn (n), gorrnistan (n)

qebristan (n) qebriston (n), qebristûn (n)
mezelan (n) mezel (n)
mezarlıklar müdürlüğü: mudiriya goristanan
mezarlıklar müdürü: mudira/ê goristanan
mezat: mezat (n) mezate (n), mazat (n)
mezbaha: selexane (n) selexone (n), selexûne (n)
mezra: deweke (m) deweki (m), dewek (m)
mezra (m) mazra (m)
misyon: mîsyon (n)
muhasebe: hesabdariye (m), muhasebe (n)
muhasebe servisi: servîsê hesabdariye
muhasebe şube müdürlüğü: mudiriya beşê hesabdariye
muhasebeci: hesabdar, -e
muhasip: hesabdar, -e
mutfak: mitbaxe (m), kulinde (m)
müdahale: mudaxele (n)
müzik odası: odaya muzîkî
onarım: tamîr (n) temîr (n)
tamîrat (n) temîrat (n)
onarına: tamîrkerdiş (n) temîrkerdiş (n)
onarmak: tamîr kerdene tamîr kerdene
ortak: nêmedar, -e; şîrik, -e; ortax, -e
pardar, -e
hîsedar, -e hîsedar, -e, hîsîdar, -e; hîsîdar, -i
ortaklık: nêmeyî (m), nêmeyîye (m), nême (n), ortaxîye (m), ortaxî (m), ortaxênî (m)
pardariye (m)
hîsedariye (m) hîsedarey (m), hîsîdarê (m), hîsdarey (m)
otobüs işletme şube müdürlüğü: mudiriya beşê xebernayîşê otobusan
otogar: otogar (n)
otogar ve otoparklar müdürlüğü: mudiriya otogar û otoparkan
otopark: otoparke (m) otopark (n)
parke (m) park (n)
öğretmenler odası: odaya mamostayan, odaya maliman
önem: girîngîye (m), girîngî (m)

muhîmîye (m), muhîmî (m)
 ehemîyet (n)
 kemal (n)
önem vermek: ehemîyet dayene, girîngîye/girîngî dayene
önemli: muhîm, -e
 girîng, -e
 biehemîyet, -e
 ehemîyetdar, -e
 avzel, -e
önemli bir iş yapmak: cirênayîş, karêko muhîm/girîng kerdene
önemsiz: negirîng, -e
 bêehemîyet, -e
önlem: tedbîr (n)
önlem almak: tedbîr girewtene
önleme: vernîgirewtîş (n) vernîgurotiş (n), varnîgirewtîş (n),
 virênîguretiş (n), virendîguretiş (n)
 manîbiyayîş (n) manîbeyîş (n)
önlemek: vernî girewtene vernî gurotene, varnî girewtene,
 virênî guretene, virendî guretene
 manî biyene manî biyayene
örgüt: rêxistine (m), organizasyon (n)
örgütlenme: rêxistinkerdîş (n), organîzekerdiş (n)
örgütlenme odası: odaya rêxistinkerdîşî
örgütlemek: rêxistin kerdene, organîze kerdene
örgütlenme: rêxistinbiyayîş (n), organîzebiyayîş (n)
örgütlenmek: rêxistin biyene, organîze biyene
özel kalem: nuştegeho xususî
özel kalem şube müdürlüğü: mudirîya beşê nuştegehê xususî
park (ağaçlandırılmış ve çiçeklendirilmiş geniş alan): parke (m)
park ve bahçe hizmetleri müdürlüğü: mudirîya xizmetanê
 baxçe û parkan
park ve bahçe hizmetleri müdürü: mudira/mudirê xizme-
 tanê baxçe û parkan
planlama: plankerdîş (n) pîlankerdiş (n), pîlonkardiş (n), pîlûnkerdiş (n)
planlamak: plan kerdene pîlan kerdene, pîlûn kerdene
proje yönetim şube müdürlüğü: mudirîya beşê idareyê projeyan
projeler dairesi başkanlığı: serekîya dayîreyê projeyan

pay: pare (m)
 hîse (n) hîsi (n)
paydaş: nêmedar, -e; şîrîk, -e; ortax, -e
 pardar, -e
 hîsedar, -e hîssedar, -e, hîsîdar, -e; hîsîdar, -i
paydaşlık: nêmeyî (m), nêmeyîye (m), nême (n), ortaxîye (m), ortaxî
 (m), ortaxênî (m)
 pardariye (m)
 hîsedariye (m) hîssedarey (m), hîsîdarê (m), hîsdarey (m)
personel: xebatkar
proje: proje (n)
ruhsat: ruxset (n) ruxsat (n)
ruhsat şube müdürlüğü: mudirîya beşê ruxsetî
sağlık işleri dairesi başkanlığı: serekîya dayîreyê karanê weşîye
sağlık işleri şube müdürlüğü: mudirîya beşê karanê weşîye
sakat: seqet, -e; astengdar, -e
salhane: selexane (n) selexone (n), selexûne (n)
santral: 1) santral (n) 2) merkezî
santral odası: odaya santralî
satın alma: herînayîş (n) hêrînayîş (n), hêrnayîş (n), erînayîş (n),
 êrnayîş (n)
 girewtîş (n) giretiş (n), girotiş (n), girowtiş (n),
 guretiş (n), guritiş (n), gurotiş (n)
satın alma şube müdürlüğü: mudirîya beşê herînayîşî
satın alma ve ambarlar şube müdürlüğü: mudirîya beşê
 herînayîşî û embaran
satın almak: herînayene hêrînayene, hêrnayene, erînayene,
 êrnayene
 girewtene giretene, girotene, girowtene, guretene,
 guritene, gurotene
sayaç: hûmarpeym (n)
sayaç işleri şube müdürlüğü: mudirîya beşê karanê hûmarpeymî
sayman: hesabdar, -e
saymanlık: hesabdariye (m), muhasebe (n)
sekreter: sekreter, -e
sekreterlik: sekreteriye (m)

servis: servîs (n)
sığınma evi: sitargeh (n)
sınıf: sinife (m)
 1. **sınıf:** sinifa 1.
 2. **sınıf:** sinifa 2.
 3. **sınıf:** sinifa 3.
sigorta: sîgorta (m)
sigorta şefliği: serkarîya sîgorta
sivil savunma uzmanlığı: pisporîya pawitişê sivîlî
sokak: kuçe (n) kuça (m)
sosyal hizmet ve yardım işleri müdürlüğü: mudirîya karanê xizmetê sosyalî û hetkarî
sosyal hizmetler dairesi başkanlığı: serekîya dayîreyê xizmetanê sosyalan
stok: stok (n)
strateji geliştirme dairesi başkanlığı: serekîya dayîreyê xurtkerdişê stratejî
strateji geliştirme şube müdürlüğü: mudirîya beşê xurtkerdişê stratejî
stratejik yönetim ve planlama şube müdürlüğü: mudirîya beşê idareyê stratejîk û plankerdişî
stüdyo: studyo (n)
su abone işleri: karê aboneyîya awe
su arıza birimi: yewîna arizeya awe
su işleri, kontrol, yenileme: karê awe, kontrol û newekerdiş
su işleri müdürü: mudira/ê karanê awe
su işleri servisi: servîsê karanê awe
su işleri şefliği: serkarîya karanê awe
su tahsilat: tehsîlkerdişê awe, tehsîlatê awe
su tesisleri dairesi başkanlığı: serekîya dayîreyê sazgehanê awe
su sağlığı ve havza koruma şube müdürlüğü: mudirîya beşê pawitişê weşî û hewzaya awe
su ve kanalizasyon müdürlüğü: mudirîya awe û kanalizasyonî
sürgün: surgun (n) surgin (n), sirgun (n), surgum (n), sirgum (n)

nefi (n)

sürgün edilmek: surgun bîyene surgin bîyayene, sirgun bîyene, surgum bîyayîne, sirgum bîyayene
 nefî bîyene nefî bîyayîne
sürgün etmek: surgun kerdene surgin kerdene, sirgun kerdene, sirgum kerdene, surgum kerdene
 nefî kerdene
şef: 1)serkar, -e; şef, -e 2)serek, -e; şef, -e
şeflik: 1)serkarîye (m), şefîye (m) 2)serekîye (m), şefîye (m)
şehir tiyatroları ve sinema şube müdürlüğü: mudirîya beşê tîyatroyanê şaristanî û sînema
şehircilik: şaristanawanîye (m), bajarawanîye (m)
şube: beş (n), şûbe (n)
tabip: doktor -e, hekîm, -e
tahakkuk: tehequq (n)
tahakkuk işleri şube müdürlüğü: mudirîya beşê karanê tehequqî
tahsilat: tehsîlkerdiş (n) tahsîlkerdiş (n)
 tehsîlat (n) tahsîlat (n)
tahsilat şube müdürlüğü: mudirîya beşê tehsîlatî
tamir: tamîr (n) temîr (n)
tamir etme: tamîrkerdiş (n) temîrkerdiş (n)
tamir etmek: tamîr kerdene tamîr kerdene
tasarçizim: dîzayn (n)
tasarım: 1)tesewur (n) 2)dîzayn (n)
taşınır (menkul): kirîştbar, -e berdbar, -e
taşınır destek ve stok şube müdürlüğü: mudirîya beşê destekê kirîştbaran/berdbaran û stokî
taziye: eza (m), ezayî (m) teziye (m) taziye (m)
taziye evi: şînxane (n), ezaxane (n)
tedbir: tedbîr (n)
tedbir almak: tedbîr girewtene

teftiş kurulu başkanlığı: serekîya heyetê teftîşî
teknik hizmetler şube müdürlüğü: mudirîya beşê xizmetanê teknîkîyan
temizlik işleri müdürü: mudira/mudirê karanê pakîye
temizlik personeli odası: odaya xebatkaranê pakîye
toplantı salonu: salona kombîyayîşî
toplu ulaşım: komresîye (m)
toplu ulaşım müdürlüğü: mudirîya komresîye
trafik: trafik (n)
trafik şeffliği: serkarîya trafikî
trafik şube müdürlüğü: mudirîya beşê trafikî
turizm: turîzm (n)
TÜM-BEL SEN işyeri temsilciliği: temsilkarîya cayê karîya "TÜMBEL-SEN"Î
ulaşım: res (n)
ulaşım dairesi başkanlığı: serekîya dayîreyê resî
Ulaşım Koordinasyon Merkezi (UKOME): Merkezê Koordînasyonê Resî (MKR)
ulaşım koordinasyon müdürlüğü: mudirîya koordînasyonê resî
uzmanlar: pisporî (zh)
ülke: welat (n)
üstyapı: serawanîye (m), serawanî (m)
veteriner: veterîner, -e; baytar, -e
veteriner işleri ve gıda kontrol müdürlüğü: mudirîya karanê veterînerî û kontrolê xidayan
vezne: wezne (n)
veznedar: weznedar, -e
vilayet: 1)wîlayet (n); şaristan (n), bajar (n) 2)walîyîye (m), walîtî (m), wîlayet (n)
vizyon: vîzyon (n)
WC-bay: WC-camêrd
WC-bayan: WC-cinî
yangın önleme şube müdürlüğü: mudirîya beşê vernîgirewtîşê şewatî
yapı: awanî (m), bîna (m), ban (n)
yapı kontrol şube müdürlüğü: mudirîya beşê kontrolê awanîyan
yapılabilirlik anlamı veren bir sonek: -bar
kirişbar/berdbar: taşınır (taşınabilen, götürülebilin)
yapım: viraştîş (n)

yapım ve bakım şube müdürlüğü: mudirîya beşê viraştîş û ciewnîyayîşî
yas: şîn (n)
yas evi: şînxane (n), ezaxane (n)
yazı işleri: karê nuştayan
yazı işleri müdürlüğü: mudirîya karê nuştayan
yazı işleri ve arşiv şube müdürlüğü: mudirîya beşê arşivî û karê nuştayan
yazı işleri ve kararlar şube müdürlüğü: mudirîya beşê karê nuşte û biran
yazı ve kararlar dairesi başkanlığı: serekîya dayîreyê nuşte û biran
yeşil alan: keskgeh (n)
yeşil alanlar ve fidanlıklar şube müdürlüğü: mudirîya beşê keskgeh û leyegehan
yol: rayîr (n), cehde (n)
yorum: şîrove (n), tefsîr (n)
yönetim odası: odaya îdareyî (m)
yönetim kurulu: heyetê îdareyî
zabıta: zabıta (m) zabıte (n)
zabıta amirliği: amirîya zabıta
zabıta dairesi başkanlığı: serekîya dayîreyê zabıta
zabıta müdürlüğü: mudirîya zabıta
zabıta şube müdürlüğü: mudirîya beşê zabıta

DARA HÊNÎYÎ RA DI DEYÎRÎ

Arêdayox: Hasîp BERŞINAS

AX LÊ KALO*

Ax lê kalo, wax lê kalo
Ax lê kalo, kal engeli

Mi da kalî yo zengeni
Ax lê kalo, wax lê kalo
Mi da kalî yo zengeni
Ax lê kalo, kal engeli

Mi tera va: erd bikeni
Mi tera va: erd bikeni
Erd bikeni heton yenî
Erd bikeni hetton yenî
Ax lê kalo, wax lê kalo
Ax lê kalo, kal hezazo

Kal hezazo da pey merdo
Kal hezazo da pey merdo
Cinîya kalî şar xu rê berdo
Keyna kalî mi xu rê berdo
Ax lê kalo, wax lê kalo
Ax lê kalo, kal engeli**

*Na deyîre govenda tîke de vajîyena.

**Mintiqa/Het: Dara Hênî

Çime [Fek]: Orhan Komilê Emê Birî

Wext: Temmuze 1999

HALLA YALLA DELÎL KEYNA

Halla yalla halla yalla
Halla yalla dêlîl keyna

Ti 'w¹ keynek a mîn² keynon da
Halla yalla dêlîl keyna

Ti 'w xurmêk a mîn xurmon da
Halla yalla dêlîl keyna

Ti 'w sayêrk a mîn sayon da
Halla yalla halla yalla

Awîr keyno mîn kifton do
Halla yalla dêlîl keyna

Awîr xorton mîn çijon do
Halla yalla dêlîl keyna

Nuxta sîyawa mîn çijon da
Halla yalla dêlîl keyna*

1-Ti 'w: Ti yew

2-mîn: miyanê

*Mintiqa: Dara Hênî

Çime/Fek: Orhan Komilê Emê Birî

Wext: Temmuze 1999

HEKARÎ DE KONFERANSÊ KURDOLOJÎYÎ

Seyîdxan KURIJ

“Ma xo bişînasnî: Kurd, Kurdkî, Kurdnasîye”

Unîversîteya Hekarî bi sloganê “Ma xo bişînasnî! kurd, kurdkî, kurdnasî” Konferansê Kurdolojî ya Mîyanneteweyîye viraşte. Konferansî 25î aşma gulane ra hetanî 30î aşme ramit.

Konferansî, 25î aşme de, nêroje ra pey bi pêşkêşkerdişî 2 ciwanan (kênekê û xortê) dest pêkerd. Ciwanan vateyêde kilmî ra dime vengê Mehmud Kizilî da. Mehmud Kizilî dengbej o û Dîyarbekir ra amebî. Çiqas ke sirê sahnedecagirewtîşê ey de grûbêda ciwanan bi sloganan konferans protesto kerd û keyfê ci remna zî, ey bi kilama “Cembelîyê Kurê Mîrê Hekarîyê” dest bi programî xo kerd û hewayêde baş da konferansî.

Bernameyî Mehmud Kizilî ra pey, rektorî Unîversîteya Hekarî Prof. Dr. Îbrahim Belenlî qisey kerd.

Belenlî qeseykerdişê xo de bi kilmîyê nê çekuyê muhîmî vatî: “Eger rojê Tirkîya de kurdolojî sey yew şaxî îlmî bêro akardiş, laboratuvarî nê karî Hekarî yo. Çi ke kulturî şarî kurdî, şeklî ciwîyayîşî yî şarî kurdî hêna hol na mintîqa de ameyo qorîkerdene/seveknayene. Seba ke no kultur vîndî nêbo, ganî cigêrayoxî hol xebate bikerî. Na xebate zî tena (ancax) kesî zanayî eşkenî bikerî, no kar karî merdimanî zanayan o. Ma hewl danî ke ardimî na xebat bikerî. Verî ke merdim bi-êşko derheqî yew milletî de, derheqî yew cematî de karo îlmî bikero, ganî no şar nêyero înkarkerdene. Wexto ke yew şar bêro înkarkerdiş merdim nêşkeno ê şarî ser o xebata îlmî bikero. Ez tîya de vengê rojnamewananî mintîqa pêrone û cigêrayoxan dana ke makînanî xo yê fotografi,

Goşdarê Konferansa Kurdolojî yê Hekarî

hacetanî xo yê vengqeydkerdişî bigerî, şîyerî dewan, materyalî top bikerî û ma rê bîyarî. Ma hazirî ke înan rê her het ra ardim bikerî. Ma heme materyalanî înan bihêrinî û arşivê xo de biseveknî. Ma inahawa eşkenî nê materyalan peşkeşî kesanî cigêrayoxan û zanayan bikerî”.

Qisêkerdişî rektor Belenlî ya pey amadekerdoxanî konferansî ra Îbrahim Seydo Aydoganî qisey kerd. Îbrahim Seydo Aydoganî derheqê hazirkerdiş, program û teblîxanî konferansî de agahdarîye dê û qîsaya xo wina ramite:.

“Kurdolojî têna ziwan û kulturî şarî kurdî nîyo. Kurdolojî ziwan o, kultur o, tarîx o, nasname yo, dîn o, persî cînîyan o, cematnasî yo û heta sîyaset o. Ma her ca ra gazî kesanî cigêrayoxan û zanayan kerdo ke ma derheqî heme persanî neteweyîya kurdî de qisey bikerî.”

Awustralya, Kanada, Ewropa, Ermenîstan û her çar parçeyanî Kurdîstanî ra pêşkêşkarî amebî dawetkerdene. Hûmara amadeyîyan 40 ra vêşî bîye. Înan panc rojî derheqê tarîx, ziwan, edebîyat, resîm, muzîk, komelnasî, nasname, sînema, dîn, folklor û rewşa cînîyanî kurdan de 37 teblîxî pêşkêş kerdî. Teblîxî bi zaravayanî kurdî kurmanckî, sorankî, kirdkî û hewremankî ameyî pêşkêşkerdene. Bi raya sîmultanî tercumeyê tirkî bî.

Derheqî kurdanî Xorasanî de zî çend kesan qisey kerd.

Grûba Xebate ya Vateyî ra 3 embazî bêşdarê konferansî bî û qesey kerd. Nînan ra Malmîsanijî bi nameyî “Rayîro ke Antîkurdolojî ra ver bi Kurdolojîy Şino û Îsmâil Beşikçî”, Munzur Çem bi nameyî “Vizêr, Ewro û Meşte Elewîyîye”, Seyîdxan Kuriyî zî bi nameyê “Peter Lerç û Xebatê Ey ê Wareyê Kurdolojî de” teblîxî pêşnîyaz kerdî.

Konferansî 30î aşme de bi vilakerdişê vilavokê qedîye.

MESELEYA WIJDANÎ Û ZUBUK

Zelal GUNDUZ

Tîya de ez wazena qalê di eseran bikerî. Nuştanê nê eseran ra yew kurd o yew zî tirk. Kurd, Ahmed Muxtar Caf o, tirk zî Azîz Nesîn. Ez bawer a ke ma kurdê ke Kurdîstana bakurî de ameyîme dînya û dibistananê tirkan de wendo, zêde ya kî kê, pêro Azîz Nesînî nas kenîme.

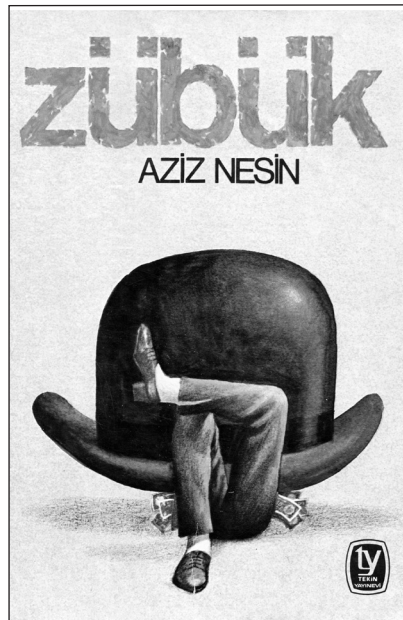
Mavajîme ke ez bi xo, bi kitabanê Azîz Nesînî biya pîl. Coka Azîz Nesîn, cuyê mi de zaf cayêde mûhîm gêno (cêno). Nesîn, feqîrîye ra êno û destpêk de mektebê seyan de waneno. Peyê cû zî mektebê leşkerîye ra beno mezun û sey subay dest bi kar keno û hetanî çewres serre zî nê karî de gurîno. Çewres ra dime nê gureyî caverdano û beno Azîz Nesîn. O, welatê xo de xelkê xo hênî weş, henî bi lezet nuşneno ke halo ke ganî merdim pê bimermo, ma pê huyînîme.

Labelê A. Muxtar Caf winî nîyo. Çiqas ke ma hemwelatîyê yewbîn îme û kurd îme zî ma ra zaf kêmi kes derheqa ey û xebata ey de wayîrê haydarîye me. No semed ra, ez wazena Çend cumleyan ey ser o binuşnî.

Caf, sey Azîz nesînî tebaqayanê binî ra nîno. O, asîlzade yo, prens o. Cafan ra lajê Osman Paşayî yo. Xora peynameyê xo kî na eşîre ra êno.

Caf, merdimêde fikirakerde yo, şorişgêr o. O, wexto ke Îngîlîzî Hukmatê Şêx Mahmudî anê war, Kurdîstan de sey bûrokratî idareyê îngîlîzan de gurîno. O idare, seke Cafî zî kitabê xo de zî nuştî; xelkê feqîr û bindestî, bi hetkarîya feodalan idare keno. No sîstem de zulimkarî feqîran tayêna kenê feqîr, bi xo zî her roj tayêna benê zengîn.

Caf, feqîrîya xelkê xo ya bêhesabe bi mîzah hênî bi hostayîye nuşneno ke merdim şaş û heyran maneno. Ez vana eke Kurdîstan azad bîyêne, o zî sey Nesînî bîyêne nuştîxêde dînya. Hetê nuştîxîye de bingeyê Cafî zaf xurt o.

Nika ma nuştoyan bidîme ra hetê, bêrîme eseranê înan; yanî “Meseleya Wijdanî” û “Zubukî” ser. “Meselaya Wijdanî” nameyê kitabê A. Muxtar Cafî, “Zubuk” zî yê Azîz Nesînî yo.

“Meseleya Wijdanî” çî ya? No wijdan o ke ma ser o hende vîndenîme, anîme benîme, se kêniye bikîme; ancîya zî pê ey, ma xeta û xirabîyanê xo ra nêxelesînîme ra... Ma ra vanê “merdim” (însan); merdim wazeno ke timî aver şoro. Nê averşîayîşî ra vatena mi şaş meyêro famkerdene. Aversîyayîş, merdimî ra gore beno ke bivurîyo. Mavajîme tayê merdimî nêwazenê astengî-mastengî rayîrê înan ser bivejîyê ke bi rehetîye û bi hi-

zur waştîşanê xo bîyarê ca. Xora dolimê ke dest pêkerd êdî ti nêşkîna rayîrê înan ser o vînderê. Înan êdî gonîya xo kerda çîmanê xo, qet wijdan-mijdan nêno vîrî. Senî ke ma de vanê; “maye ewladê xo eşto” bi o qeyde.

Mi ke “Meseleya Wijdanî” wend, ez heyran menda. Bi rastîye, seba ke mi kurmanckî nêzanîtêne, mi bi kurmanckî kitabî nêwendîbî.. Labelê par ra mi dest pê kerd, ez kurmanckî musa û wanena. Ez edebîyatê kurdkî yo bi kurmanckî musaya. Wexto ke mi dest pêkerd û wend ez zaf xêmgîn bîya, mi va “xezîkêna mi raver dest pêbikerdêne.” Mi çimê xo de zaf kerdîbî girs ke musayîşê kurmanckî zor o. Labelê ez musa ke çîyo ke ti cira hes bikere, çî yan zî se beno bibo, ti bi rehetî û keyfweşîye musena. Meseleya Wijdanî zî o qeyde...

Edebîyatê Kurdkî de mîzah, zaf şî weşê mi. Seba ke ma Kurdî, berm û haware ra, derd û kulan ra, lorik û suyarên ra hem hes kenîme hem zî zereyê înan de ciwîyenîme, aye ra, her çiyê mayo serkewte zî sey cuyê ma yo. Xora no çiyêde temaşe kî nîyo. Yew feylozofî vato ke “merdim çî bo, se biciwîyo henî qisey keno”. Labelê merdim eşkeno qederê xo bivurno. Qet mebo zî, şîkîno sey A.M. Cafî bi leq û lûqan bîyaro ra zîwan. Goreyê mi, tesîrê ney merdimî ser o tayêna xurt o. Tewr kêmi mi ser o wina yo.

Aye ra, kitabe A.M. Cafî ra mi zaf hes kerd. Xezîkêna ey cuya xo de her tim tena şîrî nê hikayeyî zî binuştêne. Sey Azîz Nesînî. O yo ke ca amo ez naye vajîne; qelema înan goreyê mi sey yewbînan a. Xora Meseleya Wijdanî û Zubuk, tivana yew pîyayî nuşto. Tena zîwan û zemanê înan yewbînî nêgêno. Aye ra dot; merdimî, xelk, feqîr û merdimo cûwaz (kurnaz) û bêwijdan kitabânê her di nuştoyan de sey yewbînan ê.

Meseleya Wijdanî de qehremanê kitabî Zorab Efendî yo, ê Zubukî de zî Zubukzade Îbrahîm...

Meseleya Wijdanî de hîna ke qehremanê kitabî nêbîyo Zorab Efendî, se û bêkes o û hetê lajanê apanê xo de şîwanîye, gawanîye û paleyîye keno. Bi a domanîya xo çî dest ra ame keno. Heta ke beno xort. Eke beno xort zî ey ra vanê: “Seyo ti êdî hayo bîyî xort, to şîkîni xo bi xo îdare bikerî”. Seke qet nêxebetîyo ey ra na êna vatêne?

Hem zî seke bê name yo ey ra vanê; “Sê”. Xora hikaye de sere ra hatanî peynîye ma nameyê ey nêzanenîme. Seyî ra dime zî nameyê ey beno Zorab Efendî. Goreyê ma wendoxan zî verî o Sê yo. Bêpî û bêmaye yo. Pîyê ey şer de êno kîştene. Vatişê ey ra ma fam kenîme ke şerê ke mîyanê Îngîlîzan û Qiralê Kurdîstana Başurî Şex Mahmudî de bîyê, pîyê ey nê şeran ra ê yewine de amo kîştene. Xo ra kitab zî 1927-28sine de ameyo nuştene.

Aye ra tepîya Sê bi maya xo ya belengaze ra tena manenê. Maya eya cefakare seba ke o biwano, mîyanê hende bêimkanîye de zî, ey rê seba mektebî ar-du û wer-mer peyda kena. Labelê Homa aye rê êno rame û a zî Seyê xo yê belengazî tenayî û feqîrîye de caverdana şona. Seyo feqîro belengaz bêma û bêpî hênî mîyan de maneno. Wendiş-mendiş xo ra dest ra şono, o bi xo kî seke cor de zî ma va, seba loqmeyê nanê huşkî şono hetê lajê apanê xo û êdî çî kar bo, senê kar bo tede gurîno. Hetanî ke bi pîl û xort, lajê apan o eşt tever.

Êdî o, mîyanê bêkesî û belengazîye de xo rê ero çare gêreno. Cîya-cîya karan de gurîno, hetê tucaran de, esnafan de çi kar ke rast ame keno.

Sê, raverî xortêde rast, wayîrê qerekerê baş û wijdanî yo. Zîyade mebo zî tayê şîno binuso û biwano. Esnaf û tucarî, sey feqîr û fiqarayane bînan heqa ey zî wenê, ey ser o zulm û zordariye nanê ro. O, hekmet û şaşîyede maneno û patronanê xo ra çiqas ke meseleya wijdanî perse-no, vînenê ke cewabî têde sey yewbîn ê. Labelê ver bi înan nêvîndeno û îtiraz nêkeno hama desinde vengê xo birneno. Peynîye de qayît keno ke bêfayde yo, kar û gureyê xo caverdano, tekmeno şono gureyêde bîn. Ge-ge zî cayê xo caverdano şono qezayêda bîne. Labelê na kî bêfeyde ya. Her ca, her gure, her patron rindbiyayîş hetê de, ê verênan ra hîna xirab û bêwijdan o. Ma nê têdîne kitab de, fekê qehremanî ra, yanî Seyî ra musenîme. Se bîyo, çi bîyo; o bi xo ma wendoxan rê qisey keno.

Ma bêrîme Zubukê Azîz Nesînî ser. Kitabê Azîz Nesînî de, Îbrahîm lajê Zubukzadeyî yo. Nameyê pîyê ey, seba ke zaf zurî kerdê û dolabî çarnê, şarê qeza no pira. Manaya Zubukî zî xora zurekerî, egoîstî, cûwazî ya. O, seba armancê xo herçî keno; merdiman xapeneno, şe-leneno ûsn. Êdî çi xirabîye ke esta ti şîkîna têdîne seba ey vajê.

Aye ra raver o bi xo, xo sey “Efeyê New Koyan” dano naskerde-ne. O muhacîr o labelê aslê xo kifş nîyo. Çi ame verê fekî vano û pesnê xo dano. Fekê xo rind gurîno û qisayanê weşan peyda keno, xelk zî îtimadê xo pê ano û mîyanê xo de çi ke dest ra ame ci rê keno. Zubuk-zade zî bi o qeyde wextêde kilm de beno dewlemend. Lajê ey Îbrahîm zî qet pîyê xo ra pey de nêmaneno. Tifiq sey ey bi zuran, dek û dolaban mîyanê xelkî de ca dano xo û hem erzîno sîyaset hem zî sîya şarî de beno dewlemend. Qey sîya şarî de? Seba ke şarê qeza û derûdorê ey, hende ke zur, cûwazî, dek û dolabanê ey zanê û her tim qerar danê ke ey mîyan ra bidarê we labelê o hemîne ra baqîl û qurnaz o. Sey cinî çimê xo her çî ser o yo. Qayît keno ke çiyêde xirab êno sere, rayîrê doz keno. O çiqas gineno piro û dame ra xelesîno ra hende zî beno berz. Xelk ancîya bi zuranê eyê neweyan tayêna rind xapîno û bi xo bi is-rar û veragêrayîş ey ano maqamo tayêna berz. Ê her xapîyayîş de ey ra tayêna nefret kenê, ê çiqas xapînê û cira hevzê xo kenê dolimêna tayêna rind xapînê û dolimêna, dolimêna, dolimêna... Ê her çî ke şî zî mîyanê xo de ey kenê berz. Heta ke tu hewceyê Zubukî înan rê nêmend.

Seba ke êdî o sîyaset de resto cayo tewr berz, na dolime kî merdimanê wendeyan, merdimanê sîyasîyan xapneno.

Bi kilmekîye, sey Zorab Efendî Zubukî zî xelk mîyanê xo de viraze-no, ca dano ci û keno berz.

Zorab Efendî, Zubukî ra bi çend xusîsîyetanê xo vurîno:

O, feqîriye ra êno. Keyeyê ey sey Zubukî zureker, dirxeyin, dek-dolabin, menfaatkar, pertîldayox nîyo. Ê feqîr ê û ma qerekerê Seyî ra zî fam kenîme ke durustîye û wijdan hetê înan de çiyêde zaf muhîm o. Xora Sê bi na durustîye û wijdanê xo winî (henî) feqîrî û hêsîriye an-ceno ke hetê ra zerîya wendoxî pê vêşena. Wexto ke êdî no zulm û zorî ra aciz beno dest keno bi hîle û xirabîye û beno Zorab Efendî.

Zorab Efendî bîyayîşê ey, sereyê wendoxan de fikiranê cîyayan pey-da keno, fikrê înan keno têmîyan. Yanî kitab, sebebânê berzbîyayîşê qehremanî ser o merdimî dano fikirîyayene. Seba ke o hîna Se yo, mîyanê feqîrî û hêsîriye de yo; tucarî, patronî, esnafî, axayî senî kedwerîye kenê, xelkî şelenenê; piştîya înan ra se benê zengîn, înan feqîr verdanê; vînenê. Vînenê û hekmete kuwno ci. Mesela yew esnaf wexto ke wextê tutinî ame dewijan de bi ziwanêde nerm, weş û kibar qisey keno. Tivana ke fek ra şekir rişîno. Nêzano ke înan rê se bike-ro. Ê zî hema bi rehetîye qan benê û xapînê. Çiqas tutin dest de esto, bi deyn têde danê ey. O zî goreyê keyfê xo, çiqas zerî ra ame ê fiyatî ra roşeno. Bi no tore, zengîniye nano ra zengîniye ser. Peydo ke wextê pereguretişî ame, dewijî seba peranê xo şonê labelê patron êdî ne ki-bar o ne zî nermkanî qisey keno. Na raye feke ey ra şekir ne, jar rişîno de. Ê peranê xo ya qet nêgênê yan zî heqa xo ra zaf kê mî gênê û kor-poşeman peyser şonê. Ê yê ke heqa xo de înat kenê ê zî bi tehdît, qesa û xeberanê giranan ênê têrî. Tersê dewlete zî ser o yo. Seba ke hem qanun-manun nêzanê hem zî her çî hetê patronan der o, destan kenê xo ver ra, vileçewt fetelînê.

Zorab, taw o ke hemberê nê kerdişan de wijdanî ano ra patronî vîrî, o wina cewab dano:

“Eke ez serre de çar dewan înan dest ra megêrî, bi çi îdareyê xo ronî.

“To bîlasebeb wîni kerd, ê serrêna êdî tutinê xo nêroşenê to”.

Patron huyîno û vano ke:

“Lajê mi, nê dewijî zaf her ê, ti vînenî serrêna dayîna rew ênê verê berê mi”.

Rastî zi serra bîne eynî dewijî tayêna rew ênê berê patronî ke ancîya tutinê xo biroşê ey. Se, fikirîno, sebebo ke nê nîya kenê, halo ke xo kenê ci çik o? Peyêcu fam keno ke rîyê feqîrîye, bêçareyîye, tewr mûhîm rîyê cahîliye ra. Ê hende fam kenê û seba ke patron nasê înan o bawerîya xo bi ey anê. Yewo ke nas nîyo ci ra tersenê. Tersenê ke tayêna xirab bo. Çîyo ke nêzanenê ey ra tersenê. Rîsk, xêşîmiye û ne-we ra musayîşî ra tersenê. Ma û pîyanê xo ra, kalik û bawikanê xo ra çî musê eynî dewam kenê. Der-dormeyê înan de çî beno, çî, se raver şono hayî ro ci nîyê. Seke heywanê yabanî, seba ke bi xo zî yabanî yê û pilingî ra nêtersenê; bi o tore. O, înan buro zî qet o. Ê hende ke zanenê ke piling goştwer o. Ê, naye ra zîyade çîyê nêzanenê.

Se, defê zî derheqa aveşiyayîşî patronê xo ra pers keno ke qey xo rê şîrketê nênano ro, qey makîneyan nêgêno û kara xo nîya bîlasebeb xerc keno. Patron duştê naye de vano ke:

“Ma kalik û bawikanê xo ra nîya musayîme. Kifşe yo ke ti sey wendeyanê nikayî fikirînî labelê ti rast nîyî, aqilê kalik û bawikanê ma nê neweyan ra hîna rind o”.

Nê qisayê patronî hîkaye de her tim rastê ma êne. Mesela rojê şono camîye Seyê ma. Tîya mele bi erebkî waneno, merdimê ke goşdanê, înan zî kerda kurî û zurîye, bermenê.

Naye ser o yewî ra perseno:

“Goreyo ke to nîya bermena, to hema pêro mane ney ayet û hadîseyan zanena”.

“Pîye mi!” vano merdim. “Nê pêro erebkî yê, ez manê înan nêzanena, Çîyo ke ez zanena, nînan de behsê qebr û qîyamete êno kerdene”.

Seyê ma bi nê cewabî nêmaneno, nafa kî perseno ke bi kurdkî êne çî mane cira vajo. Mele nê persî ser o beno xêx û vano:

“Ti kafir î qisey meke!”

Feke meleyî ra se ke nê qisayî vejînê millet beno har û hema hûcimê Seyê feqîrî keno. Homayî rê şikir ke embezê ey, êno ey xelesneno ra. Êdî na mesela ra dime Seyo feqîr vûrîno. Xo bi xo vano:

“Raverşiyayîşê nê demî, ne rastîye, ne wendiş û ne zî wayîrê pereyî bîyayîşî ser o yo”.

Tîya de Seyê ma, maro ke pirenê xo vurneno xo keno teze, sey ey xo wijdan û duristîye ra, tewr mûhîm zî Seyî ra kuwno dûrî; bi zûran, bi dek û dolaban beno Zorab Efendî. Hem zî dilqê di merdiman de vejîno meydan. Hetê ra pesna hukmatî dano, hetê ra kî pesna xelkî. Hetê

hukmatî de peyva xelkî, hete xelkî de zî peyva hukmatî qesey keno. Her hetê ra zî êno heskerdene. Bi no hewa, Çiqas vanê hende rehet beno Zorab Efendî. Naye ra dime êdî çiqas ke pere kuwno ra dest û beno xurt hende zî beno vêşan. Tayêna, tayêna, tayêna wazeno... Rojê embazê xo ra perseno ke xeyalanê xo bi senî qeyde bîyaro ca. Embaz naye ser o perseno:

“Raver vaje, perê to estê?”

“Tayê estê”.

“O wext, her çî tal o (bê mane yo). Labelê tayê meseleyê mûhîmî estê ke gere ti qebul bikerê”

“Meseleyê çî?”

“Zûr, îxanete...”

Seyê ma ke beno “Zorab Efendî”, êdî ne wijdan maneno ne durustîye ne ar ne zî namûs. Zulm û zorê patronanê ey ê verênan çik ê ke! Zorab Efendî weş bo. Ê, hetê Zorab Efendî de sey melekeyî, sey pêxemberî manenê. Seke nameyê Efeyê New Koyan beno Zubukzade, nameyê ey zî beno Zorab. Sey Zubukî mana nameyê ey zî manîdar a. O, zor, zulim, neheqîye, zalimîye, diktatorîye, îxanet... Her çî xirabîye ke ênê aqilê şima, aye ano ra merdimî vîrî... Êdî seba menfaatê xo aya ke ano feqîr û fiqaran ser, Homa mîyaro dişmenî ser. Zorab, êdî seba menfaatê xo wendeyan ra nefret keno. Wexto ke Se bî, çitur ke hetê wendiş, dûristî û wijdanî de bî, nika zî ci ra hende dûrî yo û hende zî nefret keno. No derheq de hendê raver şono ke rojê tawo ke rastê di domananê wendekaran êno, seba ke domani mîyanê xo de peyva ey qisey kenê, êno ke înan weşa weş buro. Înan ra yew vano:

“Zorab Efendî Homa yo.”

Qeseyê ê bîni manîdar ê.

“Zorab Efendî Homa nîyo. Xelkê ma yê feqîr û cahîlî ser o sey Homayî yo. Merdimê sey ey, mîyanê merdimanê wendekaran û bîaqîlan de nêşîne bibê şofor zî. Wexto ke xelkê ma wend bî bîaqîl ti a wext bivîne Homa kam o!”

Zorab Efendî êdî Seyo feqîr nîyo ke bîaqîl û wendekaran ra hes bikerê. O êdî patron o. Coka o, nê domanan ra xof gêno, tey dejeno û nefret keno. Seba ke wendiş û zanayebîyayîş, dûştê ey û menfaatanê ey de çiyode bi talûke yo.

Zubukzade Îbrahîm zî o qeyde! Xelk, acizîya xo ra Zubuk ra hevzê

xo keno. Îhtiyacıya înan yew qehremenî rê esta, Zubukî mîyanê xo de ê bi xo virazenê. Coka guna tena gunaya Zubuk û Zorabî nîya. Guna û xeta, înan ra zîyade ê merdiman a.

Kitabê Nesînî Zubuk de, nasanê Zubukî ra yew, rojnamegero ke seba ropartajê Zubukî gêreno, ey ra vano:

“Biko, heşarê xo be, no Zubuk to meşeleno”.

O kî vano ke:

“Ma mi qey bişeleno? Ez ey ra çiyê nêwazena ke”.

MUTLU FIRATÎ RA DI ŞÎRÎ

NA ŞEWE

“ti çimê mi de tewr çiyê nîya êdî
kî nê mi sewda mi ra bî zêde na şewe
nê qisayê to qisayî bî, nêzono
qisaya **to** ya peyêne her çî qedena na şewe”

qisayê to bî zîyade mi kerdî tizban ra
nêzano to çî waşt na sewda ma ra
to gonî dê ardene nê birînan ra
janê mi nalayîşê mi ra bî zêde

roj gêreno, wext êno wextî ser de
ma ju cade de kunîme têver de
rayê ma gêrenê sîyê ma ginenê jumînî ser de
çimê ma qayîtê jumînî nêkenê na şewe

ROJÊ ÊNA

rojê êna
 yew resmê to maneno destê mi de
 nameyê to
 gineno war o serê ziwane mi ra
 ti ke kuna mi vîrî
 qelbê mi sey verî nêkuyîno pa

roştîya çimanê mi şona
 hîtiya fekê mi bena zuwa
 tîje Kêla Şema ser o zereq nêdana
 aşiqî-maşiqî benê ax û zar

axx! saetî gêrenê
 wext êno wextî ser de
 ma yew cade de rastê jumînî benîme
 ez vindeno
 çimê mi benê pirrê hesiran
 qayîte rîyê to yê sey aşme keno
 ti sere kena xo ver
 çimê to benê pirr
 xo-xo de qisey kena
 tayê kî hêrs bena
 mi ra qiseyanê xiraban kena rêz
 tayê kî kesrete ancena axîne ser de
 hesirî sey şîliyê varenê çimanê ma ra
 ti peyê xo çarnena
 sere kena xo ver şona
 ez kuno ra to dime
 ti qayîte mi nêbena
 sey yew xerîbî
 mi ra vêrena ra, şona
 şona welatenê xerîban

reyna saetî gêrenê
 wext êno wextî ser de
 mînderê xo de nişena ro ti
 Tayê fikirîna ti bena poşman
 ez beno ax û zar
 ti vana
 xwezika mi tey qesey bikerdêne
 ez vano xwezika mi vengê aye bihesnêne
 mi reyna bidîyêne
 wa çimê mi kor goşê mi kerr
 ziwane mi lal fekê mi gurete
 dest û payê mi kud bîyêne

kesî ra ne mi derdê xo bivatêne
 ne kî kesî derdê mi bizanitêne

rojê êna
 saetî gêrenê
 wext êno wextî ser de
 ma mîyanê şarî de
 henî ginenîme war o ke
 ma de ruçik nêmaneno
 ke qayîte rîyê şarî kîme
 ne kî qedînê, a roje êna
 şerefê ma qedîno
 şanê ma beno panc quruşî
 benîme kal
 sey yew kinca kane
 sey yew pisinga bêwayîre
 xo tena hîs kenîme
 ne kes destê ma gêno
 ne kes halê ma perseno
 benîme muhtacê nane
 ancîya kî kesreta ma
 kila qelbê ma nêqedîna
 ti her bermayîş de, her huyayîş de

mi ana xo vîrî
 ti çiças ke kuna mi vîrî
 zereyê mi ra bi çeman gonî
 çimanê mi ra bi deryayan hesirî şonê
 saetî gêrenê
 wext êno wextî ser de
 ma ginenîme cilan ro
 tena yîme
 kes wextê merdena ma de
 nêno lewê ma
 ezraîl berê ma
 şaneno girmikan ver
 ez weşîya xo keno

berbîş kuno ra fekê mi
 resmê to nano sêneyê xo ser
 vano “mi nîya mezele kerê”
 axx! harmeyê mi ginenê sêneyê mi ser

rojê êna
 saetî gêrenê
 wext êno wextî ser de
 asmênê tarî ra estareyî
 yew bi yew ginenê war o
 rind qaytê asmênê tarî ke
 ez bêrî ra to vîrî
 bizane ke ez merdo

rojê êna saetî gêrenê
 wext nêno wextî ser de
 belkî ma cenet de raştê yewbînan benîme
 vajîme çi
 cananî ra cane rê silam bo

BERLÎN DE VÎRARDIŞÊ QURBANANÊ 1937-38Î

4ê gulane de, ede paytextê Almanya Berlîn de seba vîrardişê qurbananê jenosîdê 1937-38î kombîyayîşê ame amadekerdene. Amadekerdoxê kombîyayîşî “Însîyatîfê Xebate ya Jenosîdê Dêrsimî yê 1937-38î” bî.

No însîyatîf, demê yo xebetîno û xover dano ke jenosîdê 1937-38î bikuyo rojeva dadgehanê mîyanneteweyîyan. Însîyatîfî, heta nika na perse ser o 4 konferansî amade kerdê. Nê konferansan ra yew Parlamentoyê Ewropa (Bruksel) de yew kî Parlamentoyê Eyaletê Berlînî de virazîya. Grubêda avûkatan kî hetê huquqî ra perse ser o gureyena. Kampanyaya înzaya ke çend mengî na ra ave dest pêkerdo, a kî devam kena.

Moderatorîya kombîyayîşî Dr. Şukrî Gulerî kerde. Qeseykerdoxî kî sire ra Munzur Çem, Ayfer Ber, Rênas Akar û Av. Erdal Dogan bî. Munzur Çem, hetê tarîxî ra perse ser o vinet. Ayfere nameyê însîyatîfî ra qesey kerd û kar û gureyo ke hetanî ewro amo kerdene derheqa ey de haydarîye dê goşdaran. Avûkatê ke na perse ser o xebetîne, demê na ra raver şîbî tayê şaristananê Kurdîstanî û Rênas kî sey tercumanî bi înan ra bî. No sebeb ra, ey qeseykerdişê xo de giraniye dê nê gêrayîşî ser. Qeseykerdoxo peyên Av. Erdal Dogan bî. Erdal Dogan Îstanbul de ciwîyîno. Avûkatê ke xebetîne ke jenosîdê 1937-38î yê Dêrsimî berê dadgehanê mîyanneteweyîyan, înan ra yew o. O, dewa Hirant Dink û Zirve Yayınevî (Malatya) de kî avûkatîye keno.

Kombîyayîşê 4ê Gulane de qeseykerdişê Munzur Çemî cêr o.

Vate-Berlîn

“JENOSÎDÊ 1937-38Î JENOSÎDÊDE PLANKERDE YO”

Munzur ÇEM

Meymanê hêcayî,
Wa û birayêne!

Ewro 4ê gulane yo.

Gulane, welatê ma de aşmêda taybetî ya û demêde zaf weşî ifade kena. Labelê çi heyf ke sebebo ke ma ewro tîya ameyîme pêser, xovîrardişê rindekîya wisarê welatî nîyo. Ma ewro, seba xovîrardişê rojêda tip-tariye na salone de ameyîme pêser.

74 serrî na ra raver, yanî 4ê gulana 1937ine de, Hukmatê Ankara, binê serekîya Mustafa Kemalî de bî top û derheqa Dêrsimî de qerarêde zaf **muhîm** û xedar girewt. Serekê ordiyê tirkî Mareşal Fevzî Çakmakî kî nê kombîyayîşî de ca girewtîbî. Bi qerarnamê nê kombîyayîşî, jenosîdê 1937-38ine bi hewayo resmî dest pêkerd.

Sebebê Jenosîdê Dêrsimî Çik bî?

Tawo ke merdim têkiliya dewlete û kurdan ser o vindeno, ganî verê veran îdeolojî, polîtîka û wirastişê aye de nîyadone. Gelo Tirkîya dewletêda senên a? Herdê na dewlete ser o sîstemo polîtîk çitur o?

Her çî ra raver, Komara Tirkîya eslê xo de dewletêda newîye nîya. A, bi destê kadroyanê Împaratorîya Osmanî virazîya û karakterê xo yew o. No sebeb ra aye ra “Osmanîya newîye” ya kî “Osmanîya Dîyine” vatiş şaş nîyo. Dagirkerîye, neheqî û zulumkarîye de ferqê înan çin o. Hata merdim şikîno bi rehetîye vajo ke Komare ya kî Cumhuriyet, tayê hetan ra Osmanîyan ra peyser û xiravêr a. Mavajîme Împaratorîya Osmanî dewletêda dîktatore bîye labelê rasîst nêbîye. Rasîzm, bi nasyonalîzmê tirkan, pratîk de bi destê “İttihat ve Tertakkî” bandura

xo nê ro polîtîkaya Împaratorîye ser. Hemberê naye de amênê Komare ya kî Cumhuriyetî rasîstî ya. Slogano namdar “yew millet, yew welat, yew ziwan” heta “yew dîn” nîşanê nê îdeolojî û na polîtîka yo.

No semed ra kî kemalîstan çitur ke dewleta xo nê ro, milletê ke tirk nêbî, bîyayîşê înan înkâr kerd û waşt ke bi asimilasyonêde zorakî û xedarî înan bikero tirk.

Nasyonalîstanê tirkan demê Cengê Cîhanî yê Yewînî de armenî, suryanî û rumî qir kerdîbî. Rumê ke pey de mendîbî, ê kî sirê serkewtişê kemalîstan de amebî surgunkerdene. Êdî dore ê kurdan bîye, sire amebî înan. No sebeb ra seba Îdareyê Mustafa Kemalî kurdan hedefo yewin teşkil kerdene.

Labelê kurdan kî çok ronêda, têslîm nêbî. Roja ke Tirkîya saz bîya, nê milletê feqîrî hemberê neheqî û zulumî de dest bi xoverdayîşê azadiye kerd û no xoverdayîş, ewro hîna kî rameno. A roje na roj a, ma kurdî ser nêkewtîme azad nêbîme labelê tirkî kî ser nêkewtî. Înan bese nêkerd ke ma asîmîle bikerê û bikerê tirk.

Çimê Kemalîstan de Dêrsim

Dêrsim, hem demê Osmanîyan de hem kî demê Komare de cayêde zaf taybetî bî. Kemalîstan, şarê na mintîqa xo rê sey (jê) dişmenî dîyêne. Qey henî bî? Merdim şikîno sebebên nê halî bi no tore îzah bikero:

1. Dêrsim bi seserran duştê zulm û neheqîya Osmanîyan de vejî-yabî, bandura înan qebul nêkerdîbî û her tim nêmxoser mendîbî.

2. Destpêkê seserra 20ine de Kurdanê Dêrsimî qirkerdişê armenîyan de ca nêgirewtîbî, aye ra kî wet (dot) ardim dabî înan, bi des hezaranê înan xelasnabî ra.

3. Şarê Dêrsimî, demê Cengê Cîhanî yê Yewînî de çiqas ke sifte ceng kerdîbî kî peyê cû Rusan de amebî hûrê, seba ke îdareyêde kurdan bêro ronayene înan ra ardim waştîbî û hemberê Osmanîyan de pêrodâyîşî organîze kerdîbî.

4. Dêrsimîjan cengê 1920-22ine de destek Mistefa Kemalî nêdabî, seba heqanê xo yê millîyan xover dabî. Hata no sebeb ra 1921ine de Qoçkîrî de mabênê kurdan û kemalîstan de cengêde girozin peyda bîbî û Îdareyê Mustafa Kemalî ancax bi qetlîamêde girsî no xoverdayîş şikitîbî.

Nê sebeb ra çimê îdareyê Ankara de sucê dêrsimîjan bol giran bî. Înan ra gore na mintîqa ganî biamêne islahkerdene.

1937-38 Çitur Ame?

Tayê dokumentan ra êno famkerdene ke tawo ke xoverdayîşê kurdan ê 1925ine amo şikitene, dewlete şopê fikirîna ke bierz Dêrsimî ser, mintiqa bigêro binê bandura xo labelê rîyê tayê sebebânê sîyasîyan ra ci ra vêrda ra, nêkerdo. Mufetîşê Mulkîye Hamdî Beg, raporê xo yê 1926ine de qalê na mesela keno. Raporê ey ra êno famkerdene ke sebo tewr muhîm, çaresernêkerdişê persa Musulî yanê persa sînorê Tirkîya û Iraqî bîyo.

Dewlete o dem nêşt Dêrsimî ser labelê o rojeva xo ra kî nêvet. Îdareyê Ankara seba “halkerdîşê persa Dêrsimî” planêde taybetî amade kerd ke dokumentanê resmîyan de kî qalê nê planî beno:

“Ancîya Serekerkanîya Pêroyîye kî nê meseleyî ser o bi dîqet vinetîbî, raporê ke cîya-cîya dayîreyan ra amebî, înan ser o qesey kerdîbî û peynîye de fikrê xo hasil bîbî ke islahkerdişê Dêrsimî zarurî yo.

Naye ra têpiya prensîbê islahkerdişê Dêrsimî planêde demdergî ra ame girêdayene.”¹

A roje ra dime, hazirîya talan û vêrankerdîşê Dêrsimî çarçewa nê planî de amê kerdene. Gamê ke no derheq de ameyî eştene kî bi kilmîye nê bî:

1. Dewlete, 1926ine de başurê-rojawanê Dêrsimî (Alî Boxazî) de, 1930ine de kî vakurê mintiqa (Pilemuriye) de operasyonê leşkerî viraştî. Nê operasyonan hem zerarê zaf girsî dayî şarî hem kî ters kerd zerreyê înan,

2. Seba mezgşutîş û pêxapitişê milletî propagandayêda zaf girozîne amê kerdene. Enteresan o; dewlete û hetkaranê aye, zemîno legal de îdîa kerdêne vatêne ke “Dêsmijî tirkê rastkên ê.” Tayîne ra gore ê hezaran serre ra raver Asyaya Miyane ra amebî. Tayîne ra gore ê Sumerîyan ra bî û Sumerî kî tirkê heqîqî bî. Labelê raporê nîmiteyan (dizdîyan) pêrûne de esas mesela kurdbîyayîşê şarê Dêrsimî bî. Talukeyo tewr girs no amêne qebulkerdene û tedbirî kî ney ra gore amêne girewtene.

3. Hazirîya leşkerî game bi game raver şîye.

4. Qanûnê ke hewce yê, ameyî amadekerdene. Mavajîme qanûn

1-Türkiye Cumhuriyeti’nde Ayaklanmalar, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı yayını, Ankara, 1972, r. 377

o ke bi nameyê “2510 Sayılı Mecburi İskan Kanunu” êno namekerdene, nînan ra yew o. No qanûn, milletê ke herdê dewleta Tirkîya ser o ciwîyêne labelê tirk nêbî, duştê înan de ver ra bi pey bingeyê nîjadperestîye (rasîstîye) ser o amebî hazirkerdene.

5. Seba ke yewîya Dêrsimî parçe bibo, dêrsimijî yewbîn ra bikuyêne dûrî kar û gure ame kerdene. Pere, mal-milk, zurî û her cins dek û dolabî...

1935ine de dewlete gamêda bîne eşte û na ra kî bi nameyê “Tunceli Kanunu” qanûnêde taybetî vet. Seba jenosidê çî ke hewce bî nê qanûnî de ca girewtêne. Îdareyê dewlete bi xo uca bimano, zabîtêde tirkî ke biwaştêne, şikîyêne bi nê qanûnî dest bi jenosidî bikero.

No miyan de dewlete mintiqa de “Îdareyo Orfî” na ro û îlan kerd ke ef vejîyo; kam ke çeke teslîm bikero, kuwno ra efi ver û ceza nêgêno. Na game têsîr da şarê Dêrsimî û qismêde eşîran çekê xo têsîm kerdî.

Payîzê 1936ine de, Mustafa Kemalî Dêrsim sey “kulê zerreyê welatî” û “kergana bêdermane” îlan kerd û “Na kergane gere bêro birnayêne û pakkerdene, koke ra werte ra bêro wedardene,” vat.

1937ine de hem dewlete êdî hazirîya xo kerdîbî tamam hem kî atmosfero miyaneteweyî seba operasyonêde leşkerî musaît bî. Mavajîme, Almanya de hukim Hitlerî dest de bî û dînya roje bi roje ver bi cengî şîyêne. Bêguman, ê şertan de kesî kurdê Dêrsimî nêardêne ra xo vîrî.

A serre wisar ke ame, ordiyê tirkî her het ra kewt bi Dêrsim û pêrodayîşî dest pêkerd. No miyan de seke mi na ra cor kî qal kerdo, 4ê gulana 1937ine de Hukmatê Tirkî bi serekîya Mustafa Kemalî bî top û qerarnamêyê fermanê Dêrsimî îmza kerd.

Eynî roje, bi teyaran mintiqa de vilavokê ame vilakerdene. Vila-vok, bi kurdkî û tirkî bî û paragrafêde ey de wina (nîya) vajîyêne:

“... Eke winî (henî) nêbo, eke şîma vatena ma mekerê, ma dorme ro şîma girewto, şîma hetê ordîyanê Cumhuriyetî yê qehrkerdoxan ra ênê mehferdene... Ganî dewlewtê rê îtaat bêro kerdene.”²

Nê qerarnamêyî ra dime Dêrsim de çî bîyo, çî nêbîyo; ez nêwazena ey ser o dergûdila vîndîne.

2-Genelkurmay Bşk., ec., s. 391

1937ine de İsmet İnönü, 1938ine de kî Celal Bayar Serekwezîrê Tirkîya bî. Bayar bi xo, destpêkerdişê pêla jenosîdî ya pile ser o nê çekuyan vano:

“... Ataturkî rîyê mi de nîyada, ‘Se beno?’ vat. Ez fam kena, gere uca (Dêrsim de M.Ç.) emnîyet bêro temînkerdene. Çi beno bibo, vatena xo mi rê ya. Çike rêisê hukmatî ez ane. Mi vat, ‘Efendiyê mi, kuwno sereyê mi ke ti qey winî (hen) mi de nîyadana.’ Ataturkî vat, ‘Ez mesûliyet gêna (cên) xo ser, ma do Dêrsimî bikîştîme û ma kîşt.’”³

Tayê Taybetîyê Nê Jenosîdî

1) Dewlete îdîa kena vana ke “1937ine de Dêrsim’de îsyan bî,” no rast nîyo. O dem de Dêrsim de îsyan çin bî.

2) Çiyê ke dewlete derheqa asayîşê miyanê şarê Dêrsimî ser o vana, o kî rast nîyo. Sebebo ke dewlete wazena ke kerdenanê xo meşru nîşan bido, persa asayîşî bi zanayîş kena girs. Bêguman Dêrsim de no het ra tayê problemî bî labelê bi raya haştîye halkerdişê înan zor nêbî,

3) Jenosîdê Dêrsimî, jenosîdêde plankerde yo. Kemalîstan bi ser-ran hazirîya nê jenosîdî kerde û 1937ine de dest pêkerd, game bi game ard ca.

4) Sebebê nê jenosîdî yo sereke, nasnameyê, bi çekuyêda bîne kur-dîya şarê Dêrsimî biye. Seke mi na ra ave kî qal kerdo, no sebeb, raporê îdarekerdoxanê dewlete de kî zaf eşkera êno îfadekerdene.

5) Çi beno bibo, hiç hereketê ya kî hedîseyê heq nêdano kesê ke xelkê bêsuc û bêgunayî qir bikero, dewanê înan biveşno, mal û milkê înan talan bikero û înan nefî bikero. Kemalîstan Dêrsim de nê sucî pêro kerdî.

Bi kilmîye sebebê ke şarê Dêrsimî no zulimo bêsinor dî, ziwane înan, dîn û kulturê înan û nasnameyê înan o neteweyî yanê kur-dîya înan biye.

Heto bîn ra, eke merdim jenosîdê Dêrsimî tena xosero bigêro xo dest, ey sey îstîsnayê qebl bikero, şaşîyêda girse keno. No jenosîd, polîtîkaya ke nasyonalîstanê tirkan duştê miletanê bindestan de heta a roje

3.M. Kalman, Belge ve Tanıklarıyla Dersim Direnişleri, Nüjen Yayınları, İstanbul, 1995, arka kapak)

ramitîbî û ewro hîna kî ramenê û pawenê, parçeyêde aye yo. Erdo ke Tirkîya ser o saz bîya, seserra 20.e de miletanê nê erdî de nîyadîme; armenî, suryanî, rumî û kurdî; pêro qurbanê îdeolojî û polîtîkaya nasyonalîstanê tirkan ê û jenosîdê Dêrsimî kî xelekêda na zincîre yo.

Jenosîdî 1937-38î ra Dime kî Devam Kerd

Meymanê hêcayî;

Jenosîdê Dêrsimî, tena kokbir ya kî qirkerdişo fizîkî nîyo. Jenosîd ziwan der o, kultur der o, nasname û xirabkerdişê tebîetî der o. Roja ke ama ronayene, a roje ra bi nat, na dewlete bi xebatêda zaf sîstematîke mezgê miletî xerepnena, kena puç. Nîyadêne şarê Dêrsimî ewro çî hal der o? Nê miletî hama-hama ke ziwane xo bine ra terk kerdo. Ci ra qismêde zaf girs, kultur û nasnameyê xo ra remeno ûêb. Mavajîme sey nimûneyan, nê persan ganî ma pêro xo ra bipersîme û cewaban ser o bifikirîme:

*Domanê ma qey ziwane dayike qesey nêkenê?

*Kurdî cadeyan û çarşî-bazar de qey ziwane xo qesey nêkenê?

*Komel û kombîyayîşanê ma de çira ziwane derekeyî ênê qeseykerdene?

*Restorant û qehwexaneyanê kurdan de qey muzîkê kurdan çin o?

*Komobîyayîşê ma çira ziwane ma ra vêşî bi ziwananê derekeyan ênê kerdene?

Aye ra kî wet (dot), kurdê elewî dîne xo rê bile wayîr nêvejinê. Ne duayê xo manenêro ê pî û kalikan, ne cem û cematê xo. Rastîye a ya ke qismêde înano girs, sey ziwane, kultur û nasnameyê xo, bawerîya xo ya dînî ra kî remeno.

Mesela no demo peyên de aktîfîyayîşê Tekaya Hacibektaşî çiyêde balkêş o. Îdarekerdoxê na Teka, bi qiseyanê talan/vengan, bi îddiyanê şaşan wazenê ke elewîyan xo ra girêdêne. Bi qenaatê mi peyê nê karî de beşê dewlete yo ke ci ra “Dewleta Xorîne” vajîno esto. Dustê naye de kurdê elewî, bi taybetî kî şarê Dêrsimî têhet nîne, xo organize nêkenê, ci ra tayê wazenê ke xo bierzê noca-uca û bibê dimoçikê şarê pêşeyî. Eşkera yo ke peynîya nê karî de kîştîşê elewîyênî esto.

Şarê Dêrsimî yo ke 1937-38ine de ame qirkerdene, ne şîi bî, ne bektaşî, ne kî sunnî. Nasnameyê înan o millî kirmanc, ê dînî kî elewî bî.

Labelê ewro, kesaxurî xeta û şaşîyanê ma ra îstîfade kenê û asmênê

ma ra dûrî nêkuwnê; şew û roj sereyê ma ser o firdanê. Her kesaxur hetê ra ma nîklîye keno û wazeno ke para girse xo rê bero. Herkes ma hetê xo ser kaş keno. Tayê wazenê ma bikerê binê bandura Dîyanetî, tayê wazenê ma bikerê şîi, taye kî wazenê ma berê sêmûga Tekeya Hacî Bektaşî ra girê bidêne.

Nê cîya vîndenê hama armanc û waştîşê xo yew o. Pêro wazenê ke ahtapota ke nameyê xo asîmîlasyon o, ma bi aye bixenekno; ziwanê ma, kultur û tarîxê ma, nasnameyê ma bimiro, ma bikuwîme binê bandura inan.

Ewro ra Pey

Goşdayoxê qedrberzî,

Bêgûman, vîrardişê qurbananê jenosîdê 1937-38ine, tena na perse ser o fikirîyayîş û qeseykerdiş nîyo. Lazim o ke merdim sebebênê nê jenosîdî baş analîz bikero, ci ra derse bigêro û tewr muhîm kî bi kar û xebata xo hedefanê qetilkaran puç vejone.

Ma heyfgirewtîşî ya kî întîqamî dima nîme. Ma nê jenosîdî mane nêkeme û milletêde bînî rê dişmenîye nêkeme. Labelê, îdarekerdoxanê Tirkîya 1937-38ine de hemberê merdimîye sucêde giran kerd. No suc, ganî her het ra bêro eşkerakerdene û suçdarî bi nê suçî bêre namekerdene. Sey Hîtlerî, Mussolinî û ê bînan.

Çi esto ke qebulkerdişê nê suçî hetêde vindone, dewlete nê qetilkaran ewro hîna kî sey qehremanan misnena ra domananê ma. Welatê ma de cade û zîqaqê ma bi nameyê inan ênê namekerdene. Jenosîdo fizîkî û surgunkerdiş sey 1937-38î nêbo kî dewam keno. Tehrîbatê zîwan, kultur û derûdorî/tebîetî herçî ke şî beno zîyade.

No semed ra seba vînetîş û fikirkerdişî wextê ma çin o, nêmendî. Na perse seba milletê ma persa bîyayîş û vîndîbîyayîşî ya. Cîyabîyayîşê politîkî çî benê bibê, ma ganî rojê ra raver bêrîme têkaleke, hêza xo bike me yew û bixebetîme. Nîreyê kolonyalîzmî ancax bi no şekîl êno şikitene.

Seba ke persa jenosîdê 1937-38î bikuyo rojeva dadgehêde înternasyonalî, no kar û gure gamêda taybetî ya. Her demokrat û welatperwer hewce yo ke piştî bidonê na xebate. Bi îmza xo, bi wextê xo û bi hetkarîya xo ya malîye...

Qesa min a peyêne na ya goşdayoxê birêzî,

Ma ancax bi ruhê qehremananê 1937-38î şikîme biresîme azadîye. Ê qehremanê ke dişmenî rê vile ronêna, herinda koletî û rîsîyayîye de merg tercîh kerd, ma ganî bi ruhê înan hereket bikeme. Bi ruhê Sey Rizayî bêrîme têlewe, bi ruhê ey û kesanê sey ey dest bidîme yewbînî û bi zanayîş, bi plan û program bixebetîme. Sewbîna huzurê qurbananê jenosîdê 1937-38î de rîyê ma sipî nêbeno. Ma nêşkîme rîyê Sey Rizayî de nîyadîme.

Zaf sipas kena, berxudar bê!

4ê Gulane 2011, Berlîn

BI KILMÎYE HEYATÊ DR. ŞIVANÎ Û LAWIKA MAYA EY*

B. ŞÎLAN

Dr. Şivan dewa qeza Dêrsimî Qizilkîlîse (Nazmîya) Civrak/Civarik de, serra 1935ine de amo dînya. Nameyê maya xo Zore, ê pî kî Avas o (Avasê Îvîsî). Nê herdimîna Civrak ra yê, merdimê yewbîn ê.

Zore (nufus de Zühre ama qeydkerdene) Civrak ra kêna Bertal Efendiyê Pîlî ya.

1934ine de tawo ke qanûn vejîno û dewlete peynameyan dana miletî; mensubê keyeyê piyê Zore, yanê famîlya Alîyê Gulavî cîya-cîya peynameyan gênê (cêne). Birayo pîl Silêman Axa (Silêmanê Alîyê Gulavî) “Tanrıverdi”, birayanê bînan ra Bertal Efendî “Yurtsever”, Hemed bi Welî ra kî “Akbaşır” sey peynameyî qebul kenê. Têpiya eynî dem de peynameyê piyê Dr. Şivanî kî beno “Kırmızıtoprak”.

Reya yewine, serra 1944ine de Civrak de mekteb beno ra û Dr. Şivan kî bi no tore dest bi mektebî keno. Dr. Şivan o taw 9 serre yo.

1949ine de kî Mamekîye (Tunceli) de dest bi mektebê miyanênî keno. No miyan de kuwno îmtîhan û mektebo leylî yo bêpere qezenc keno. Naye ser o bi hevalê xo Xidir Benzerî ra piya şonê Balikesîrî, (*Balikesir, r.55, ec.*) sinifa 2yine ra dest pêkenê uca wanenê. 1955ine de qismê fenî yê na lîsa bi dereceyê “pekîyî” qedeneno.

Lîse ra dime keweno (kuwno) îmtîhanê unîversîte û tayê fakul-

*Wendoxanê ma ra Silêman Adirî, demê na ra raver ma rê lawikê ruşnê. Na lawike hetê maya Dr. Şivanî (Saît Kırmızıtoprak) ra, ey ser o vajîya. Ma dudil nêbime, qerar da ci ke tekstê lawike Vate de biweşanîme. Labelê tena xo ser o weşanayîşê lawike çiyêde ziyade (zêde) ifade nêkerdene. Kurdanê vakûrê welatî ra, êyê ke ciwanîya xo dormeyê 1960 û 70yî de vîyarna ra, înan ra tayê derheqa Dr. Şivanî de wayîrê haydarîye yê. Labelê kesê ke nê serran ra dime maya xo ra biyê ya kî elqadarê politîka niyê, Doktorî nas nêkenê. No semed ra kî ma fikirîyayîme ke merdim ke derheqa heyatê ey de agahdarîyêda kilme binuşno û aye bi lawike ra piya biweşano başêr beno.

Derheqa heyatê Dr. Şivanî de no tekst bi no tore ame amadekerdene. Amadekerdişê nê nuştayî de çimeyo bingeyin, nuştayê Hasan Tanrıverdi “*Kardeşi Hasan’ın Gözlemleri ve Tespitleri ile Dr. Sait Kırmızı Toprak’ın Yaşamından Kesitler, Dr. Şivan (1935-1971)*” o.

teyan qezenc keno labelê peynîye de Fakulteya Tibî ya Unîversîteya Ege de qerar dano ci. O taw heqa 25 wendekaranê na fakulta bena ke burs bigêrê. Dr. Saît rêza hîreyine de biyo û no semed ra kî unîversîte bi burs wenda. Demê ra dime, qeydê xo Unîversîteya Ege ra gêno (cêno) û şono İstanbul, Fakulteya Tibîya İstanbulî (*Fakulteya, r.55, ec.*) de wendişê xo devam keno.

Nê serran de, wendekarê kurd yê Unîversîteya İstanbulî, hetê xebata sosyal û kulturî ra xeylê aktîf biyê. Qet ke nê, ci ra qismê winî (henên) biyê. Dêrsimijan kî miyanê nînan de cayêde taybetî girewto. Peynîye de wendekarê dêrsimijî gamêda taybetîye erzenê û 16.02.1957ine de bi nameyê “Tunceli Kültür Derneği-İstanbul Şubesi” komelê saz kenê. Dr. Şivan, endamanê verênan yê na komele ra yew biyo û zaf aktîf xebetîyo. Na komele demê ra dime dest bi weşanayîşê rojnameyî kena. Nameyê rojnameyî “Cerîde-i Dersim” o.

Merdîm şikîno vajo ke jenosîdê 1937-38î sak kerdîbî Dêrsimî ser ra. No felaket bibî sebebê tersêde bêsînorî. Sey seranserê vakûrê Kurdîstanî, Dêrsim kî heta o dem bêveng mendîbî, rastîyanê xo ra remabî. Labelê kar û xebata ke tîya de ma qal kenîme, game bi game bêvengîya kurdan şikite. Seke wisarî çitur ke vewre vileşîna ro, gul û çiçegî rîyê herdî qilasnenê ra tira/cira vejîne, welatperwerîya kurdan kî winî biyê. Nê kar û gureyî, hetê ra miyanê kurdan de têkilîya sosyale kerde xurt, hetê ra kî can da hîs û fikranê neteweyîyan, ê binê herdî ra vetî.

Dr. Şivanî, Fakulteya Tibî ya İstanbulî (*Fakulteya Tibî, r.56, ec.*) 1962ine de qedenê. Ey hetê ra doktorîye kerde, hetê ra kî roje bi roje politîka rê zêdetir elaqadar bî. Aye rê sey elaqadar bî. Kesê ke ey nas kenê, pêro qebul kenê û vanê ke “*Dr. Şivan cantêzik bî, fikirîyêne, wendêne û nuştêne. O, her tim miyanê şarî de bî; kotî dewijî, karkerî, feqîrî bî, uca bî o. Têkilîya xo û întellektualanê kurdan her roj tayêna avê şîyêne. Hostayêde govenda kurdan bî Doktor.. Lawikî vatêne, bi taybetî kî lawikê Dêrsimî.*”

Cîya-cîya rojname û kovaran de meqaleyê ey amêne nêşrkerdene. Mavajîme *Forum, Yön, Dicle-Firat* nînan ra tayê bî.

Doktor, destpêkerdişê desserranê 60ine de zewejîya. Nameyê cinîka xo Îsmet Özevcek bî. 2 domanê Dr. Şivanî û Îsmet Xanîme bî; yew laj yew kî kêna. Nameyê lajî Dara, ê kêna kî Rûken a.

Dem herçî ke aver şî, Dr. Şivanî kî karê xo yo sîyasî kerd girozin, raver berd. O, êdî şorişgêrê miletê xo yê bindestî bî. Wastişê azadiya kurd û Kurdîstanî, zerrîya ey de kile biyê û roje bi roje biyêne berz.

çep ra bi rast:

1) Waya Dr. Şivanî Fadîma, 2) Virara Fadîma de kêneka xo Bînnure,
3) Dr. Şivan, 4) Maya Dr. Şivanî Zere, 5) Mêrdeyê Fadîma Xidir.

Fotograf 1959ine de, demêde kilm, despêkerdişê Dewaya 49ine
(49'lar Davası) ra raver amo anitene.

No mîyan de başurê Kurdîstanî de xoverdayîşo millî, xeylê raver şîbî, mesafeyê muhîmî amebî girewtene. Dr. Şivan bi tayê embazanê xo ra, peynîya 1969ine de şî no parçe, uca tayê têkiliyî nayî ro. Doktor peyser ame labelê demê ra dime reyna şî. No mîyan de (1970) bi nameyê "Türkiye Kurdistan Demokrat Partisi" partiyêda welatperwêre saz kerde.

1971ine de kî Dr. Şivan başurê Kurdîstanî de ame kîştene. Na perse ser o hetanî ewro zaf çiyê spêkulatîfî amê vatene. Dr. Şivanî Başur de se kerd, têkiliya ey û Dr. Saît Elçî çitur biye, o çitur û qey ame girewtene, se ame îdamkerdene; cewabê nê persan ewro hîna kî zelal nîyo. Şik çin o tarîxê ma yo nêzdî de, na perse trajêdiyêde girs a.

SÊÎDÊ MI¹

Bivêso Civrak², no çik o
Hawayê kowû honik o, mi rê puk o
Ti ke şîya, nêşîya
Qom derdê to de helak o

Doktorê mi qirimî³ ra ver bîyo
Xaneyê pîyê xo ser o zu yo
Hewalê ey şîyê peyser amê
Xortê mi Seîd tey nîyo

Doxtorê mi, ilacê kulê mi
Urze ra bê lewê mi
Çira to ez caverdû
Kokima bekesa zê mi

Sarî rê germ o, mi rê zimiston o, puk o
Kes nêzoneno derdê mi çik o
Ez çiturî to xo vîrî ra bikerî
Ax lê mi ro biko biko

Lazê mi ti kotî ya, çira nêna
Tesela ma pêrûna fina
Havalonê to, ti caverda amê,
Cigera mi ti tey çin a

Biye biye na oncîya mi ser cerîye
38î ra dime dirvete biye newîye
Pî û lazû, kokim û gencû
Cigera mi hona zuvînî nêdiyo

- 1-Zore, maya Dr. Şivanî (Sait Kırmızıtoprak)î ya. Doktor ke şono û peyser nîno, peyê cû kî xebere vejîna ke amo kîştene, a, na şuyare lajê xo ser o vana. Arêdayoxê şuyare Ezizê Xelî yo.
- 2-Civrak, dewa Seîd (Sait) Kırmızıtoprakî ya û girêdayiyê qeza Dêrsimî Qizilkîlise (Nazimîye) ya.
- 3-"Qirim", fekê Dêrsimî de mana "qirkerdişî", "jenosîdî" der o. Tîya de Zore qalê qirkerdişê 1938î kena. Zore, keyê Bertal Efendî ra ya. 1938ine de leşkerê tirkî, pîl û qij, cinî û camêrd yewbîn ra cîya nêkerd, nê keyeyî ra 52 teneyî kîştî.

W. K. MERDIMÎNÎ RA DI ŞÎÎRÎ

BARO GIRAN

Hêverê tedbîr bigêro, dima gurey xo bikero
Homayî ra çî ke bêro, hinî sere û çîman ser o!

Elametê minafiqan, ti vanî qey tewreyê zuran
Xetayê nê zurekeran, maneno mumînan ser o!

Debareyî keye û kulfetan, wa xem nêbo sey korfehman
Rizqê pêroyê merdiman, ha yo Rebbê Rehman ser o!

Her kes wayîrê yew bawerî, ferq çin o kam î, ça ra yî
Lanetê Homa Tealayî, timûtîm zaliman ser o!

Tayên adirî fitne wekerd, malî millet pa pirç a werd,
Kamî goreyê xo se kerd, bêyomî mend buman¹ ser o!

Gama ki zarar gina vilan, berme pêşen ro bilbilan,
Vanê barê tayaqilan, ha yo xînt û boman² ser o!

Hewcey zaf vateyan çin o, faydey rakewteyan çin o,
Xeyrê dua û zewtan çin o, mezg bikewo guman ser o!

Ame qirnê di hezaran, çiqas ciwan şî kendiran,
Merdimîn baro tewr giran, zanaye û alîman ser o!

Hezîrane-2010

1-Bum: kund

2-Bom: xînt, deli, cindar

DIMA MEKUR

Pêrodayîş heqî ser o, ters şikena hele bêro
Awe serî ser de şêro, mekur çeng û wîrdês dima!

Eke alîm aya nêbi, bi rûmet û paye nêbi
Şarî ri xizmet xaye nêbi, mekur hes û hewes dima!

Çin o hewceyxem û kederî, zerê xo ra berzi teber
Wazen hezer, wazen sefer, mekur puk û vewrês dima

Kam bo wayîr çî ziwan bo, mumîn yan zî bêîman bo
Camêrdo ehlê wîjdan bo, mekur dam û qefes dima!

Heqbeyê ey veng û varit, nêzana kamî tirawit
Eke pê hikmet nêvawit, mekur qala abes dima!

Her kes kewt derdê canê xo, xebtîyeno qey nanê xo
Semêd warpay lînganê xo, ti mekur purt û rêş dima!

Gureyanê qijan ca verd, kamî çî semed ra se kerd,
Ti barê Homay tede verd, hinî mekur qesas dima!

Merdimîn qey ti bêhêş î, na dinya de zehmetkeş î
Însanan ra zerrîweş î, mekur fikro teres dima!

Hezîrane, 2010

“TERS GÊRENA YA ZANA, RAST GÊRENA YA ZANA”*

Neweranuştux: Mehmûd NÊSITE

Yew welat de yew axa bibi. Çores heb kirdasî zî xizetkarê ey bî. No axa sey mi zaza bi. La nê çores heb xizetkarê ey zî kirdasî bî. Axa, nê xizetkaran ra yewî ra zaf hes kerdêne. Nameyê nê xizetkarî Hesoyî bi. Xizetkarê bînan Hesoyî ra qicix girewtêne. Çira ke axa tera hes kerdêne.

Rojê axa vano:

–Hesoy’ mi werzî ma şêrê seyd.

Weriştê şîyê seyd. Her dî pîya koyî ra zaf gêray. Taştêre bi, Axa betelîya.

Axayî va:

–Heso ma betelîyay. Ma şê, ma biney sereyê xo ronê. Ma tikey îstirhet bikê.

Axa sereyê xo rona, rakewt. Hesoyî zî xo derg kerd. Wextêk ra pey, Heso ewnîya qulda mexara ra yew ijdîrha (ejderha) vejîya. Ijdîrha vejîya û xo dergê axayî kerd. Hesoyî xençer vet eke bido ijdîrhayî ro. Hesoyî senî xençer vet û berz kerd ke bido ijdîrhayî ro, axa xo arqelîya ke xençer ha Hesoyî destî de û xençer berz kerdo ke bido axayî ro. Halbukî dano ijdîrhayî ro.

Ijdîrha şî vînî bi. Axa agêra Hesoyî ser û Hesoyî ra va:

*Mi na mesela fekê Hecî Mehmed Herîdonijî ra eşnawita. Hecî Mehmed Herîdonij, 1934 de Herîdon de maya xo ra biyo. Herîdon dewêka Pîranî ya Dîyarbekirî ya.

Hecî ŞELL, MTA, Ferokrom, “Köy Hizmetleri” û sey nê şirketan tayê şirketê bînan de zî xebetîyo la cayêk ra zî teqawut nêbiyo.

Hecî Mehmed nika Dîyarbekir de, semtê Fîskaya de nişeno ro. O û keyeyê ey pêro Kovara Vateyî teqîp kenê. Gedeyê ey tena Vate nêwanenê, Vateyî vila zî kenê.

–No hero ti se kenê? Çi gureyê to?..

Hesoyî va:

–Tiştêk çu, nede du. (çîyê şî, mekuye dima).

Axa va:

–Heso ti se kenê mi ra vajê.

Hesoyî:

–Bi serê mîr nabêjim. (bi sereyê mîrî nêvana).

Axa hinî zona nêvano. Weriştê amey keye. Ay xizetkaranê xo yê keyeyê xo ra va:

–Hal û meseleyê mi û Hesoyî ona yo”.

Xizetkaran axayî ra va:

–Wiley ecelê to nêamebi. Eke to çimê xo anêkerdêne, Hesî to kiştêne.”

Axa dest nêkeno tera vajo Heso şo. Feqet xençer destê Hesoyî de diyo.

Axayî va:

–Heso, hon to rê heqê to. To rê helal bo. Wile mi destê to de xençer diyo. De şo to rê oxur bo.

Heso werişt uja ra şî, bi vinî.

Heso şî gêra, gêra şî yew ayre dî. Ewnîya wayîrê ayreyî ho berî ver de ronîste. Wayîrê ayrî va:

–Ti çî geyrenê?

Hesoyî va:

–Wile ez feqîr o. Xo rê gêreno yew karî-marî.

Wayîrê ayrî va:

–De bêre ayrî ver looo.

Wayîrê ayrî Hesî gêno û dekeno ayrî ver.

Heso wexto ke hebê xo dekeno ayre, ayre dest pêkeno gêreno. La ayre dest pêkerd ters gêra. Verê raşt geyrayne, enka (nika) ters gêreno!

Heso werişt arwançî ra va:

–Arwançî, arwançî kerraya ayrê ma (arsîye) ters gêrena, çep gêrena.

Arwançî aqilî yo!

Arwançî va: “Ardon teber kena, ya nêkena?”

Hesoyî va: “Wile ardon teber kena.”

Arwançî va: Ma rê ardî lazîm î. “ters gêrena ya zana, raşt gêrena ya zana”.

Wextêk ra pey, bi kederê Hesoyî ver, axa nêweş kewt. Hendê me-raq kerdo Hesoyî rê ke veng da xizmetkaran û înan ra va:

–Wertzêne dekunê memleket. Yew îlac mi rê bîyarêne, yew îlac na nêweşîya mi rê bivînên.

Nê xizmetkarî dekewtî welat û gêray, gêray, gêray...Peynî de xizmetkarî şî rastê ayreyo ke Heso uja de arêwanî keno, amey.

Heso verê berê ayreyî de ronîşte yo. Heso ewnîyeno ke di hey embazê eyê verênî qeyme ra kerdo war û ver bi ey yenê. Heso senî ke înan vînen, înan şinaseno. La Heso ardon-mardon mîyan de mendo û bîyo sipî-mipî, yî Hesoyî nêşinasnenî.

Hesoyî senî ke ê dî werişt xo ser û şî vernî înan va:

–Şîma çî yê çî kar ê. Dê hela bêne. Tikê werd borên. Tikê îsterhat bikên. Ez yew palxaç şîma rê virazo...

Her di xizmetkarî vanê.

–Hero arwançî çî gureyê to ma esto? Ma xo rê gêrenê...

Nîhayet nê her di xizmetkarî yenê war, vanê:

–Hal û meseleya axayê ma winî ya. Yew nêweşî ey rê vejîyaya. Ma zî ey rê gêrenê îlac.

Heso vano:

–Ez yew îlac vajo, şîma ê îlacî xebetnenê?

Vanê: La-law ma çî gêrenê!

Heso vano:

–Şorên yew ko. Ko de yew canawir tepêşên. Ey vêşan têşan mekên. Yew kavir zî qarşî ey bestên. Serrêk înan ke qedîya ê canawirî veradên, wa şero.

Ay kavirî bigêne bîyarên sere bibirnên. Axayê şîma wa goştê ê kavirî boro. Wa postê ey zî bonco xo. Wa gona ey zî xo ra sawo.

Xizmetkarî ewnîyenê no îlac, xerîb yew îlac o. Vanê ma agêrê. Agêrenê. Agêrenê şîne axayî het. Mesela îlacî axayê xo ra vanê.

Axa senî ke na meselaya îlacî şawit va:

–Tamam mi Heso ca kerd.

Dîma zî vano:

–De werzên, yew astor bigêrê û şêrê. Şêrê ay arwançî tepêşênê û bîyarên.

Xizmetkarî werzenê astorî gênê. Senî ke nê xizmetkarî astorî gênê û keye ra vejîyenê, ayrê Hesoyî zî dest pêkeno raşt gêreno. Heso veng dano wayîrê ayreyî û ey ra vano:

–Arwançî, arwançî wile kerraya ma ha raşt gêrena.

O wext asparî zî yenê ayre. Veng danê Hesoyî. Hesoyî ra mesela vanê. Dîma zî şîne arwançî het. Arwançî ra zî Hesoyî wazenê.

Wayîrê ayreyî vano:

–Hesê mi hon to rê heqê to, ti şo. Êdî ayrê to raşt gêreno. Ti şo wa yewedo feqîr bêro. Wa xo rê etya de nan boro.

Xizmetkarî Hesoy gênê benê. Verê ey benê yew hemom. Hemom-memom de ey rind tehfil (telîm) kenê. Dîma zî ey benê huzurê axay. Axa senî ke Hesoy vînen, Hesoyî şinaseno.

Axa agêreno Hesoyî ser û Hesoy ra vano:

–Heso! De ewro vajê. Mesela xençerî çî bi?

Heso vano:

–Axay mi, ti ko de rakewte bî. Ez verê berê mixara de bîya. Yew ijdirha mexara ra vejîya û ver bi to ewnîya ke to boro. Mi xençer kaş kerd. Mi waşt ke ez xençerî bidî ijdirhayî ro.

To zî o wext çîmê xo akerd. La o wext ijdirha şîbi û çin bibi. Ijdirha tersê xençerî ro agêra şî û vindî bi. Eke mi bivatêne ijdirha ame, to mi ra bawer nêkerdêne. Çünke uja de ijdirha-mejdirha çîne bi. Mese-la mi û to ona bî.

Yew kênaya Axayî est bî. Kêna ezeb û zaf zî rind bî.

Axa werzeno a kêna xo Hesoyî rê mare keno. Demêk ra pey axa mi-reno. Peynî de Heso beno axa!

Ayrê Hesoyî raşt gêra.

PÊRODAYÎŞÊ QELBÎNIJAN Û PÎRANIJAN Û YEW DEYÎRE

J. Îhsan ESPAR

Goreyê zanayîşê mi, “Xuşt-xuşt Ningay Mi Decena” deyîrêka mintiqaya Pîranî ya. Mi da-vîst serrî ra ver, di varyantê na deyîre nuştibîy¹. Emsê mi varyantêkê newe yê na deyîre goşdarit. Sey gelek deyîran yew mesela na deyîre zî esta. Vatoxî², deyîre ra ver mi rê behsê meselaya na deyîre kerd. Goreyê vatişê ey, o wext qelbînîj û pîranîjî pêro danî. Paşayê Osmanîyan Osman Paşa İstanbul ra yeno Pîran ke înan pê bîyaro.

Tîya ra pey êdî ez fekê vatoxî ra nusena: “Osmon Paşa yeno ewta Deştê Tilon³, pey Rezê Temoy di ewra ronono. Qelbîn⁴ û Pîronî dawo pêro, omewo [yini] pê ono. Dekewto beyntar, pê ono. Osmon Paşa İstanbul a omewo. Inew yeno weyra çadiron dono piro. Qelbîn û Pîronî ra vono ‘bêrê pê bêrê’.”

Pîracmonî⁵ cor di daynî ma ro⁶ Qelbînî zî cêr o.

Va, pîroncon va: “Qelbînicon di tenê ma vêşî kîştî.” Ina herindey qaymeqomlixî di, weyra bawkalê inê Key Elîy Şewqi, Wisivê Xecoy⁷

1-Biewnî, Espar, Îhsan J., Tanî Estanîkî û Deyîrê Ma, Çapa diyine: Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2004, r. 74-75

2-Na deyîre û meselaya aye, xal Hesenê Ehmedê Cum’ûnî (Hasan Altunayî) mi rê vate. Xal Hesen mîyanê Pîranî ra yo. O, nika (2011) heştay serre yo.

3-Deştê Tilon, binê Pîranî de nameyê yew cayî yo.

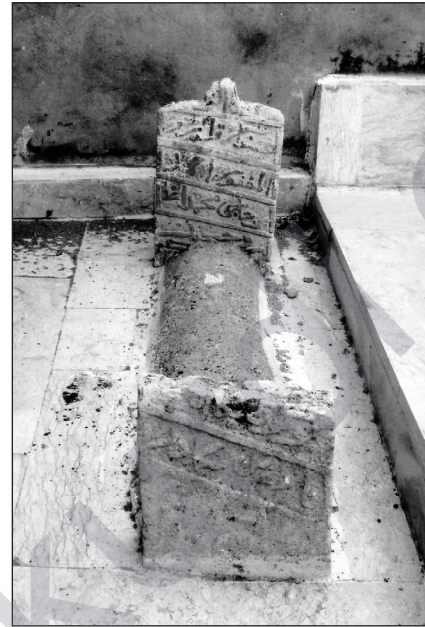
4-Qelbîn, dewêka Pîranî ya, dewlet nameyê aye bi tirkî kerdo Bozova.

5-Pîracmon (Pîrajmon), dewêka Pîranî ya, dewlet nameyê aye bi tirkî kerdo Kurşunlu.

Dewlete na dewe veng kerda. Nika statuyê aye yo resmî sey dewe nêmendî.

6-“Ma ro”, yanî pîranîjan ro.

7-Wisivê Xecoye, Pîran ra baba elîyan (babey elîyon) ra yo. Şewqe cinîya ey, Elî zî lajê ey o. Nameyê piyê Wisivê Xecoye, Elî yo û nameyê bawkalê ey zî Mehmed o. Keyeyê Elîyê Şewqe heme Wisivê Xecoye ra pey mendî. Goreyê qeydê nufusî, lajê Wisivê Xecoye Elîyê Şewqe 1874 de maya xo ra bîyo. Ewro Keyeyê Elîyê Şewqe peynameyanê Alanko, Durmaz û Akgökî xebitnenî.

Gorê (tirba) Şerîfê Koseyî, Pîran de, hewşê Camîyê Corênî de yo.

kîşt. [Qelbînîcî] yenî weyra şewi roşenî, vonî cergey Pîronî yena, ma yini tepşenî Inew Wisivê Xecoy û Elî Mihê Zeynî⁸ (Key Zeydinon ra) şonî weyra roşenî, vonî “ma hey weynî cergey Qelbînî yena nîyna”. Qelbînîcî zî ronîşte yî, Wisivê Xecoy fetelnenî, tepşenî. Yê kişenî, wîrdi kenî, hinî sefete înonî tede nêvardonî eki bişinasîyo. Elî Mihê Zeynî şono yew vomêri ser. In wexton o, vomêri hinî sey besta. Qelbînîcî vonî:

“Inka keço! Ino şeqmar fîra? Ard şeqe ti ro şî, kura şî?” Geyrenî nêgeyrenî nêveynenî.

Elî Mihê Zeynî yêdirmîşê xwi nêkeno, yeno şono deey Xaçek⁹ ra cor, Kerey Xatî¹⁰; vonî weyra qorîy yini estî. Vono “ez weyra ra bêro, wa mi weynî, wa nêvacî mexrebê Wisivê Xecoy reyra şîyo, Wisivê

Xecoy kîşyawo yo remawo, wa ay neha nêro mi ser”. Inew Elî Mihê Zeynî weyra ra, cor di yeno, Vomêronê Axiron¹¹ ro yeno. Ewra yew vera beno, vono: “Xal Elî, la vonî ‘ti û Wisivê Xecoy têreyra şîy, cergey Qelbînî Wisivê Xecoy kîştî û wîrdi kardo bira yew nêşinasneno’.”

Û vonî cenêrey Wisivê Xecoy vato: “Verê yew qeyton dekardîni verê şilabendon. Wisivî va ‘cenêkî, ay qeytonî bîya deki şilabendê mi; cergi yena, belkê ma vazdîy wa ningê ma nêdekwi timnondê ma, wa ma nêtepşîy’.” Ya şona meytê yê ser, tageyrena tageyrena, vona “willay, ay qeytono ke mi mexrebê dawo bide, timnondê xwi ra kardo, ha pa wo, yo wo”. Inew pîronîcî vonî “wa Qelbîn zî di tenonê xwi bido ma, ma yini bikşî, ma hema pê yenî”. Qelbînîcî di tenon donî bide. Pîronîcî vonî:

8-Keyeyê Zeydinan, Pîran de, mehlaya Cellan ra yî.

9-Xaçeke, yew dewa Pîranî ya. Dewlete nameyê aye kerdo Taşağıl. Dewlete na dewe veng kerda. Nika statuyê aye yo resmî sey dewe nêmendî.

10-Kerreyê Xate, vakurê Pîranî de nameyê yew cayî yo.

11-Vomêrê Axiron, vakurê Pîranî de nameyê yew cayî yo.

“Yini di tenê ma vistî teludê sîyay mîyon, pay ser ra geŕay miraynay, ma zî aŕhewa di tenonê yini miraynenî, ma hema pê yenî.” Qelbînicon di tenî day bide. Vistî teludê sîyay mîyon, pay ser ra geŕay, miraynay, hema pê omey.

Hinî Osmon Paşa ome wita. Yew keynay Şerîfdê Kosîy¹² bî, vonî zaf rindi bî. Vonî Osmon Paşayî çim ta vist, va: “Ina keynek¹³ a, zewecnaya ya?” Vonî yewî va: “Keynek a.” Vonî va: “Wa inay bidî mi.” Yew ray kard, va: “Şo pêrdê yay ra vaci: Osmon Paşa vono ‘eki Ellay karda, ma yew mêrdimey virazî.’” Şono tira vono: “Yaw, keynay mi, ewta ra İstanbul, ez nişno şero-bêro. Tîyaray¹⁴ mi çin a, wesayît çin o, çiy çin o. Ez senêwa bido! Ez keynara xwi bido, seki keynay mi mardi.” Vonî keyna zî vona “ez gêno”. Vona “paşay dewlet o, mi bidar di”. La yo nêdono bide. Coka vona:

12-Şerîfê Kosîy: Baba elîyan (babey elîyon) ra Keyeyê Koseyî (Key Kosî) ra yo. Keyeyê Koseyî nameyê xo bawkê Şerîfê Koseyî Mehmedî ra girewto. Mehmed sey Mehmedo Kose ameynî şinasnayiş. Di lajê Mehmedê Koseyî estbîy Înan ra yew Şerîf û o bîn zî Miço (Mistefa) bi. Nê her di lajanê Mehmedê Koseyî ra Miçoyê Koseyî bawkalê bawkalê mi û Şerîfê Koseyî zî bawkalê dapîra min o. Bawkê bawkê mi Haci, lajê Zilfiyê Miçoyê Koseyî yo. Dayîka bawkê mi Fate, kênaya Eliyê Şerîfê Koseyî ya. Goreyê qeydê nufusî, bawkê bawkê mi Haciyê Zilfiyê Miçoyê Koseyî 1880 de dayîka xo ra biyo. Dayîka bawkê mi Fata Eliyê Şerîfê Koseyî 1897 de dayîka xo ra biya. Keyeyê Koseyî ewro nê peynameyan xebitnenîy: Türkan, Köseoğlu, Aksu, Bozdağ, Sayın, Akın, Akkurt û Espar. Gorê (tirba) Şerîfê Koseyî, Piran de, hewşê Camiyê Corênî de yo.

13-Heşt gedeyê Şerîfê Koseyî estbîy. Înan ra çar kênayî û çar zî laji biy. Nameyê lajan, Eli, Ehmed, Mehmed, Mistefa û yê kênayan zî Zirave, Site, Zilfiya û Eyşe bi. Dewleta Tırkiya, lajanê Şerîfê Koseyî ra Eli û Ehmed serewedaritişê Şêx Seidî ra pey surgunê Denîzî kerdîy, ê her di zî surgun ra nêageŕayî. Kes nêzano key, kotî û senî merdîy. Kênayanê Şerîfê Koseyî ra Eyşe mireyanê Gêlî ra yewî reyra, Zirave Maden de Keyeyê Hac Gulîyan (Key Hac Gulîyon) ra yewî reyra, Zilfiya baba elîyan ra lajê Hesênê Momoyî Zilvî reyra, Site zî bawkalê dayîka mi Huseynê Pîre reyra zeweciyaŕbî. Goreyê qeydê nufusî, Eliyê Şerîfê Koseyî 1877 de û Zilfiyaya Şerîfê Koseyî 1871 de dayîka xo ra biya.

14-Bêguman wextê Şerîfê Koseyî de teyara (tîyara) çin a. Wina fehmed beno ke çiyê ke fekê ey ra neqil biyî, heme qisayê ey niyî.

XUŞT-XUŞT NINGAY MI DECENA

Xuşt-xuşt ningay mi decena
Dayê willay decena
Ez keynay Şerîf Axay o
Ez waştö, ez nêdayo
Xuşt-xuşt ningay mi decena
Rayîrê durî wazena
Ez keyneka surlay o
Bono ser a geŕayö
Ez waştö ez nêdayo
Ez ronîştö barmayo
Ez keynay Şerîf Axay o
Waştay Osmon Paşay o

Serê Muşraqî¹⁵ simaq o
Binê Muşraqî simaq o
Daruy ningday mi toraq o
Serê Mîyaronî¹⁶ zime wo
Binê Mîyaronî zime wo
Daruy ningday mi dime wo
Xuşt-xuşt ningay mi decena
Dayê willay decena
Rayîrê durî wazena
Ez keynay Şerîf Axay o
Waştay Osmon Paşay o
Ez waştö ez nêdayo
Ez ronîştö barmayo
Ningay mi ninga çewti
Ber pîro guna kewti
Topay welatî kewti
Topay welatî kewti

15-Muşraq, yew dewa qezaya Alduşî (Gergerî) ya. Dewleta Tırkan nameyê Muşraqî kerdo Gündoğdu.

16-Mîyaron, qezaya Xarpêtî ya, dewlete bi tirkî nameyê “Arıcak”î panayo.

FERHENGEK

ay: o
bon: ban
cenêrey yê: ciniya ey
cergi: qefle (n), cerge, ref, gilbe
ewra: weyra, uca
ewta: tîya
in: no
inew (ina hewi): nara
neha: ewk, emin, nim, rim
senêwa: senî, senîn, çitur
ten: kes, şexs
wirdi: hurdî
ya: a
yay: aye
yê: ey
yini: înan
yo: o

PAŞA Û HÎRI KEYNEY YÊ

Arêdayox: Seleh PAK

Bajarêk e de paşayêke beno. Hîri hebî keyney yê benê. Ay keyneyî benê pîlî, şar tira vano:

–Ti çira keynanê xu nêdanê?

Paşa vano:

–Şêrê mi rê hîri hebî zebeşan bîyarê.

Zebeşa ewiline keno felqe, hanêno heme vêrta, nîna werî. Zebeşa diyîne keno felqe, hanêno nîme vêrta, nîme mendo. Zebeşa bîne keno felqe, hanêno ke tam risawa. O çax paşa vano:

–Wele şima zanê! Enî hîri zebeşî çi yê? Enî her hîri zebeşî, her hîri keynê min ê. Keynaya min ya pîle, ya vêrta, yanî zewac ra vêrta. Keyna ortî zî nîme vêrta, nîme menda. Keynaya qice zî tam wextê ya wo. Delalî (pasevan) ra vano:

–Şo serê banî veng bide. Vace: “Hîri hebî keyney paşayî estê, temamê şarê şehîrî wa bêrê verê koşkê paşayî ra şêrê”.

Tira pey, hîri hebî sayan gêno, dano keynanê xu, tira vano:

–Şêrê fekê paca. Banî¹ ay însanan ra, şima sayanê xu bidê kamî ro, ez şima dana îne.

Keynaya pîle saya xu dana lacê qazî ro. Keynaya ortî zî saya xo dana lacî miftî ro. Temamê şehîrî şinê la keynaya qice saya xu nêdana yewî ro. Paşa vano:

–Kam mend?

Yê vanê:

–Wele temam qedya! Kalêke bexçevan mendo, ha nîko verê bexçî de, we tenî mendo.

1-banî: biewnî, niyade

Paşa vano:

–Şêrê veyndê yê, wa yo zî bêro.

Şinê vanê:

–Baba kalek bêre! Keynay paşay saya xu nêda yewî ro, ti tenî mendê, belkî saya xu bido to ro.

Baba kalek kono pa, herdişê yê derg a, ay herdişê xu pêro tira keno, qatêke cilê rindan dano xu ro û şino. Keynay paşay saya xu nêdana yê ro zî. Yê vanê:

–Kam mendo? Kam nêmando?

Vanê:

–Wele heme qediyay, kes nêmando.

Paşa vano:

–Şêrê ene rey heywanan bîyarê.

Şinê ene rey tamamê heywananê ay şehri anê, uca ra benê. Ya saya xu nêdana îne ro zî.

Paşa vano:

–Kam mend? Kam nêmend heywanan ra?

Vanê:

–Wele, hebêke estorêko zehf extiyar esto, nêskeno wirzo we.

Paşa vano:

–Şêrê ay estori bîyarê!

Ê şinê pê derzînan û goçînan bi zor ay astori wirznenê we, anê. Keynay paşay saya xu dana yê ro. Temamê ay şehri pêro ya ra xeberî danê, vanê:

–Hela banî tira! Eno çî yo? To se kerdo?

Ya vengê xu nêkena. Paşa vano:

–Çîkê nêbeno. Ya ra xeberî medê. Ma ya berê bikerê barê ay estori.

Ya se kena, wa bikero.

Paşa ano hewt roc û hewt şewî dano govende ro, keyna pile benê lacê qazî rê. Ene rey hewt roc û hewt şewî hancî govende kenê, keyna bine zî benê lacê miftî rê. Keyna qice zî genê benê kenê barê ay estori.

Vanê:

–Ha! De ti bi enî estori se kena bike.

Beno şan, ya astori ra vana:

–Ti estor nîyê, min zeke to diyo xu hancî ana bike.

O xu nêkeno, ya bermena, vana:

–Min xu rezîl kerdo, gere ti xu zeke min diyo ana bikerê.

Gava hanêna estor qeleşîya, xortêke tira vecîya ke ti nêşkena banîre tira. Yo vano:

–Go serê sibay, tamamê şehre ay ke estoran gêno şino, ay ke anakî şino, tamam şinê meydanêke. Lacê qazî û lacê miftî zî her yew go bişnê (cinêşê) estorêke zehf rinde, yê go zî bêre uca. Ti zî şore uca. Ti go hewêke bivînê ez go vecî. Estorê min sîya, ez sîya, cilê mi sîya, hetta qol saetîya destê mi sîya. Ez go roçelat ro vecî, ez go bidî lacê qazî ro, ez nêkişena, yo go bigino erd ro. Ez go rocawan ro bibî vinî. Yê go vacê: “Eno kam bi? Ça ra hame? Ma înanêko newîn nêdiyo. Hela banî se kerd, da lacê qazî ro yê milê estore ra ard war.” Ti qet nêvacê no mêrdey min o! Bê hancî şo ay tewlî ez go şan de birî.

Ya yewî ra nêvana, yena. Yo şan de yeno tewle, vano:

–Banî siba yê go hancî şêre uca. Ti zî şore. Ez go ene rey bibî sûr, estorê mi sûr, heme çiyê mi sûr, qolsaetîya destê mi zî sûr. Ez go roçelat ro vecî, ez go bidî lacê miftî ro, ez go yê bifinî war. Ez go rocawan ra bibî vinî. Go heme vacê: “Eno çî yo? Eno kam o? Banî tira se kerd!” Hancî ti vengê xu meke, mevace ine mêrdey min o. Eger to tebat nêkerd, to va, bê keye ez hendî nîna. Ti vacê ez hênî nîna keye. O çax bê keye serê sibay wirze we. Şore hebêke dikan, hebêke citay solanê asinînan û hebêke zî çûwaya asinîn bigire. Solanê asinînan bike xu pay, çûwaya asinîn bike destê xu. Biko reyîr şore. Şore, şore, şore...Ti go zehf şêre. Ti gava hanîyawa çûway to mende çar giştî, binê solanê to zî qule bîy, uca rûşe û biberme. Ez go a çax birî.

Kono serê sibay, hancî heme şinê ay meydanî, estoran danê vazdnayîş. Hancî hanênê ke estorêke vecîya, heme çiyê yê sûr, înanê serê estori sûr, cilê yê sûr, saeta destê yê sûr, estorê yê sûr. Hebêke da lacê miftî ro, yo milê estore ra ard war. Îne va:

–Eno çî yo?

Heme ecêb mendî. Kewtî yê dima, hanyay zekê heway bi vinî. Ine vanê:

–Eno çî yo? Eno kam o? Bi di rey wirdî lacî zî vistî war.

Beno qelebalixê hemine. Ya tebat nêkena, o çax vana:

–Wele, yo mêrdey min o.

Yê vanê:

–Mêrdey to çî? Mêrdey to estor bi.

Ya vana:

–Estor nêbi, yê xu ana kerd, yê xu kerd sey astorî. Eynû eno yê bi xu yo.

Ya yena keye, yena hancî şina ay tewlî. Kono şan yo nîno. Ya vana: “Wele sùcê mi bi, yê mi ra va mevace la mi va”. Ya rakona. Serê sibay wirzena we şina hebêke dikanî, solanê asinînan û çûwayêke asinîne gêna. Solan kena ninganî xu, kona reyîr û şina. Zehf şina, tay şina... Şina cayêke bena rincane. Pirya zehf reyîr ra hamîya. Uca nişena ro. Gava hanêna, çûwa menda çar giştî, binê solanê ya zî qule bîyo. Caw ke ya ništa ro yew mergêke zehf weş a. Bermena vana: “Yo go çara bêro!” Gava hanêna merge têra girêya û yo vecîya hame û va:

–Ti go hema zehf bibermê.

Ya vana:

–Çira? Min ende zehmet dîyo, çira ez go hema bibermî?

Yo vano:

–La mi to ra va, ti go mevacê. Şore, etya ra hînke nata şore keyeyêke esto, day min hanîka ay keyî de wa. Şo berê day min, go day min vaco: “Ti hamîya bê tîya, bê tîya”. Go di hebî xiraran û qalibêke sabûn bido to, ya go vaco: “Gere ti enî xiraran bikerê sipey, gere ene qalib zî zey xu bibo”. Ay xiraran û ay sabûnî bigî, şo serê hebêke bîrî, ay xiraran bike zerey bîrî, vace: “Bîro! Şah Mihemedî to rê silamî kerdî, enî xiraranê sîyayan bigîre, di hebî xiraranî sipeyan bide min”. Ay xiraranê sipeyan bigîre bide day min û hancî bê tîya.

Ya şina berê day yê. Day yê vana:

–Bê, ti hamîya!

Di hebî xiraran dana ya, qalibê ke zî sabûn, vana:

–Gere ti enî xiraran bikerê sipey zegê cemed, sabûnê to zî zey xu biman.

Ya gêna bena, şina serê hebêke bîrî, ay xiraranê sîyayan veradana zerey bîrî, vana:

–Bîro, Şah Mihemedî to rê silamî kerdê, vano di hebî xiraranê sipeyan bide na keynek.

Gava hanêna ke di hebî xirarî sipeyî kewtî serê aw. Ay xiraran gêna, sabûnê xu dana aw ro, xiraran gêna û şina. Bena, dana pîre. Hancî şina merge de bermena. Hanêna hancî Şah Mihemed hame, va:

–Hema ça wo! Ti go hema zehf bibermê. Hancî şore berê day min. Ene rey zî go di hebî xiraran bido to, go vaco: “Bere bike pirê pelê teyran”. Ay xiraran bigîre, şore serê hebêke sî (kerra, zinar), veng bide,

vace: “Şah Mihemed merdo! Şah Mihemed merdo!”. Go teyrî bêre, pûrtê xu bancê. Ti zî portê teyran bike zerey ay xiraran. Xiraran bike pir û vace: “Şah Mihemed weşo!” O çax go teyrî hendî nêre. Ay xiraran bigîre, bere bide day min û hancî zî bêre tîya.

Yo beno vinî. Ya şina. Şina berê day yê. Day yê ana, di hebî xiraran dana ya, vana:

–Bere, gere ti enî wirdî xiraran bikerê pirê pûrtê teyran û mi rê bîyarê.

Ya xiraran gêna û şina. Şina serê hebêke sî û veng dana, vana:

–Şah Mihemed merdo! Şah Mihemed merdo!

Teyrî yenê pûrtê xu ancenê, ya pûrt kena ay xiraran kena pir, vana:

–Şah Mihemed weşo! Şah Mihemed weşo!

Ay teyrî pêro şinê. Ya ay xiraran gêna, bena dana day yê. Day yê, ya ra vana:

–Wele ti nêzana, ene fit fitê Şah Mihemedî yo. Yo to ra vano.

Ya hancî yena merge de nişena ro bermena. Hanêna Şah Mihemed hame, va:

–Hema ti go zehf bibermê. Hancî şo berê day min, go day min ina rey to ra vaco: “Şore mi rê mîraz bîya”.

Ti go zî bikoy reyîr şêrê, ti go şêrê, şêrê, şêrê...Ti go cayêke rastê yenîyêke bêre. Awa ay yenî zehf tal a. Hîri kulmî bore, hîri kulmî zî berze serewçimê xu. Vace: “Çi awêka weş a, manena şit û engemîn”. Uca ra piçêke weta şore hîri-çar hebî cênî, cayêke de tewqê dawa ser, hanî nan pewcenê. Pê goçine nan erzenê tewq ser, pê derzenî tewq ser ra genê. Ti îne rê pê tase berze ser, pê pistî ser ra vece. Yê go xu rê bimûsê û mirdî nan borê. Uca ra weta şore hebêke mergêke uca esta. Merge ana telehîn (telîyin) a, ana telehîn a ke ti nêşkena ninge xu tede rûnê. Zerrê ay merge de rûşe, piçêke vezelî, vace: “Ooo-ox! Çi mergêka weş a, manena doşegî”. Uca ra wirze we piçêke weta şore. Hebêke verg, hebêke zî mêşine hanîkê uca. Vaş verê vergî de wo, goşt zî verê mêşine de wo. Vaş biger berze verê mêşine, goşt zî biger berze verê vergî. Uca ra şore, hebêke koşke ha uca wa. Nordanî verê ay koşke de yê. Nordanêkê zehf çewtik ê. Hêdika şo, ti nêgunoy erd ro! Vace: “Çiqa nordanêkê weş ê, manenê textê Noşîrevanî”. Şo zerey koşke, beryayêke uca akerde wo. Ay beryay pane. Beryayêke zî paneyê wo. Ay zî ake. Beryayêke bîn zî hanîko uca ay zî ake. Xalê min

2-Noşîrevan: Tarîx de yew hukumdaro zaf adil bîyo.

hanîka uca. Hanîka mîr kena, cicikê xuno rast eşto serê milê çepî, çep eşto serê rastî. Ay cicikanê ya rast ke. Rastî berze serê rastî, çepî berze serê çepî. Tira vace: “Way to vato şo mîraz bîya”. Ya go mîraz bido to. Ti dûz reyîr ko bêre. Ya go dimay to ko, ya nêşkena to biqefelno. Mîraz bide day min û bê tîya. Bê tîya biberme ez go hancî bîrî.

Ya kona reyîr şina. Şina berê day yê. Vana ez hanîka hamîya. Ya vana:

–Şo berê waya mi ra mîraz bîya!

Ya kona reyîr, zehf şina, tay şina... Rastê yenîyê talî yena. Hîri kulmî wena, hîri kulmî zî erzena serewçimê xu, vana:

–Oooox! Çiqa weş a, manena zeke şit û engemîn.

Uca ra hînke weta şina. Hanêna hîri-çar hebî cênî hanîkê uca hebêke tewqe dawa ser, mîrê xu ardo, hanî nan pewcenê. Pê goçine mîr tira kenê erzenê serê tewqe, pê derzenî tewqe ser ra vecenê. Kenê nêkenê mirdî nêwenê. Ya pê tase mîr erzena serê tewqe, pê pistî zî tira vecena. Yê cade xu rê mirdî wenê. Yê ya rê duan kenê, ya uca ra şina. Gava hanêna hebêke mergêke hanîka uca, heme telîy tenî yê. Ya zerrey ay merge de ronîşena, piçêke zî vezelêna, vana:

–Oooox! Çi mergeke weşe, manena zeke doşeg.

Uca ra zî hîçke weta şina hanêna hebêke verg, hebêke mêşine, hanîkê uca girêdayey. Verê vergî de vaş esto, verê mêşine de zî goşt esto. Goşt dana verê vergî, vaş dana verê mêşine. Hancî zî şina. Hanêna hebêke koşke hanîka uca. Hanêna nordanê koşke ana çewtî yê, ana tehsinok ê, vana ezo seyîn tiro dîyar koy! Hancî zî vana Şah Mihemedî mi ra vato şore çike nêbeno. Nordane ro kona dîyar, vana:

–Oooox! Çi nordanêka weşik a, manena zeke textê Noşîrevanî.

Şina dîyar, gava hanêna beryayêke uca akerde wo. Ay beryay nana pa. Beryayêke zî uca paneye wo. Ay zî akena. Hebêke bîne zî akena, hanêna ke xalê yê hanîka uca mîr kena. Cicikê xû no (xû yo) rast eşto serê kiftê çepî, çep zî eşto serê rastî. Rastî erzena serê rastî, çepî erzena serê çepî. Kena rast û vana:

–Xalê! Ez hamîya mîraz.

Ya mîraz dana ci, ya mîraz gêna û kona reyîr. Xalê Şah Mihemedî vana:

–Wî! Wayê min vato ez ya kena ra berê to, ti ya bikişe. Min ya nêkişte. Destanê xu mîr ra vecena, kona dimay ya, vana:

–Beryaw panaye! Beryaw panaye!

Berya vano:

–Herê! Endeke serrî ez paneye bîya to min nêkerd a, ya min akerd.

Ya vana:

–Beryaw akerde! Beryaw akerde!

Berya vano:

–Herê! Ende serrî ez akerde bîya to mi nêna pa, ya hamî min na pa.

Ya vana:

–Nordana şirpe! Nordana şirpe!

Nordane vana:

–Herê! Ti min ra vana nordana şirpe, ya min ra vana textê Noşîrevanî.

Qeybo ke ya başî kerde, pîra hûte veyndena kamî nêqefelnenê. Veyndena verg û mêşine:

–Verg û mêşine! Verg û mêşine!

Înê vanê :

–Herê! Ende serrî yo ma tîya vêşanê. Ya hamî vaş da mêşine, goşt da min. Ya ma kerdî mirdî.

Veyndena vana:

–Merga telîyine! Merga telîyine!

Merge vana:

–Ti min ra vana merga telîyine, ya min ra vana doşeg.

Ya va:

–Gelê cênîyan! Gelê cênîyan! Bikewên ya dima.

Înê va:

–Herê! Ende serrî ma tîya vêşanê. To ma ra va: “Pê goçine berzên ser, pê derzenî zî vecên”. Ma çirey mirdî nêwerdêne. Ya hamî pê tase eşte ser, pê pistî ser ra kerd, mocna ma, ma xu rê mirdî nan werd.”

Veyndena vana:

–Yenîyo tal! Yenîyo tal!

Yenîyo tal vano:

–Ti min ra vana yenîyo tal, ya min ra vana maneno şit û engemîn.

Keynek uca ra feletêna yena mîraz dana day yê û şina merge. Ya reyna bermena. Şah Mihemed reyna yeno, vana:

–Hadê ma şî. Leze! Wele enka xalê min go ma dima bêro.

Xalê yê yena verê day yê, vana:

–Ya ça wa? Day yê tira vana:
 –To çira nêkişte?
 Ya vana:
 –Wele ez nêşkawa, ya feletya.
 –Wele ez zana eno pêro sùcê Şah Mihemedî yo. Yo, ya ra vano, loma (coka) ya ana kena. Dimay îne ko, şore. To îne ça qefelna, bikişe û bore.
 Ya û Şah Mihemed şinê. Zehf şinê, tay şinê...Şah Mihemed dimay xu hanêno, vano:
 –Wele xalê min hanîka yena.
 Ya vana:
 –Ma se kerê?
 –Banîre ez xu bikerî hebêke bexçe. Go xîyar û heme çî tede bo. Ez go to zî bikerî hebêke mêrik. Ya go bêro berê to. Ya go to ra vaco: “To nêdiyo yew tîya ra şîyo?”. Ti vace: “Hema xîyarê min qic ê, bexçey min de hema çiyê nêresawo”. Ti go ana vacê ya go hancî agêyro şero. Leze keno xu keno yew bexçe, fêkî û xîyarî heme çî tede estê. Ya zî keno hebêke mêrik. A çax hûte yena, vana:
 –Bexçevan! Bexçevan! To qet nêdiyo yew tîya ra şîyo?
 Bexçevan vano:
 –De vinde lo! Ti deway çî mi ra kena? Hema xîyarê min nêgirotê, hema fêkîye min nêresayê, ti zî yena min ra vana fêkî bide min.
 Ya hancî zî geyrena a şina berê day Şah Mihemedî. Yê zî reyîrê xu ro şinê. Ya şina berê day yê. Day yê vana:
 –To se kerd? To yew nêdi?
 Vana:
 –Wele ez rastê hebêke bexçevanî hamîya, ez çîqa tira vana: “To diyo yew tîya ra şîyo?”, yo vano: “Bexçey mi de hema fêkî nêresayê”.
 Ya kona serê waya xu heme porçikê ya ancena û vana:
 –Ti ga ay mêrikî û ay bexçî pêro borê. O, yo û ya yê. Şah Mihemed xu û ya ana kerdê. Hancî şore, ti rastê ci hamîya îne bore.
 Şah Mihemed dimay xu hanêno, eger hancî ya ha yena. Leze keno xu keno areye (arye), keynek zî keno hebêke arewan. Hema ardan keno ya ro, serey û cilanê ya ro, vano:
 –Xalê min bêro tîya, vaco: “To yew diyo?” ti vace: “Areyey min xerepyawo, ez enka ariş nêtehnena.”
 Leze keno xu keno areye, ya zî keno arewan. Hinke ardan keno ya ro, xalê yê yena. Hanêna zêdey ay areyî çike ay doran çiniyo. Ya vana:

–To qet nêdiyo yew tîya ra şîyo?
 Ya vana:
 –Areyey mi xerepyawo, ez enka ardan nêtehnena.
 Ya hancî agêrena, henkî ay doran hanêna. Hanêna çike çinîko. Şina berê waya xu. Waya ya hancî tira xeberî dana, vana:
 –Ti ga ay areyî pêwa arewanî borê. Homa to nêgiro. Hendî meşo. Ez çîqa to ra vana, ti şina ti çike nêkena. Hendî meşo.
 Şah Mihemed xu hancî keno Şah Mihemed û ya gêno şino. Şinê bajarê paşay, nêşka vera şinê berê paşay.
 Paşa zehf kewto keyney xu ver. Piryawo kewto ver û hende bermaw ke nêweş kewto. Îne şîyo veyndawo dixtorî. Dixtor hamew, hanyaw tira, vato: “Gere şima şêre şitê şere, eyarê³ şere de bîyarê, bidê yê. Paşa boro, yo go rehet bo”. Lacê qazî û lacê miftî zî vato: “Ma şinê”. Îne ardo îne herguyan (her yewî) hebêke estorêke rinde, hînkî zî zerdan daw îne, îne kerdo ra. Yê şîyê.
 Şah Mihemed û keyneke zî yenê hanênê paşa nêweş o. Yê vanê:
 –Wele ma dixtor ardo, dixtorî vato: “Gere şima şitê şere eyarê şere de bîyarê bidê ci”, lacê qazî û lacê miftî şîyê. A çaxî ra şîyê, hema nîyamey. Bîyo di serrî.
 Şah Mihemed vano:
 –Hela vinde ez şîrî, banîrî, belkî ez bîyarî.
 Şah Mihemed şino, nişeno estorê xu, hîнке zî zerdan gêno şino. Zehf şino tay şino... Şino bajarêke, gava hanêno ke lacê miftî û lacê qazî hanîkê uca. Şah Mihemed îne nas keno, yê Şah Mihemedî nas nêkenê. Şah Mihemed vano:
 –Şima tîya se kenê? Şima ça ra yê?
 Inê vanê:
 –Wele ma cayêke zehf dûrî ra hamey, xezûrê (vistore) ma nêweş o. Ma hamey, ma gere yê rê şitê şere eyarê şere de berê û ma gêrenê û nêgêrenê ma nêzanê ça wo. Ma nêzanê ma se kerê?
 Yo vano:
 –Bêrê, ma şêre ez bidî şima. Îne gêno, beno. La yo vano:
 –Wele şertêke min esto. Ez go enî giştaney xu berzî agir (adir), bikerî sûr, ez go binî pey boçika şima wa. Ez go hema şitê şere eyarê şere de bidî şima. Îne beno cayêke.
 Yê vanê:

–Wa bo, bide ma, ti se kenê bike!

Şino henkî şitê mêşine keno zerrrey eyarê mêşine û ano, vano:

–Ho! Min şima rê ard. De bîyarê, ene rey ez giştane bidî pey boçikê şima wa. Giştane erzeno adir, keno sûr, dano pey boçikê îne wa. Pey boçikê îne dax keno. Îne hergu yewan henike peran zî dano ci. Şitê mêşine eyarê mêşine de dano îne, vano de şêrê.

Yê şinê. Yê şinê, we zî kono reyîr û şino. Zehf şino, tay şino... Rastê hebêke extîyarî yeno. Extîyar tira vano:

–Ti şinê ça?

Yo vano:

–Wele, ez go şîrî, heyânî ke ez rastê şêre bîrî. Ez go şitê şêre eyarê şêre de bîyarî. Xezûrê min nêweş o, dixtorî vato: “Gere şitê şêre, eyarê şêre de boro. Go rehet bo”.

Extîyar vano:

–Ez zana. Ez to ra vacî, ti şo uca. Tîya ra rast şo. Hebêke şêre hanîka uca. Nînga ya bîya kule. Hebêke kozikêke uca viraze la wa ya to nêvîno. Biko zerrrey kozikî, nêşka vera şimşêr bigî, bide ninge ya ro. Go ningê ya ra rîm bêro, ya a çaxan to biqefelno, go to perçe perçe bikero. Xu memocne ya. Ke ningê ya piçêke bî honike, ya go bigeyro, ya go vaco: “Ez nêza ningê min kamî ana kerde rehet, yê vacê çî, ez go bidî îne”. Ti a çax vecî û tira vace: “Min ana kerde”. A çaxîne tira vace: “Hebêke çêlikê xu bide min”. Ya çêlikê xu da to, ay çêlikî bere sere bibirne, poste bike, bîyare vace min rê şit bike ci. Ya go vaco: “Bance”! Şitê ya bance bike ci, bigîre û bêre.

Şah Mihemed vano:

–Baş o ke ez rastê to hamîya, to min ra va, ez go şîrî bîyarî.

Şah Mihemed şino. Zehf şino, tay şino... Rastê şêre yeno, gava hanêno ke şêre mexel kewta, zare zare ya wa, ningê ya heme masawa û rîm tira yeno. Yo uca kozikêke virazeno, ya nêvînena, xu rê ca virazeno. Nêşka vera şimşêr dano ninge ya ro, hîçke ninge ya qeleşneno, ninge ya ber bena. Ewilî zehf dicena, ya pîrya kena qîje qîje gêrena, yê nêvînena. Ya hîçke vindena, ningê ya bena rehet, bena honike, ya vana:

–Oooox! Kamî ningê min ana rehet kerda, min bizanayne îne bivatêne çî, ez go bidî ci. Yo a çaxan cade wirzeno we, vano:

–Min ana kerda.

Ya vana:

–Ti vanê çî, ez bidî to.

–Wele hebêke çêlikê xu bide min.

–Ti çêlikê min se kenê?

–Wele ez çêlikê to sere birnena û poste kena. Gere ti şit zî bikerê ci, ez bena.

Ya gêna hebêke çêlikê xu dana ci la tira vana:

–Bere pey hewt koyan de sere bibirne ke wa vengê ya nêro min.

Yo zî gêno û şino. Hîçêke ya ra weta şino, vano: “Wele ez nêşkena şîrî pey hewt koyan. Ez go etya sere bibirni. Gêno uca sere birneno, çêlike qîjena, veng şino şêre, şêre yena, vana:

–Eka ez to perçe perçe bikerî? Min to ra va: “Weta şo” la ti nêşî.

Yo vengê xu nêkeno, şêre vana:

–De bîya, bîya ez to rê şit bikerî ci, şo.

Yo çêlekî poste keno, eyarê yê veceno, ano şitê şêre keno ci, gêno nişeno estore xu û duz yeno. Yeno raseno keye. Yeno keye, îne şinê dixtorî anê, dixtor hanêno tira, vano:

–Wele, ene şitê şêre eyarê şêre de wo, o bîn yê şêre nêbi.

Şah Mihemed vano:

–O bîn çî bi?

Yê vanê:

–Şitê mêşine bi.

Şah Mihemed vano:

–Bêrê, rûşê. Ez şima rê mesela vacî. Ez şîya bajarêke, yê wîrdî uca bî. Çî estorê îne, çî perey îne, qet çike îne nêmendîbi. Min yê nas kerdî, îne min nas nêkerd. Îne uca kuçey kerdêne pak. Min va: “Şima kam ê? Şima ça ra hamey tîya?” Îne va: “Wele, ma tîya ra nîyê, xezûrê ma nêweş o, ma hamey yê rê şitê şêre eyarê şêre de benê”. Min îne ra va: “Şima çara anê?” Îne va: “Wele, ma zî nêzanê”. Min îne ra va: “Bêrê ez bidî şima”. Min yê berdî cayêke, min îne ra va: “Şertêke min esto”. Îne va: “Bide ma, ti se kenê bike”. Min va: “Ez giştaney xu erzena adir, şima her yew hebêke nana pey boçikê şima wa”. Îne va: “Wa bo, pane”. Min adir kerd we, giştaney xu eşt adir, bi sûr, min na pey boçikê îne wa. Min şitê mêşine kerd eyarê mêşine, min da îne, min va: “Yê şêre wo”. Min hînke zî perey day îne. Min va de bigîrî şêrê, dimay xu manîrê. Duz şêre keye. Min ra nêbîne îne uca mendîbî, nêzanayne

bêrê keye zî. Şîma bawer nêkenê, îne bîyarê, pey boçikê îne baytarê (biewnên tira). Morê giştaney min ha niko pa.

Yê gava hanênê ke yê bira (rasta) zî ana kerdo. Paşa hanêno ke yê çîke rê nêbenê. La Şah Mihemed zehf jiyatî yo. Hendî îne ra hes nêkeno. Şah Mihemedî û keyna çîce ra hes keno. We ay şitî weno, beno rehet. Hewt rocî, hewt şewî govende kenê. Keyney xu Şah Mihemedî rê beno. Koşkêk zî îne rê virazeno. Îne xu rê hendî uca bi jobînan (yewbînan) benê şa.

Xeberoşka ma diyanan
Rehmet li day û bayê goştaran.

VATEYÊ BÊVATEYÎ

Mehmet BOĞATEKÎN

MUFTÎ NECMEDÎN EFENDÎ Û REÎSÎ BELEDÎYÊ ÇEWLÎGÎ*

Îrfan KAYA

Muftî Necmedîn Efendî eslî xo Dîyarbekir ra bi. 1950 de omebi Çewlîg û yew mudeto derg muftî Çewlîgî bi. Şarî Çewlîgî zaf qedr û qîymetî Muftî Efendî zûnên.

Muftî Efendî waxtago omebi Çewlîg vîyabi. Cinîya verîn ra di qicî ey bibî. Zevacî xoyo dîyin Çewlîgî de Zekîya Xanim de viraştîbi. Yew mudet ra pey Zekîya Xanim de niveşiyê çermî vicîyaybî. Cildî Zekîya Xanim xerepîya bi. Muftî, Zekîya Xanim caverdabi. Muftî Necmedîn Efendî no deme de geyrên ke reyna bizewicîyû.

Nê geyrayîşî ey zaf niromit. Muftî Efendî zevacî xoyo hîrin Elmast Xanim de viraşt. Elmast Xanim, Muftî ra zaf ciwûn bî. Mîyabên nînan de nîzdîyê 20-25 serrî estîbî. Elmast Xanim ra panc qicî ameybî dinya. Elmast Xanim panc qicî xo zî caverdaybî, mare ya remeybî yewna merdimî de şîbî. No wazîyeto xirab ra keyeyî Muftî Efendî şîyabi ra. Efendî, aqilî xo pernabi, kuçûn ra geyrên. Yew barakayê kolîyan de mendîn ra û fêk ey zaf xerepîyabi. O merdemo zûnaye şîbi, yew merdemêko tewirêk omebi. Çewlîgicî no wazîyetî Muftî Necmedîn Efendî rî zaf qehrîyên, la belê hurmetî înan ra tewey kê m nebibi.

Muftî Efendî bibi gejekî Çewlîgî, her ruc amên çarşuyê Çewlîgî qehwexaneyan de ronîştîn. Merdimî belukerdeyî Muftî ra durî kewtibî, cematî ey zî bedelîyabi. Ey qal kerdîn însûnî pê wuyên û tede kay kerdîn. Qismêk însûnî zî xirabey ser o ey de şuxulîyên.

Muftî Efendî nê aqilî xo gore qayîl bi newe ra bizewicîyo. Ney ra

*Mi na mesela fekî kek Hilmî Elçî ra girota. Hilmî Elçî, mabeynî 1978-1979 de, Serekey Beledîyê Çewlîgî kerd. Hilmî Elçî nika Çewlîg de civiyeno.

însanûnî xirabûn her ruc yew keye belukerdîn û şew Muftî şavitîn o keye. Vatîn “Efendî, no keye de yew keyneka ezeb yan zî cinîya vîyay esta. Şo xo rî biwaz, dunî to.” Muftî zî bawer kerdîn û dên ra şîn xo rî cinî waştîn. No semed ra Çewlîg de keynûn û cinîyûn Muftî Efendî ra xo pawitên, ey ra tersên, nivecîyên verî ey. Nê însûnûnî nezûnûn û xirabûn Muftî vistibi yew halo zaf xirab.

Nê merdimî yew ruc Muftî Efendî ra vûnî “Yew cinêka vîyaya delali esta. Na cinêk Karêrij a. Hem zî ha beledîya de xebetîyena. Eger reîs Hilmî Beg biwazû, eşkenû mîyabên şîma bivînû, şîma bizewecnû.” Muftî nê însanan ra bawer ken û şînû beledîya. Sekreterê reîsî ra vûnû “Yew gureyî mi kewto reîs begî, ez qayîla ey de qalî bikerî.” Sekreter xeber duna reîsî, vûna: “Muftî Necmedîn Efendî omeyo û qayîlo to de qisay bikiro. Ez ey bigerî zere?” Reîs vûnû: “Ê, ey biger zere!”

Reîs warzenû pay gucagûnî xo qefelnenû û şînû verî berî meqamî xo de ey ver a. Lew nûnû Muftî Efendî dest a û ca mocnenû ey, qoltixî de roneşnenû, ci rî qehwe wazenû, dima zî derdî ey persenû. Reîs vûnû: “Efendî, çi hacetê to esta ez bivînî?” Muftî vûnû: “Lacê mi, Hilmî, mîlet vûna yew cinêka vîyay Hilmî het de xebetîyena. Eger Hilmî biwazo na cinêk dînû to. Ez zî omeya qey cinêk a, ez wazen ti mîyabên ma pîya virazî, ez xo rî tede bizewicî.”

Reîsî Beledîyê Çewlîgî Hilmî Elçî beg şaş benû, vûnû: “Efendî, na cinêk keynê mi nîya, wayê mi nîya, waha rî panc qicûn a. Mêrdeyî cinêk rewna merdû. Nîyetî cinêk zewac çin o. Nîyetî ay bibîn se inkê rewna zewecîyaybî. Ya bîn zî ez senî eşkena cinêkê şarî ra vacî bîye Muftî Efendî biger?”

Qalê reîsî weşî Muftî ya nişînî. Muftî hêrs benû. Çûnqalê xo kenû berz dînû sareyî Hilmî ri. Hilmî vazdenû bi zor xo erzenû teber. Reîs veng dînû zabitûnî xo, vûnû “Muftî Efendî beledîye ra lez dur finîn, cayî yew felek ûnû ma şarî ser”. Zabitî yenî Muftî Efendî tepşenî û vecenî teber.

Çewlîg de wazîyetî Muftî Necmedîn Efendî no qeyde bi. Her ruc yew hedîse kerdên. Muftî Necmedîn Efendî yew merdimî zaf zûnaye bi. La rueca teng de kes waha rî ey nivicîya. Zaf meseleyî ser ra vîyertîbî. Demo peyên de çend rey berdîbi niweşxaneyî Xarpêtî. Yew mudet niweşxane de mendîbî, dima zî dinyayê xo bedelnay. Homa cayî ey Cennet bikiro!

TERM

Îsmaîl GÜVEN

Saete ameyêne des çî. Ez, Mîrza, Elî û Emer, ma çar heme sey her wextî pîya bî. Ma a şewe zî Koyî Qerûmerî bêwayîr nêverdabî û ma ameybî pêser. Şima zanenê şewî hamnanan zaf weş ê; binî tijî aşme de wexto ki qerse kewena linganî to eke destanî to de şuşeyêkî çaya germin bibo û dest û zereyî to germin bikera, to ra bextewar çin o. Na geringe Xal Sîrac zî mêmanî ma bî, no het de dora nobeta awe ameybî ey, ey zî awa xo kerdbî vay ra û amebî vaneyî ma. Xora ma zî nêwaştîbî ma Xal Sîracî na bextewarî ra bêpar biverdî û seba çaydanesernayîşî ma paweyî ey vindertbî. Ey zî xo zaf nêfeşelnabî û amebî. Yewbînpersayîşî ra dima Xal Sîrac niştbi ro, çaya ey verî ey de nîyaybî ro. Qey ma çaye danî ey û ey ra tewê nêgênê? Her kes zano Xal Sîrac merdimêko fekweş o û tede meseleyî nêqediyênê. Xora zaf tebate nêkewt Elîyê bêtebatî û hema Xal Sîracî firre çaya xo nêşabî ke vengî xo vet:

–Êê Xalo, ti vera çaya ma çî danî ma? Bizane, yew ra zaf çayî çin a tîya de!

Xal Sîracî armancî Elî fam kerdbî; qey kam na şewa hênike û rinde yê hamnanî de wazeno xo çaye ra bêpar biverdo ke Xal Sîrac xo bêpar biverdo?

–Temam, tamam vat Xal Sîracî. Hele sebir bike; hema cayî qina ma germin nêbiyo. De hele ti ca bide çaydane, wa çaye serdine nêbo, mesele hedre ya. Qey lingî hê pa ke birema fekî min ra.

Kiştê adirî de, binî astareyan de şimitişî çaye rey de meseleyê Xal Sîracî goşdarî kerdene kêfêko zaf pîl bî û her kesî rê zî nesîb nêbiyêne. Zaf derg nêkerd Xal Sîracî, ca de dest bi meseleyê xo kerd.

“Hevalêkî mi est bî, kurmançîye² de, hetî Lîcê de. Ma yewbînan Qoser de nas kerdbî; hêverînan, wextî çinayîşî mercû û xeleiyê de, despancês kes na dewe ra vejîyêne û seba xebate şîyêne Qoser û Riha û

Amed çî. Ê mi, ew embaz Qoser de, wexto mi verî axayêkî de paletîye kerdêne sinasnabî. Ê nat de wet de hevaltîya ma aver şîbî, ma bibî dostî cê. Rey-rey wexto ke rayîrî ey kewtêne no het amêne keyeyî mi, şima hema ewçax doman bî. Ez tena hêf şîbiya dewa ey. Ez vana qey da-pancês serrî estî; rojêk rayîrî mi kewt ew het a û mi vat ez şêrî dewa ey û ey bivînî. Ez hêf şîbiya qey ey û seba ney zî mi dewa ey zanêne. Ez kewta ra rayîr la ti nêvanî eskerî tirkî operasyon dayo dest pê kerdene ew het de û dekwetîşî sîvîl ew mintîqa yasax o. Ez mecbur menda ke rayîrî xo bivurînî û hetêko bîn ra şêrî dewe. Mi rayîr vurîna; ez çî bikî, tirkî nêewnîyeno sîvîlbîyayîşî min ra nano pa û mi qelleno willayî. Ez nat de geyreya wet de geyraya peynî de ez rastî mêrikêk ameya, Homa ti ra razî bo mi rê rayîrî a dewe tarîf kerd. Ma qale kilm ci bibirnê, ez peynî de resaya dewe; la bextî mi, ban çin bî ke tede çila takewtîye bo, saete zî hema des nêameybî. Her kes kewtbî mîyanî cilan yeqî. Ez fikirîyaya, no wexto bêmehal de berî hevalî bikurî nêbeno. Heme keye beno aya, rehetîya hemeyan xerepîyena. Hem kam afteno ke hetî banî ya şoro; geringa bîne ke ez ameybiya qey hevalî xo verî berî înan de kutikêko qer est bi ke sey cinawiran bî. Mi xo bi xo vat, ‘ew kutik tîya de nêbo zî kutikêko sey ey kutikî ho tîya de. Eke ez şêrî hetî banî ya hetanî ke wayirî keyeyî hewn ra aya bî, kutik mi ra çend leteyanî goştî tira zî keno.’ Tersî ver ez nêzdîyê banî nêbiya. Ame mi vîr, ez şêrî camî de rabikurî. Hem cayêko germin o hem zî verî berî camî de kutik çin o. Ez rast şîya camî. Berî camî de qeflik çin bî, ez kewta zere. Mi dî ke yew ho weryeyê wedayî de rakewte, binî bataniyêk de. Mi vat de qey pawitoxî camî yo. Ez hêdîka şîya, mi peyî ey de ca da xo. Seba ke ez feqîrî aya nêkîrî mi qet bataniya zî serî ey ra nêgirewt û nêant xo. Seba ke hamnan bî hende zî serd nêbî zereyê camî û seba ney zî ca de venika mi amey, ez gelek qefeliya biya hende rayîr ra dima.

Wexto ez biya aya, her ca tarî bî hema. Ez ewnîyaya saetê xo ra, tay wext mend bî ezanî rê. Şima zanî wextî ezanî de zaf bena serdine dinya. Ê zereyê camî zî zaf bibî serdin û mi se kerd nêkerd hewnî mi nêame. Çerrê serd de hewnî çew yeno? Ez mecbur menda ke bataniyayê pawitoxî biancî xo. Ez warişta û mi bataniya kaş kerd hetî xo. Sereyêko sipî vejîya binî bataniya ra hêverî û dima ra qediko sipî asa ke termî ya pişte bî. Qîjîyêk kewt mi, ez zît biya we. Wexto ez ameya xo, mi xo serî pencera de dî. Ti nêvanî ez hetanî serî sibayî verî

termêkî de kewta ra û hayayê mi pê çin a. Tersêka wina pile mi girewt bî ke ez nêaftêne xo bileqni cayî xo de. Ez ne aftaynî pencera ra bîyerî war û teber bikewî û ne zî ez aftêne xo pencera ra bierzî war û şêrî. Pencera zaf berz bî û ber zî pey termî de bî. Ez mecbur menda pencera de, paweyî malayî. Mi zanayêne ke tay mendo nimajî sibayî rê û mala yeno seba ezanî û ez zî qediyena. La ne wext şîne ne zî mela amêne. Deqa, deqey bibî saetêk, wina wext seba mi giran şîne.

Nika şima vanî ke çi gureyî merdeyî camî de est bî? Xora mi zî na nêzanêne û seba ney zî tersa mi hîna zêdiyayêne. La rojo bin ez dewijan ra heme çî musaya; ti nêvanî mêriko bêbext o bêwayîr ke gawanî dewe bî, wexto ez hema rayîrî dewe de bîya ey gayî eştî bi xo ver û yaban ra agêraynayê dewe. Ê hema nêkewto ke nêzî dewe leşkeran nawo pa û kişto. Dewijan bi zor, binî tersa tifingan de term ardo, rasnayo camî. Ê a şewe, kes nêaftayo mezêl bikeno û termî bifino mezêl, verdayo siba. Malayî ra zî vato, ti hetanî serî sibayî termî ser de Quran biwane, ma serî sibayî finenê de. Ê dewijan tersî dijminî ver leza-lez çilayî xo kerdê hewna û rakewtê. Wexto mi nê çî dewijan ra eşnawitê êdî her çî sereyî min de bibî zelal. Ti nêvanî senî ke dewijan keyeyî xo de çilayî kerdê hewna, malayê sextekarî zî term cayî co de verdayo û vazdayo keye. Ê wexto ez resabîya dewe, ne mala camî de bî ne zî dewijî aya bî.

Ez serî pencera de paweyî malayî bîya. Ê çend duayî ke amêne mi vîr, yew-yew bêedal serî ziwani min de rêz bîyêne. Dua ke mi nêwend binêmend bî yeqî. Çerrêna mi hende duayî wendê nêno mi vîr. Mira (xoma/xora) tenganiye de Homa keweno vîrî merdimî. Ê wexto ke vengî berî teberî yê camî ame mi ez çend bîya şa, ez nêşkêna vajî. Ê malayî berî wedayî kerd a, ez bi vengêkî berzî ya qîraya:

Mala, mala ti ça mendî? Ez tîya de ters ra merda!

Mala cayî xo de sey yew merdeyî vindert; derga-derg, muq-mende ewniya termî ra û zaf wina dewam nêkerd, vat req gina war o û merd. Mi çend vena ey zî, ti ra veng nêvejîya. Mi feqîr tersnabî, ez bibîya qetilkarî ey; wexto mi vatîbî 'mala ti ça de mendî', malayî vatîbî qey term ho ey ra hesab perseno. Ê seba ney zî derga-derg ewniyabî termî ra. Ê dima ra zî, senî ke pîlanî ma vato ters û merg birayî cê yî, merd-bi.

Ez menda cayî xo de. Êdî mala zî çin bî ez paweyî ey bivînî; ser

de zî ez verî di terman de bîya. Êdî tersî merdeyan nêmendbî min de. Mi xo bi xo vat, 'willayî eke dewijî mi no rewş de bivînê, xelasê mi çin a.' Ê eke vajî to mala kişto, heqdar vejîyenê, ez nêşkêna pawitişî xo zî bikerî. Nê fikiran tersêka pile vist bi zerrîya mi. Çi beno wa bibo, ganî ez bivejîyayêne camî ra, hetanî ke dewijî nêyerê. Wazeno wa malayo rehmetî pancanî mi bitepişo. Peynî de tersa asejîye -ke tersê hepskewtişî bî vera tersa batimî ke tersî merdeyan bî- serkewt û mi hêzî teberkewtişî xo de dî.

Ez hetanî nimajî taştareyî la û qilanî dormaleyî dewe de geyraya. Taştareyî ez ver bi dewe şîya, nêzî dewe de domanî kewtbî laye. Mi waşt ke înan ra tay çî bimusî ke nika dewe de çî esto. Mi vena înan, mi înan ra vat, çî esto dewe de, çî çin o? Domanan têfek ra vat; willayî emşo malayî û gawanî camî de dayo pêro û gawanî mala kişto. Mi yew 'ox'a xorîne ant. Ez qet vîrî kesî nêamêne êdî. Mi xo bi xo vat, xasîya şarî ma nê çîyanî winayênan ra yeqîn keno; xo mîyan de ca de, semedî mergî malayî cakerdo. Eke wina nêbîyêne sereyî mi belkî bidejîyêne. Ê ez şîya dewe, mi tevistişî malayî de dewijan rê ardim zî kerd."

-Eh meseleya mi zî tîya de qediyay. Ez vana qey çaya şima zî qediyaya, vat Xal Sîracî.

Êê keko, ma çi bike, eke mesela çin a çaye zî çin a, eke mesela qediyaya çaye zî qediyaya; senî ke Eliyê bêtebatî verî vatîbî. Xora êdî wextî hewelnayîşî awe amebî û seba ney zî warişt xo ser Xal Sîrac. Qala peyin ê xo zî vat û hema ma ra kewt dûrî: "Eke şima rast bifikirî, (term) zî adil bî. Şima zanî şarî ma vano, eke şewa verîne de term tena bo zaf terseno; û malayî şewe verîne de, term tena verdabî û sucdar bî. Mi a şewe, yanî şewe varîne de termî rê hevaltîye kerdibî û mi ew tena nêverdabî. Ê seba ney zî termî mi rê sipas kerdibî û sucî mi girewt bi xo mil."

TILSIM XEREPÎYO

Akman GEDÎK

ma qesey nêkerdêne kerr û lal vîndetê
ke qesey bikemê tilsim xerepîno, henî zanîtê
eşq, çekuyan ra xelê kan bî, hebe raştikî
ma şîyayoxê raya eşqî bîme, çîqas ke nêvatê kî

ma hes kerdêne labelê zonê sewda rind nêzanîtê
ju qayitkerdişê dîlbera ma xo ra fîstê dûrî
lazim nîyo, hewn de bimanîmê, xeyêlan de
no tilsim mêxerepîyo, vîndero bi rindekiyê

heskerdiş, ebe çênan dest kerd ci zanênîme
ma tayîne ra hes kerd ci ra nêvat henî zerrîya xo de
tayîne rolêde xîrab guretî bî, zerreyê kayî de
forqî, lorgozî û xapxapokî bî, musayîme

tilsim xerepîyo vengê xo meke
heskerdiş, xorî qayitkerdişê çîman o ge-ganê
sewda terazî de nêna sentenê
giranîya xo pare kerden a, bîzanê

HETÊ ÇEWLÎGÎ RA ÇEND YARENÎ

Arêdayox: Doğan KARASU

Mi Taway Nidî

Elî Mehmudî xanimê xo berdibî doktorî. Doktor ho xanimê ey
meyîne keno. Doktor ke yew lingê xanimê ey keno berz, Elî Mehmudî
huyeno (wîyeno). Doktor perseno:

–Qey ti huyenî?

Elî Mehmudî cewab dano:

–Bîlasebeb ti hê lingê cinîkê mi kenî berz doktor. Ez her şew her di
linganî aye keno berz, huncî zî ez taway nivînenno.

Doktor hêrs ra vano:

–Lîya lez vecî teber û reyna zî mi ra meysi!

Wa Nezer Bibo!

Vanî yew lajî Xelî Îsî merdo. Gazî ameya. Milet şîyo serî mezêlî.
Milet ca de dest pê keno qalî keno. Kam ke yeno, vano: “No yew lajeko
zaf rind bi, lacek nezer bîyo!” Kam ke yeno vano: “Gede nezer bîyo, aye
ra merdo,” Xelî Îsî xo nigêno ra (daymiş nibeno) vano:

–Meqehrên, wa mi ra bikuro wa nezer bibo, wa xû rî bimiro!

Ribo ha Ribo Kiş Kiş

Vanî Mîyalan de, yew dewijî, camî de sela wendîn. Rojê hende
vînenno ke cinawir (verg) kot mîyanî pesî. Cinawir ho ver ra kavirûn
kişeno. Dewij hîn nêzon se bikero. Nameyî kutikî ey Rib o. Vanû:

–Vajên esselat, wesselat “Ribo ha Ribo kiş kiş” wesselat.

Mi rî Seke Ciniya Cîranî Merda

Vanî hetî Saxnîse de Tahîr Çawîş bîyo. Di hebî cinîkî ey bîyê. Yew cinîke dinyayê xû bedilnaya. Milet şîyo tezayî. Milet ewnîyeno Tahir Çawîş neqehrêno, vano:

–Lîya Tahir Çawîş qey ti çê neqehrêni?

Tahir Çawîş vano:

–La ez qey biqehrî, yewna cinîkê mi esta, mi rî qet xem nîyo. Nameyê Homayî seke cinîyê mi nê, cinîyê cîranî mi merda.

Homa Heqî To Gêno

Vanî Qela Kerbeşanî de Brahîm Pesen bîyo. Wextêk yew merdimî ci rî zulm kerdên. Brahîmî no gure zaf xo ra gurewtên. Meymanan û cematî vatên:

–Brahîm, qet xo meqehern, aya dinya bîn esta, Homa aya dinya bîn de heqî to tira (ey ra) gêno.

Brahîm Pesen vano:

–Eke na dinya de heqê mi nigêno ez pîyorê (pêro) heqî xo ra fek veradana.

Willay Bîllay Homayî Vêşnaya

Vanî adir kewto lodê vaşî Brahîm Pesenî. Vaşî ey ho veşeno (vêşeno). Gazî kewna dewe. Cematî vazdo amo ke adirî hûna bikero. Brahîm Pesen tifengî xo gêno, bareno milet ser, vano:

–Hetî vaşî ya meşîyên. Wa bivêşo! Kam vêşnayo wa zerrê ey rehet bibo.

Kes nifteno şoro adirî hûna bikero. Brahîm Pesen roşeno yew cixare tafineno. Yeno vîr ke lodê vaşî cêr ra nê, ha lewe ra vêşena. Fehm keno ke virsikî/vireyî (biluskî) do piro lodê vaşî roynê ha lewe ra vêşena. O wext gêreno, vano:

–Ero vazdên, vazdên! Adirî Homayî yo! Willay ey vêşînaya, willay ey vêşînaya, bîllayî ey vêşînaya!

KÊNEKA KULIKSÛRE

Franskî ra çarnayox: Ozcan YILMAZ

Na sanike xeyle kan a. Mesela yew kêneke û vergî ya. Serra 1697î de ameya nusnayene. Xeyle varyantê xo estê. Varyanto verên 1697î de Fransa de kitabê Charles Perraul (1628-1703)¹, “*Les Contes de ma mère l’Oye*”î de ameyo nusnayene û neşrbîyene. Varyanto dîyin kî 1812î de kitabê Jacob Grimm (1785-1863) û Wilhelm Grimmî (1786-1859)², “*Kinder-und Hausmärchen*” de neşr bî. Varyantê Charles Perraulî de Vergêde vêşan rastê kêneke yeno, aye xapneno, verê cû rayîrê keyeyê dêka kêneke aye ra museno, şono verê cû dêke peyê cû kî kêneke weno. Sanike nîya qedîna. Perraul ebe xo manayê na sanike dano.

Varyantê Bira Grîmmîyan (di bira yê) de verg dêke û kêneke weno labelê saydarê yeno her dîyan xelesneno.

Naye ra dime Dêke û kêneke kunê zereyê keyeyî, no mîyan de vergêde bîn yeno. Verg berî (çêverî) cineno labelê dêke û kêneke ranêkene, vergî rê dubarayêda henêne kenê ke gineno kurne ro xeneqîno.

Mîyanê nê varyantan de tayê ferqî estê (yew varyantî de kêneke bijike û rûnî, eyê bînî de bijike û şerabî bena.). Ferqo muhîm ûsulê qedîyayîşê sanike û manayê ke nuştoxan na sanike ra dayê înan ser o yo. Mi varyantê Perraulî esas girewt labelê ûsulê qedenayîş û manayê her di varyantan kî neşr kerdî. Her di varyantî yewbîn ra nêzdî yê labelê hende kî rindek ê.

1-Varyantê Charles Perraulî: [http://fr.wikisource.org/wiki/Le_Petit_Chaperon_rouge_\(Perrault\)](http://fr.wikisource.org/wiki/Le_Petit_Chaperon_rouge_(Perrault)), 04. 12. 2009

2-Varyantê Birayanê Grimmî: [http://fr.wikisource.org/wiki/Le_Petit_Chaperon_rouge_\(Grimm\)](http://fr.wikisource.org/wiki/Le_Petit_Chaperon_rouge_(Grimm)), 04. 12. 2009

Îlustrasyon: Gustave Doré

(“http://fr.wikisource.org/wiki/Fiçier:Dore_ridinghood.jpg” ra ameyo girewtene)

KÊNEKA KULIKSÛRE

Demê yew dewe de kênekêda rindeke û qickeke bena. Hetê rindekiye ra yewêda çinebiyayîye bena. Henî rindek bena ke her kes ci ra zaf hes keno, wazeno ke şew û roj xorê tena qayîte aye bikero. Maye û dêka xo kî heyranê ci benê. Dêke ci ra henî hes kena ke nêzanena

ke se bikero û çi ci do. Rojê kulikêda sûre mûnena dana ci. Na kulike zaf şîkîna ra ci. Kêneke na kulike ra henî hes kena ke caran naye ra sewbîn teba nênanana ra xo sere. No rîwal ra nameyê na kêneke beno Kuliksûra Qickeke, her ca de nameyê xo niya darino we.

Rojê maye bijike pozena. Ci ra vana; “Hela şo niyade dêka to çiturî ya, ez hesîya pê ke nêweş a. Wurze na bijike bi nê xizikê rûnî ci rê bere.”

Kuliksûra Qickeke desinde ginena rayîrê keyeyê dêka xo ro şona. Wexto ke birr ro vêrena ra rastê vergê bena.

Verg kî vêşan o, can erzeno ke naye biwero labelê netawreno. Xo bi xo vano; “Nika civerdîne zirçena, nêyê ke amê geme de kolîyan kenê arê hesnenê, mijê serê min o, bi tûerzîn û darîyan mi singir kenê kişenê”.

Tene ci ra beno nêzdî; “kata şona?” vano.

Feqîra domane nêzanenê ke verg kewto zide însanî û ganî însan caran mevindo tey qisey mekero. Vana; “Şono dêka xo vînenno, nêweş a, maya mi bijike û rûn ruşno, ci rê beno.

Verg vano; “Keyeyê xo kotî yo, keylê dûrî yo?”

A vana; “Ya, dûrî yo, no areyo ke dûr a dûr aseno, ey ra dot o. Dewe de keyeyo verên o”.

“Ê rind,” vano verg, bê ma pîya şime bivînîme, ez no het ro şon, tu kî o het ro şo, hala niyadîme kam rew reseno keyeyê dêke”.

Bi no tore kêneke xapneno, rayîrê dergî ro ruşneno. Bi xo kî gineno ro rayîrê kilmî, desinde şono. Hetê ra kî kêneke rayîrî ser o xercelîna, ge belûyan dana arê, ge perperikan dima vazena, vilikan kena topî û bi o tore şona..

Verg deqê de reseno keyeyê pîre; dano çêver ro: “teq, teq, teq...”, “Kam o?”. Vengê xo keno barî keno sey vengê kêneke, vano “kêneka to ya, Kuliksûra Qickeke a. Maya mi bijike bi tenê rûnî ruşnê, mi ê to rê ardê”.

Dêke, nêweş a, bêhal a, cila xo der a. Nêşkîna rawurzo şoro ber. Ci ra vana “kilîtî bance ber beno ra”.

Verg kilîtî anceno û ber beno ra. Vêşan o, hîre rojî yo gule ro teba nêşîyo; gîlexe fek ro verdîna de. Verdano ci, Pîre qilotneno ro weno. Berî cadano, şono kuwno cila Pîre, kuwno ra. Kuliksûra Qickeke pînenno. Çike zaneno ke yena. Rasti kî peynîye de kêneke yena resena verê berî. Teq, teq...

“Kam o?”

Vengê vergî tene qalind o, no semed ra tersena, xof kuwno ra ser la vana; “dêka mi harîge girewta cok a yo vengê xo nîya vejîno”.

O ra dime; “Ez o, Kuliksûra Qickek a. Mi to rê bijike û rûn ardo,” vana.

Verg vengê xo keno barî, vano “Kilitî biançe ber beno ra”.

Kuliksûra Qickeke kilitî ancena ber beno ra.

Verg nîyadano ke kêneke kewte zere, cile de binê orxanî de xo dano we, vano; “Bijike bi rûnî ra binê selike de rone, bê lewê mi de rakuye”.

Kuliksûra Qickeke sey vateyê ey kena, bijike û rûnî binê selike de nana ro, o ra dime kî kincanê xo vejena, şona kuna cile. Wexto ke dêka xo rut vînena kî şaş bena. Ci ra pers kena vana :

“Dêkê, nê bojiyê to çira hende derg ê?”.

“Kêna mi, bi nînan to hendêna rehet gêno virara xo”.

“Dêke, nê qorê to çira hende derg ê?”.

“Kêna mi, bi nînan hendêna rind vazeno”.

“Dêke, nê goşê to çira hende girs ê?”.

“Kêna mi, bi nînan hendêna rehet goş dano”.

“Dêke, nê çimê to çira hende girs ê?”.

“Kêna mi, bi nînan hendêna rind vîneno”.

“Dêke, na didanê to çira hende girs ê”.

“Bi nainan to tenêna rehet weno”.

Verg nîya vano, xil beno. Verdano ci Kuliksûra Qickeke qilotneno ro, weno.

Varyantê Perraul noca de qedîno. Perraul manaya sanike bi xo keno eşkera û aqil dano wendoxan.

Manaya na sanike:

Ma vînenîme ke domane qîcî,
zîyadêrî kênekî,
kênekê rindekî, sîs û rindî,
bi herkesgostayîşî xeylê zerar danê xo
No sebeb ra xeylê teneyî benî boka Vergî.
Ez vano “verg” çike vergî pêro
sey yewbînî nîyê;
Tayê estê, xuya xo rind a,
Bêveng, bêxirabî û bêhêrs ê,

Labelê, êyê ke xo feqîr, rind û xayîs misnenê,
kuwnê ra kênanê ciwanan dima,
heta zereyê zuzaqî, heta zereyê keyeyî;
çi hêf!

Şar nêzaneno ke nê Vergê xayîsî,
vergan pêrûne ra hîna zaf tehlukeyin ê.

Varyantê Jacob û Wilhelm Grimmî Nîya devam keno:

Verg Pîre û kêneke weno. Pîzê xo rind keno mird, şono cila Pîre de kuwno ra. Semedo ke êdî xo rê miradê xo kerdo bîyo mird, desinde hewn ra şono. Hem kî hewnê xo henî xorîn beno ke xureno. Vengê xurayîşê xo her ke şono beno berz. Aye de, saydarê verê keyeyê Pîre ra vêreno ra ke şoro keyeyê xo. Tawo ke kuwno verê berî xurayîşî heşneno. Seke heşneno kî vano; “Na neçare çira hende xorîn xurena? Nêbo ke nêweşe bo”.

Henî vano û darîno we şono ke nîyado.

Kuwno zere, beno nêzdîyê cile. Nîyadano ke no verg o cile de hewn der o. Hem kî hewnêde xorîn der o. “Wîy daye, çi wexto ez nê mirdarî game de keno saye, o amo cila pîre de hewnê xo keno”.

Lûliya tifangî çarneno ra ci ke girmîye ro ci no; yek de çiyê êno aqil û vindeno. Vindeno, vano “Ez vajîne Pîre hîna vêre de weş a cok a nîya perç bîyo”. Tûerzîno ke dest der o bar keno bi dimî kapa serî de dano piro. O ra dime vêreyê vergî dirneno keno ra. Kuliksûra Qickeke û dêka xo vêreyê vergî ra weş û war vejînê.

Kêneke şona kemer û kuçanê kêyeyî ana kena vêreyê vergî, rind ke kena pir derzena. Verg heşîno pê, keno ke biremo, dee êdî nîşkîno, kemer û kuçê vêreyî zaf giran ê. Gineno piro uca mireno.

Sayder çermeyê vergî, pîre kî bijike û rûnê xo gêna. Kuliksûra Qickeke kî sond wena vana; “Endî naye ra dime mi rê ad û wad o, caran vatena maya xo ra nêvejîna, game de kî rayîrê rastî ra nêvejîna mîyanê birrî ro nêşona”.

Vanê ke rojê ancîya Kûlikesûra Qickeke dêka xo rê bijike berda, vergêde bîn rastê ci amo. Ney kerdo ke kêneke qan bikero rayîro rast ra vejo labelê Kuliksûra Qickeke xo sevekito, rayîrê xo ra nêvejîya. Wexto

ke ama keyeyê dêka xo, ci ra vato ke verg rastê ci amo û bi xirabîye tey nîyado. Vato; “Ez ke rayîro pîl de nêbîyêne vergî ez werdêne”.

Dêke vato; “Bê berê xo rindêr bigême ke wa verg meşkîyo zere kuyo”.

Dima Verg amo ber cinito, vato; “Dêkê berî rake, mi to rê bijike arda”.

Dêke û kêneke ber ranêkerdo, bêveng vinete. Vergî dormeyê banî boye kerdo, dima kî vejîyo ro banî ser Kuliksûra Qickeke pînîta. Xo bi xo vato; “Va lêl bikuyo, a gêrena ra şona keye. Tarî de ez verdana ci wena”.

Labelê aqîlê Pîre desinde şîyo ser, nîyetê vergî fehm kerdo. Naye ser o veng do kêneke vato; “Vizerî mi goşt girêna, nê biroşî bigê, kurna verê berî bi awa goştî pîrr ke”.

Kuliksûra Qickeke bi biroşan awe berda kurna girse kerda pîrr. Boya goştî vila bîya. Vergî ke boya goştî girewta xo nêgirewto ra, vileyê xo hetê boye ser kerdo ra derg devacêrî ser şîyo. Xeylê ke şîyo bîyo nêzedî, yek de xişt bîyo gino kurne ro te de xeneqîyo.

Çitur ke xeneqîyo kî Kuliksûra Qickeke bi şabîyayayîş weş û war gêrena ra yena keyeyê xo, êdî kesêk pêşkarê ci nêbeno.

MA SOND WERDO

Wusênê GESTEMERDE

Ma sond werdo bawo
bi nameyê Xizirê Kalî
seba haştîye û serbestîye
ma sereyê xo girewto binê çengê xo
û kewtîme ray û dirban
seba kamîya xo zordaran de ceng keme
zulmê bêbextan caran ma vîrî ra nêşono

Ma sond werdo dayê
bi nameyê Xas û Gerçegan
seba biratîye û dostanîye
ma merdene girewta çimanê xo ver
dişmenê xayinî rê qul-kole nêbeme
seba welatê xo ceng keme

Ma sond werdo bira
bi nameyê Sey Rizayî
ma êdî kesî ver de sereyê xo ronêname
û Xizirê Kalî ra dot
kesî ra minete û dexalet nêkeme
zereyê ma de ters û xofî rê ca nêmendo
zereyê ma bi rama Heqî vêşeno

Ma sond werdo wayê
 bi nameyê Xizirê Kalî
 bi nameyê Xas û Gerçegan
 bi nameyê Sêy Rizayî
 ma sond werdo bawo
 ma sond werdo dayê
 ma sond werdo bira
 ma sond werdo...

Berlîn, 25.07.09

KÊNEKÊ ROJÎ

Servet AKKAŞ

Payîz bî. Hewa herçî ke şî biyêne serd. Şiliya payizî zî êdî dest pêkerdîbî. Ver bi zimistanî bî. Kar û xebata ma ya serre ziyade ra ziyade qediyaybî, dest bi viraştene kampê zimistanî amebî kerdene. Hîna ke zimistan nêamo, gere kamp tamam bibo (bo). Kamp çendayê qisman ra êno meydan. Sitargehî yanî cayê ke komê gerîlayan tede manenê, wendegehî, depoyî, meterîsî... Nê heme/pêro amêne viraştene, erzaq amêne kirişnayene.

Giraniya karî, virastişê serê sitargeh û depoyan o. Ma senî xebetiyêne? Ma vajîme ke seba boya xo girewtene çayo tewr rind cayê nobete bî. Labelê wexto ke merdim pîya xebetîno wina keyfê xo êno ke qefilîyayîş-mefilîyayîş qet nêzaneno.

Tebîî hîna ke vewre nêvara, hîna ke zimistanî dest pênerdo no karûbar ganî biqedîyo. Coka her kesî destê xo çapik girewtêne. Ez naye zî vajî ke ma rê zehmeto tewr girs şiliye peyda kerdêne. Rayîrî pêro” bîbî line û lêze. Golîgî-molîgî hetê de, merdimî zî tira bi zor û zehmet a şiyêne. Linca tayê cayan sey vinceyî niştêne linganê ma ra. Ma bi zor game eştêne. Herra winasîye/nîyanêne seba siwaxî zaf rind a. Labelê ihtiyacîya ma pê çin biye. Sitargehê ma nême ra ziyadêrî binê erdî de bîy. Lazim o ke sitargehî binê erdî de bêrê viraştene. Ma erd xorîn-xorîn kinitêne, verê erdî de zî di-hîrê qorrî kemer nayêne ro. Coka karê ma û siwax-miwaxî çin bî. Wexto ke sitargeh binê erdî de viraziya, hem zimistanî germ beno hem zî hetê kamuflejî ra faydeyê xo esto. La kinitişê erdî, bi kemeran a sitargehviraştîşî ra hîna zahmet o.

Karê kampî şodir dest pêkerdêne heta şan dewam kerdêne. Merdim qefilîyêne. Çîyo weş, qefilîyayîşî dime çaya qaçaxe, lewe de zî cixareya ke bi tutin ameya pîştene biye. Nê herdimîna ke bî, êdî tebayê merdimî nêmaneno. Seke merdim newe maya xo ra bîyo...

Tebîî nê pêro dormeyê adirî de ênê kerdene. Xora keyfweşîya pîle zî adir dano.

Adir, hîna ke lêl denêkewto, hevalê-di hevalî kar ca verdanê ênê kenê we. Seba şanî çêle virazenê. Çêle viraştene zî wina karêde/karêko rehet nîyo. Goreyê xo huner wazeno. Hema daran bierze pêser û adir pira ne!.. Nêbeno! Ganî hem du mevejîyo hem zî hîna ke lêl nêkewto de kila xo biqedîyo. Çêleyo ke amo viraştene zî lazim o ke heta şodir bimano. Mendena xo zî bes nîya, ganî no çêle serê şodirî awa çaye bikeleno/bigîrêno. Yanî karêko zehmet o. Eke no heme çî meyêro ca, o çêle, çêle nêno hesabkerdene. No rî ra, seba çêleyî bêjê daran zaf baş ê. Çêleyê tayê daran rew şono we. Yê tayênan zî erey... Ancî lazim o ke ûsilê viraştîşê çêleyî zî bêro zanayene. Ci rê çalê lazim a ke ganî zîyade/zaf xorîn nêro kinitene. Seba ke adir measo, dormeyê na çale de kemerî ênê ronayene. Çêleyê dara qizbane, bîlhesa yê dara belûyan/mazêne zaf hol o. La dara qizbane wexto ke bena çêle ci ra çîkî perenê; sey fişenganê hewayî... No zî seba xo nimitîş û kamuflajî rind nîyo. Cayê merdimî belî/belu keno. No rî ra tewr rind darê belûyan ê.

Adir ke kerd we, verî gilê barîyê qijî cayê wekerdişî de erzîyenê pêser. Eke wina bibo zîyade du ci ra nêvejîyeno. Û îzîmê binî benê çêle, girs manenê.

Şan de dormeyê na titafe/terrafi/tirramî de êno ronîştene. Tîya de qalê vîrameyîşan beno, qisayê weşî ênê kerdene, kilamî ênê vatene...

Hela çêle de kay kerdene sey nêweşî ya. Bîlhesa taye hevalî qet nêşkenê xo bigêrê ra/xo pêbigêrê. Ganî pê kay bikerê! Wexto ke pê ame kaykerdene zî çêle rew xow ra şono, beno wele. Coka ganî zaf mêro têvdayene.

Ma vajîme hevalanê ma ra Mazlum nêweşê nê çî bî. Çî wext beno şan, darikê gêno xo dest, nata-bota çêleyî têv dano. Tev dano ha tev dano! Hevalî se kenê çitur kenê Mazlumî de çarê nêvînenê. “Towbe-towbe” vano, “ez êdî destê xo pira nênana,” vano la hîna deqayê tamam nêbîya, ancî darikê gêno xo dest.

Ma nîyada ke wina nêbeno. Rojê, hevalê tekmîl de Mazlum rexne kerd, pêşnîyaza xo vate: “Wa Heval Mazlum çêle ra dûrî ronîşo.” Na pêşnîyaze qebul bîye. Bî şan, ma pêro dormayê adirî de ronîşteyîme. Mazlum ci ratenê dûrî yo. Dûrî yo labelê çimê xo pira mendo. Gonî zerrî ra şona. Tenê ke wext derbaz bî, peynîye de nêşkiya xo pê

bigêro. Hevalê nêzdîyê xo ra vat: “Heval Sebrî, xeyrê xo ê bizotî nata bide.” Seke wina vat, kam eşkeno êdî xo bigêro ra! Pêro pîya hîr-hîr huyayîme.

Nê qiseyan sohbet û yarenîya dormeyê çêleyî ra dima çîyo ke cayê hewnî bigêro çin o.

Teber serd o. Merdim zereyê tuluma hewnî de hêdî-hêdî beno germ, hebê zî xo ano pêser, êdî nêwazeno ke cira bivejîyo. Labelê dora nobete nê hewnî û na keyfweşîye kena leteyî. Seke nobete qedîyena, merdim vano hema ez rew ra şorî bikewî cayê xo. Nobeta saetê, zereyê tulume çimê merdimî de kena ceneto ela.

Şodir wuştîme ra. Sey her roje îçtîma amê girewtene. Dima her kes gêra ya refê xo. Îçtîma dima “tepecî” dorûver rinda-rind kontrol kenê. Xora eke teba çin bo; tije ke eşt her ref dest bi hazirkerdîşê arayî keno. Adir kenê we, çaye nanê ro ser. Tebîî eke çêleyo vizerên mendo, merdim eşkeno hema çaye bino ser. Arayî ra ver çaye rind şona. Êye ke cixara ancenê, ci rê cayê çaye cixara ra cîya yo.

Hewa ancî girewte bî. Şilîye ge varayêne ge vindetêne, hurdî-hurdî eştêne rîyê herdî. Serê koyan zî mij girewtîbî. Demo/wexto winasî de xebate zehmet a labelê mecbur... Hîna ke vewre nêvara gere kamp tamam bo.

Her refî, cayê xebate de cîya-cîya adir kerdîbî we. Sirê gurîyayîşî de tayê embazî ge-gane şiyêne destê xo adirî ver de germ kerdêne û peyser amêne. Wexto ke amêne verê adirî, xo de belûyî zî ardêne.

Ma belûyê xo bi kardî birnayêne, wina kerdêne binê tirafe ra. Eke meyêrê birnayene teqenê. Ma ge-ganê kardî piro nênanenê, saxlem kerdêne zereyê tirafe ra ke va biteqê.

Hetêde tirafe/tirramî de zî reşo kelîyayênê/gîrîyêne. Ma çaydana xo rê vatênê “reşo”. Reşo kelîyayêne û wexto ke ma mabên da xebate, çaye bîyêne amade. Mabên ke ame dayene, her kes ameyêne, çaya xo şimitêne.

A roje, heval Ziwerî ancî cebê xo bi belûyan kerdîbî pîrr. Ziwer Kurdîstanê Başûrî ra bî, soran bî.

Tawo ke ame nîşt ro va, “Ez şima rê qehweyê belûyan virazena. Zaf weş o. Hetê ma de zaf virazenê” Xeyrî hema/desinde îtiraz kerd: “Meke heval Ziwer meke! Ma qehweyê belûyan zî esto?”

“Se çin o! De ez nika bivirazî ti zî bivîne!”

“De ti biviraze ma zî bivînîme hela no qehweyê belûyan senên o.”

Zîwerî, taleyê belûyan bi kardî ser de kerd, dima telîsê ser o bi kemere kutî. Wexto ke rinda-rind kutî, kerdî zereyê nalmikî, nayî ro tirafe ser. Belûyî ke zereyê nalmikî de sûr bî, kerdî zereyê çaydane, awe kerde ci, çaydane kerde pîrr û naye ro adirî ser. Di-hîrêkelî ke kewtî ra ci; “Ahaa şima rê qehweyê belûyan!” vat. Çimê ma pira mendê ke no qehweyê belûyan senên teba yo, tehmê xo senên o.

Zîwerî şuşeyê her kesî kerdî pîrr labelê hîna firta verênê de hevalan murizî kerdî tirş: “Heval Zîwer, Heqî ra biterse, no çi yo?”

“Qey se bîyo?” vat Zîwerî.

“Ma to vetêne nêzana senî weş o!”

Zîwerî zî firta verêne şimite û gêra ra embazan ser “Ya ya... Tehmê xo zîyade weş nîyo. La maya mi weş viraştêne! Ez vana aye belûyî kerdene binê tirafe. Êdî teba nêbeno, reyêna ez kena binê tirafe, henî virazena. Eke şima wazenê ez şima rê qehweyê qizbanan bivirazî...”

“Ney ney... nika kar û gureyê ma zaf o, ey zî bado biviraze...”

Qerargehê Merkezî dewreyê perwerdeyî kerdîbî ya. Her ware ra hevalî waştîbî. Komê hevalî zî Eyaletê Zagrosî ra amebî waştene. Sahayê Behdînanî pêro pêsero pancês (des û panc) hevalî ruşnenê. Saha, tewr kêmi di eyaletan ra êno meydan. Xêrca Zagrosî, Zap, Metîna û Gare zî girêdayeyê Behdînanî yê. Nînan pêrone ra des lajî, panc zî kêneyî seba perwerdeyî weçinîyaybî.

Qerargeyê Behdînanî Zap de yo. Hevalê ke seba perwerdeyî şiyêne, Zap de amêne pêser. Yanî cayê kombîyayîşî Zap bî. Zap û Zagros zî sinorê xo yew o, kîştâ yewbinî de yê.. Labelê ancî zî mabên de raya di rojan esta. Ê şiliye zî na raye tayêna kena zor û zehmet... Metîna û Gare, o hetê Zapî de manenê. Yanî Zap mabên der o.

Şodir o. Her kes dormeyê adirî de niştro ro çay şimeno. Arayî amebî kerdene, wextê karî bî. Muhaberevanê taburê Sînanî ver bi ma ame. “Wina aseno ke çiyêko newe esto,” vat hevalan ra yewî. “Ya ya... wina aseno.” Vat hevalêke binî.

Sînan ame, “rojbaş,” vat.

“Rojbaş” vat ma nat ra.

“Heval ronîşe çayê bişime” vat hevalêk. “Ney, sipas... Ez tepîya gêrena ya, Heval Rojhat vengê heval Agît, Xeyrî û Dewranî dano”. Rojhat, fermanarê tabure bî. Agîtî va:

“Çi yo? Ti nêzanena?”

“Ney, nêzana ez. Vengê Heval Têkoşîna da, ez şorî ci ra zî vajî.” Ma va:

“Temam, ti şo ma zî çaya xo şimenîme.”

Ma çaye dima, da piro şiyîme leweyê Heval Rojhatî. Ey zî mesela perwerdeyî ma rê vate û pers kerd ke ma wazenîme yan nêwazenîme. Çiyo winasî seba ma firsendêko pîl o. Kam nêwazeno ke şoro Qerargahê Merkezî de perwerde bivîno? Ma heme çarinê yew fek ra, va “Ya, ma wazenîme.”

“Eke winî yo, meşte şodir ra şima kewenê ra raye” vat Rojhatî. Ma êdî a roje nêşîme karî ser, tedarîkê xo vînit. Roja bîne, ma şodir ra hevalan ra xatir waşt, ver bi Zapî kewtîme ra raye.

Ma şime, şime, peynîye de reştîme bi Qerargeyê Zapî. Qerargeyê Zapî zî êdî hazirîya xo tamam kerdîbî ke bişiyêne cayê xo yê zimistanî labelê ma ser o vinetê ke ma şime biresime ci. Ma xeylê qefilîyabîme, taye zî bîbîme hît. Seba ke cayê qerargeyî saxlem bî, hevalan seba ma adir kerd we, ma adirî ver de xo ziwa kerd. Dima, ma nanê xo werd, çaya xo şimite.

Fermanarê qerargeyî Heval Behzatî roja bîne veng da ma; “Heval ma şonîme kampê xo yê zimistanî. Şima tîya de vindê, nê rojan komê hevalî ênê. Nê hevalî nika raye ra yê. Vist tene yê. Ci ra panc teneyî camêrdê birîndar ê. La eşkenê raye şorê. Çar-panc teneyî hevalê newe yê, êyê binî kî kêne yê. Şima ganî înan zî xo de berê. Labelê ganî şima zaf rind miqate kêneyan bibê. Partîye înan rê vana “Kêneyê Rojî.” Mîsyonê xo xususî yo. Ganî weş û war biresê cayê xo.”

Heval Behzatî sewbîna qalê xeylê çî-mîyê binî kerd. Kotî ra şonîme, se şonîme, kamî de kewenîme têkîliye, hevalî kotî ênê vernîya ma... Derg û dila planê raye kulî amey qiseykerdene. Pey cû qerargeh zî şî kampê xo yê zimistanî. Ê ma tena mendîme. Înan ma rê hebê erzaq verdabî. Seba raye zî...

Kêmi bî erzaqê ma la mecbur... ma do pê îdare bikerîme. Rastî zî a serre hemê cayan de erzaq zîyade çin bî. Bi taybetî kî hetê Zagrosî zaf tengîye antêne.

Çimê ma raya kêneyanê Rojî de bî. Heta ameyîşê înan, ma hem amadekarîya raye kerde hem zî îstîrehet kerd. Ma zaf meraq kerdêne ke nê kêneyê Rojî kam ê, çi kes ê. Heval Behzatî hebê behsê înan kerdîbî vatîbî; “Hevalî zaf înan ser o vîndenê û vanê e beno wa bibo înan rê teba mebo, xora teba ke bî êyê binî wa nata merê!”

Yew hewte bî tamam, Kêneyê Rojî vejîyayî ameyî. Ma ver bi ci şime,

ci rê merasîm tertîb kerd. Hema merdimî tede vetêne ke zaf qefilîyê. Seke çimê xo ginayî ra ma, zaf keyfê xo ame.

Winî qefilîyabî ke êdî nêşkayêne raye ra şorê. Pêro mabênê pancês û heştês serran de bî. Pêro zî newe amebî ko. Xeylê raye amebî, zaf qefilîyabî hama moralê xo weş bî. Çitur ke ma dime huyayîş kewtîbî ra rî û hîna kî huyêne. Hevalo ke kewto virnîye ê girewtê ardê, raye ra zaf xapitê. Ci ra vato: “Hevalî hema peyê nê koyî de yê.” Ênê peyê ê koyî nîydanê ke kes çin o. Nafa zî vano: “Hevalan cayê xo vurno ya, beno ke hema peyê nê koyî de yê. No ko, o ko, ha şenik mend, ha nê seate mende...” vato û girewtê ardê. Ney ra vanê “taktîko klasîk”.

Xora her tim wina beno! La, Kêneyê Rojî zî newe yê; nêzanenê. Ey se vato ê feqîran zî înam kerdo.

Hevalê birîndarê ke lewe de, ê rewşe zanenê, la înan ra kî kesî vengê xo nêkerdo. Kesî feqîran rê rastîye nêvata.

Ê hevalê birîndarî Metîna ra amêne. Birînê xo tenê weş bibî. Eşkayêne raye ra şorê. La peynîya peyêne de birîndar bî. Kewtîbî kemîna tankan. Şehîr çin bî, la tayê hevalî bi parçeyanê şarapnelan birîndar bibî. Ganî tedawî bibîyêne. Pêro hevalê kanî bî, musayê nê karî bî. Hevalê xortê ke newe amebî, zaf çust bî. Kulî zî başurij bîy. Raye-maye ci rê zor nêamêne. Çi rind ke wina bî. Çike raye ra ardimê xo ma rê bîyêne.

Seke mi vatîbî, zimistan roje bi roje bîyêne nêzdî. No zî seba raye çiyedo rind nêbî. Hem hevalê neweyî û birîndarî ma de bî hem zî raya ma ser o çem û dereyî estbîy ke bi varayîşê şilîye awa xo bîyêne zaf, piro derbaz bîyene, bîyêne zehmet. Nê çeman û dereyan ser o pird çin o. Ma mecbur xo danîme awe ro wina derbaz benîme. Nînan ra sewbîn raya ma nêzdiyê leşkeranê tirkan û peşmergeyanê Partîya Demokrata Kurdîstanî (PDK) ra derbaz bena. Bi taybetî kî peşmerge û qorîciyê serê raya ma zaf xidar ê. Cengo ke raver ra mebêne ma û înan de bibî, yê cengî de înan ra xezêdeylê kes ginabî ci kişîyaybî. Coka kewtîbî ra heyfî dima, kemîne eştene raya ma ser.

Ê rojan mabênê ma û PDK zaf xirab nêbî. La eşîranê hetê Barzanî zêde goş nêdêne PDK. Înan waştêne ke heyfê xo bigêrê. Bizanê ke ma derbaz benîme raya ma birnenê.

Ma ganî şîme biresîme Deşta Heyatî. Hevalî dot ra uca ênê vernîya ma, Kêneyanê Rojî gênê û benê. Labelê heta uca zî tewr şenik raya new-des rojan esta.

Raya ma ser o cayo tewr zehmet, mabênê Zap û Zagrosî bî. Ne ke keso newe, kesê çendayê serran zî heta nê koyan ro derbaz benê, çî zehmet ancenê.

Heto bîn ra mesela tena koyî nîyê. Rayê xo zî pêro kemer, teraş, hîşar... Awe bi hezar serran, seke bi kardî birnê, winî kerdê leteyî. Raye nê teraşan û hîşaran ro derbaz bena. Raya ke vanê zî, rayêda rastkêne nê, pîyare/patîka ya. Yanî hira-mîra nîya. Ma vajîme ke Dola Şive esta, wina ya. Hem tena kî nîya, cayê sey aye zaf ê. Şo şo... nêqedînê. Mîyanê hîşarî ro pîyareyê derbaz bena, çî wext, kamî viraşta... kes nêzaneno. Na raye yanî pîyarê/ şiverê çend cayan de qediyena vîndî bena, peyê cû reyna êna girê dayene.

Berzîya hîşara çend sey metre esta.

Heq mekero, linga merdimî ke bişepeliyo yan zî çiyêko bîn bibo xelasiyayîş çin o. Zap û Zagros wina yo, ko û newal û gelîyê xo zaf berz ê, zaf xorîn ê. Teraş û hîşarê qedîno, o yo bîn dest pêkeno; ko, newal û gelîyanê berz û xorînan ra yew şono oyo bîn êno. Xêrca ma, nê cayan de kes çin o. No erd pêro destê ma de yo.

Çend rojan ra dime ma ver bi Zagrosî kewtîme ra raye. Kêneyanê Rojî de, hevalanê birîndaran û neweyan de çekî çin ê. Tayê kêneyan de çanteyê piştî esto, nan teder o. Nanê raye ma û hevalanê neweyan piştî kerdîbî. Kêneyê Rojî çiqas ke no kar de wayîrê tecrubeyî nêbî zî keyfweş û moralweş bî û bêguman nê halî têsîr dênê dormeyê înan zî. Xora nê koyan de merdim ancax bi nê moralî şîkîno raye şono.

Kenayan de zî hem moral hem zî îrade estbî.

Demo ke newe kewtêne raye ser, rind û xurt şiyêne. La raye ke bîyêne derg, ê kewtêne, şiyayîşê xo bîyêne giran. Raye ke devacêr bena, keyfê xo êno. Wexto ke qiyame vejîno bi ma ver, giraniye dest pêkena; “Heval, ma yan qiyame yan devacêr şonîme. Ma qet raya raste çin a?” vanê. Nê, raya raste çin a nê koyan de. Seke ma mabên da, înan hema xo eştene erd, piştîya xo dêne çanteyan.

Rojê, ancî qiyame vejîya vernîya ma. Kêneyanê Rojî ra çar-panc teneyî çiqas vajê hende qefilîyê “Ma êdî nêşkinîme raye şîme,” vat û vindetî.

Taye hevalî vernîye de şonê. Înan rê vanê “öncû”. Taye zî peynîye de ênê. Ê zî “artçî” yê. Êyê verî zî êyê peyî zî gere raye rind bizanê. Ez, Heval Agît û çend teneyî “artçî” bîme. Qiyame ra hevalî hebê yewbîn ra qut bibî. Êyê vernîye vejîyabî ro cor, înan xo dima nîyadênê. Ma zî xeylê pey de mendîbîme.

Çar-panc kêneyî xora bine ra hêze ra kewtê, êdî qet nêşkenê. Ma çare! Ganî sey her perse nê halî rê zî çareyê bêro diyene. Ma ganî çiyê bikerîme ke kêneyî qiyame ro vejîyê ro cor?

Peynîye de heval Agîtî çenteyê xo ra kefiya xo vete, eşte harmeyê xo ser. Yewe ra “pêbigê” vat. Aye guçikê kefiye pê girewt. Heval Agîtî a xo dima kaş kerde, şî. Hevalanên bînan kî eyê bînî kaş kerdî, peynîye de vetî ro cor. Keyfê înan bi nê toreyî zaf ame! Feqet raya maya yew saete bibî di saetî, bibî hîrê saetî.

Ca-ca, seba ke nê rojan xo vîr ra mekerê, serê hîşaran de vindetêne, fotografi antêne. Tebîî nê rojî, na raye seba înan zaf taybetî biye. Beno ke rojê qayîte ci benê “ma tîya ro derbaz bîme şîme” vanê. Yê înan ge-gane keyf û moral, ge-gane qefiliyayîş, ge-gane mabên dayene, ge-gane dima kaş bîyayene biye.

Peynîya peyêne de, ma şîme restîme Çemco, yan zî Çemê co. Çemco mabênê Zap û Zagrosî de yo.

Çemco badê cû bî namdar. Eskerê ke hevalan qereqolê Bezelê de esîr girewtîbî, tîya de amebî teslîm kerdene. Ancî 2008ine de menga gucige de operasyonê Zapî yo ke amebî kerdene, zîyadêrî na mintîqa de derbaz bibî.

Zimistanan tîya de kes nêvindetêne. Demo ke ma şîme zî êdî zimistan hesabîyêne. Coka, uca de kes çin bî. Ma çend rojî Çemco de mendîme. Hevalê bînî kî dot ra, Xinere ra raye kontrol kenê yenê. Ma zî goreyê hal-hevalî nat ra şonîme.

Hevalê noca bîyê şîyê kampê zimistanî, ma ra xeyle dîr ê. Hetanî kampo tewr nêzdî, raye hewt-heşt saetî ancena.

Kaleka awa Çemcoyî de eşkeftê esta. Heta hevalî bêre xebere bide ma, ma na eşkefte de vîndenîme.

Erzaqê ma kêmi yo, qîmê raya ma nêkeno. No rî ra seba rojê, sereyê merdimî nanê ra zîyade nêkeweno. Nan ra teber zî xora tebayê ma çin o. Çi rind ke Çemco de xozî zaf ê. Seke payîz hevalî tîya ra ancînê şonê, cayê înan de xozî kom benê. Tîya xozan rê cenet o! Hem daristan û awa xo esta hem zî zimistan vewre zîyade nêvarena, çere tede esto.

Xozî estê la seybazîya înan rehet nîya. Rengê xo maneno rengê herre, erazî de belî nêbenê. Peroj bi peroj nêgerenê, çermeyê xo zaf qalind o, gule rehet-rehet tede kar nêkena. Ma nanîme sere ra, nanîme lîngan ra ke bigînê war ro.

Şodir bi şodir ma bi hîrê-çar kesan benîme kom bi kome, her koma

ma cayê ro şona. Heta şan kamî ke çî rast ard! Xora xozî ke mebê, yê ma vêşanî ya. Ge-gane rojê de di-hîrê xozan kişenîme. Kamî ke kişt xebere dano hevalanê eskefte. Xora Kêneye Rojî û hevalê birîndarî eskefte de manenê. Ma cendekê xozan kenîme lete bi lete, kirişnenîme eskefte. Goştê xozan zaf giran o. Çîyo ke ma tede goşt bipewjime zî çin o. Mecbur, pêro serê adirî de bî şîşan pewjenîme.

Hevalê ke eskefte de manenê, înan tirafe amade kerdêne. Tirafe karê înan biye. Çi esto ke kêneyan ra tayêne goştê xozan nêwerdêne. Xora tayêne kî qet goşt nêwerdêne. Seba înan ma ge-gane şîyêne maseyî pêgirewtêne. Awa Çemcoyî de maseyî zîyade çin ê. Hacet-macetê ma zî çin bîy. Ma tena bi bombaya destî maseyî pêgirewtêne. Bombayê ma kêmi bîy la ancî zî idare kerdêne.

Înanê ke goştê xozan reya verêne werdêne, pê qayîl nêbîyêne. Herambîyayîş-merambîyayîş ra nêbî, ci rê weş nêamene. Hema-hema hewteyê ke ma wina bi seybazîya xozan û maseyan derbaz kerd. Kêneyanê Rojî perwerdayê xo yo verên bi no tore vînayêne/diyêne. Her çî ra raver kî înan tebiat nas kerdêne.

No heyat zor û zehmet bî la înan ci ra hes kerdêne. Ê, gerilayîye musayêne.

Ma kewtîbîme ra raye. Dot ra, hetê Xinere ra kurye ver bi ma amêne.

Koyê Zagrosî gore koyanê Zapî hebena berzêr ê. Sey çemê Zapî, çemê Awaşîn û Basya zî ko û kemerî kerdê lete, kerde teraş û hişar. Ma vajîme, Dola Nodî wina ya. Ordîyê tirkan heta nika nêşkayo bikewo ci. Hem xorîn a hem zî dar û daristanin a. Ferqê Dolê Awa Basya û aye çin o. A zî pêro daristan û hişar ê. Awa Basya û Awaşîn tîya de resenê pê, kewenê tîmîyan. Awa Basya Şemzînan ra derbaz bena êna, hebê qilerin a; kesk û lêl asena. Awaşîn koyanê Çarçela ra êna. Ser o dewî-mewî çin ê. Zelal a. Renge şitî der a. Awa ke rengê şinî dana ci, eşkeftê ra vejîyena.

Nê her di awî hama çitur ke ameyî tîkaleke nêkewenê tîmîyan. Verî panc sey-şes sey metre, sey di maran xo tadanê ververê yewbînî şonê. Hetêke xo kesko lêl, hetêke xo şito zelal.. Pey cû kewenê tîmîyan. Masayê Awa Basya û Awaşîn yew cins ê. La tehmê maseyanê Awaşînî hîna weş o. Kam ke tîya ro derbaz beno, gere maseyanê Awaşîn ra biwero wina şêro. Nê awan ser o hevalan pird û teleferîkî viraştê. Çi

wext bibo merdim eşkeno pira derbaz bo. La ancî zî xeylê hevalî ginayê Awaşîn ro, şehîd biyê.

Kêneyê Rojî her ke şiyêne xo dayêne ra raye. Êdî rindêr raye şiyêne. Xora hewayê Zagrosî merdimî ano ra xo. Merdim gerîlayîye hîna zîyade hîs keno. Zagros, gerîlayîye pê merdimî dano hîskerdene.

Hevalanê birîndaran ra hevalê estbî ke nameyê xo Amed bî; çim ra birîndar bibî û ê çimî qet nêdiyene. Çimê bînî zî, bilhesa peşewe rind nêvînitêne/nêdiyene. Şan bi şan seba ke rehet raye şoro, ma telîsêko sipî eştêne çantayê hevalê verê ey ser. Ey zî xo ro sipîyîya telîsî girewtêne, vengê linganê hevalan teqîp kerdene wina şiyêne. Amed hevalêko verên bî. Serra hezar û new sey û neway de vecîyabî ro ko. Coka zîyade çetîniye nêantêne. Hevalan rê ardim zî kerdêne. Ma vajîme, gerîlayî çitur raye şonê, musnayêne Kêneyanê Rojî. Înan zî wexto ke ey ro nîyadayêne moral û cesaret girewtêne.

Zap heta Zagros pêro ma dest de yo. Coka ma eşkenîme peroj raye şîme, peşewe adir bikerîme we. Heta Awaşîn-Basya wina yo. La Basya ra dot êdî peroj raye şiyene yan zî peşewe adir wekerdene dîqet wazena. Çike ordiyê tirkan nêzdiye nocayî de yo. No erazî cayo tanpon o. Pêrodayîş zîyade tîya de vejîyeno. Ordiyê tirkan zî eşkera nêno. Ge-gane êno, tîya de dame nano ro, erazî kontrol keno. Ma vajîme ke nêzdiyê Koyê Govende wina yo. Govende hema kaleka Basya de ya. Koyê Govende sey kela yo. Hişarê xo, kemerê tîk ê. Nê kemerê tîkî mendê bi govendvanan. Wina kaleka yewbînî de tîk biyê ke merdim vano qey govende gênê. Serê nê koyî zî sey labîrentî yo. Awe kemerî bi serran o helênayê, tayê cayê xo berz mendê, tayê cayê xo biyê çale. Kemerê xo zî pêro sey kardî tuj ê. Mekapê linga merdimî çiqas newe benê bibê, binê xo dirîyeno, rojê de benê lekaş.

Labelê nê pêro girêdayeyê yewbînê. Merdim rehet-rehet nêşkeno tîya ra raya xo teber bikero. Çiqas nas keno bikero, çiqas zaneno bizano, ancîya zî nêşkeno.

Hetanî ke merdim mecbur memano, nêkeweno nocayan labelê mecburîyet ke bî kam ganî çî vajo! Seba çikewtene û vejîyayene hîrê keyberê xo estê. Xêrca nê keyberan merdim nêşkeno cayê de bikewo Govende.

Awa Gowende zî esta. Gowende de çalê zaf xorînî estê. Vewre ke varayê kewana nê çalan, bena xakute tede manena û hamnanî

helîyena. Seke bîran ra awe vejenê, ma qabê şutikanê xo ra girê danime, verdanîme bi zereyê çalan. Awa xo wina ancenîme vejenîme. La seke mi vat, hende ke mecbur nêmando kes nêkeweno tîya.

Tîya cayo berz o. Seba kontrolkerdişê dorûverî cayo stratejîk o. Binê Govende de yew tepe esto ke tîya de mabênê gerîlayan û ordiyê tirkan de cengê beno, heta mengê dewam keno. Romanê “Kasirga Taburu” de qalê nê cengî êno kerdene. Tarîxê cengê gerîlayan de cayê nê cengî xususî yo. Cengê meterîsî yo tewr derg tîya de amo dayene. Her cayê xo tarîx o, tarîxê cengê gerîlayan o.

Raya ma nê cayê tarîxî ro, binê koyê Govende ro derbaz bena. Govende dima peroj rayeşiyayîş beno şenik, zîyade peşewe raye şonîme. Hewa biyo serd la adir nêno wekerdene. Yanî êdî qaydeyê gerîlayîye yê esasî dest pêkenê. Çi rind ke rojî biye kilm, şewî derg ê. No zî beno sebeb ke ma eşkenîme hîna zîyade raye şîme.

Her ke şî şilîye cayê xo vewre rê ca verdana. Cayanê berzan de vewre varena. Dolan de zî şilîye... Xora kaleka çeman û dolê xorînî ancax çileyê zimistanî de vewre genê. Sewbîna nêgenê. Ma zî, çiqas ke destebera ma ra êna peroj bi peroj dolan de manenîme, seke bî şan kewenîme ra raye. Seke ma na ra cor zî vat “hewa serd o, adir çin o!”

No hal tewr zîyade zî seba Kêneyanê Rojî çetin bî.

Raya ma ser o tena ordiyê tirkan çin bî. Qorîcî/cerdewan û peşmergeyî zî estbîy. Hetê qorîcîyan rehet ame derbazkerdene. Kesî ma nêdîbîme. La hetê peşmergeyan mendîbî. Ma ke peşmergeyî zî derbaz bikerdêne êdî şiyêne restêne hevalanê xo. Vernîya ma de koyêko berz estbî ke ey zî vewre girewtîbî. Ci ra vatêne Çiyayê Bizina. Tede pezkovî zaf ê, nameyê xo înan ra girewto. Ma nê koyî peroj derbaz kenîme; vernîya ma de deştê esta, aye zî şewe derbaz kenîme û pey cû şonîme resenîme hevalan.

Ma şîme, şan de restîme koyê Bizina. Koyî bi xo nêmetre ra zîyade vewre girewta. Merdim nêşkeno tede bivindo. No sebeb ra, ma binê koyî de zereyê yew dole de,

Cayo ke vewre tede çin a, uca heta şodir vindetîme. Serd o, nê eşkînîme adir bikerîme we, tulum-mulumê ma yê hewnî zî çin ê. Qet ke nê tebayê çin o ke bierzîme xo ser.

Heta şodir kes nêşkîya ke rakewo. Lingan ser o lerzayîme vindetîme. Pêro pawenîme ke şodir bêro, adir bikerîme we.

Şodir ke ame, ma dorûverê xo kontrol kerd, tebayê çin bî. Ma hîrê-çar cayan de girse-girs adir kerd we, xo kerd germ. Tanîya adirî ver de rîyê her kesî huyayêne.

Ma ver bi peroj reyna kewtîme raye. Ko hem tîk o hem zî vewre varaya. Giran-giran piro şonîme. Hîrê hevalî di sey û pancas-hîrê sey metre vernîya ma de şîyêne. Înan hem raye kerdêne ya hem zî vernîye kontrol kerdêne. Kêneyê Rojî û hevalê birîndarî têpîya mabên de yê. Vewre nerm a, merdim piro şono war. Coka rayeraşîyayîş bîyo zehmet. Eke vewre çin bo merdim eşkeno saetû nême de bivejîyo ro koyî ser. La rîyê vewre ra, hîrê-çar saetan de ma hende ke bîme nêzdiyê serê koyî. Hevalê hetê verî hema-hema ke restîbî gilê koyî. A game de xaftela tifangê teqa. Bi vengê tifangî her kesî xo eşt erd. Sey torge guleyî varayêne, verî ma nêzana ke kotî ra nanê ma ra. Pey cû ma ca bellî kerd.

Peşmergeyan kemîne eştîbî vernîya ma. Corê ma girewtîbî. Înan cor de nayene ma ra, ma zî nat ra... Seke ê hetê corî de bî, cayê xo rind bî. Hevalê hetê verî zî cayê xo kerdîbî rind, la peşmergeyan nayêne hevalanê cayê mabênî ra. Nayênê Kêneyanê Rojî ra, nayênê hevalanê birîndaran ra. Înan de zî çekî çin bî.

Ma gere Kêneyê Rojî bigirewtêne cayo saxlem. Cêrê ma de hişarêko qij esto. Êke xo o hişar ro bierzê cêr êdî teba nêbeno. Hişar nêzdî yo, eşkenê xo piro bierzê. La peşmergeyî mecal nêdanê ke ê dekewê cêr. Ê ganî xo erd ro kaş bikerê wina ver bi hîşarî şorê.

Hevalan tek-tek hîşarî ro xo eştêne cêr. Kêneyanê Rojî ra sereyê yewe ra gonî şîyêne. Gonî râ vewre bîbî sûr. Ma pêro zaf tersayêne, la aye vatêne tebayê mi çin o. Peynîye de aye zî hîşar ra xo eşt. Xêrca aye ra kesî rê tebayê nêbîbî. Hevalan cêr, sereyê aye bi şutike pişt. Gule/qerşune ginabî kemer, kemer ra parçayê amebî ginabî ro ci, sere şikîyabî. Sebebo ke hevalan pêrone hîşar ro xo eştîbî cêr, ma êdî eşkayêne nat ra têhet de peşmergeyan ra nîme. Hevalê hetê verî kaleka înan ro vejîyaybî corê înan. Nafa cayê hevalanê ma bîbî rind. Saetê ra tepîya peşmergeyan vengê çeke birna û şî. Ma êdî uca nêşkîyêne bivindîme. La ma zî ganî êdî raya bine ra bişîyêne. Roja bine peşmergeyî ancîya vejîyenê amênê. Şilîye varena, erd hît o. Rehet reçanê ma teqîp kenê.

Ma cayê pêrodâyîşî ra xeylê durî kewtîme. Hevalê birîndarî û koma perwerdeyî ra tayê hevalî ancîya gêrayî ra hetê Zagrosî. Înan hem êdî

çetiniye antêne hem zî ganî meşte peşmergeyan wexto ke reçî teqîp kerdî do vajê ke gêreyê hetê Zagrosî.

O ra dime ma kewtîme awe, awe ro xeylê şîme. Ma bi no tore wastêne ke rêça xo vîndî bikerîme. Pey cû ma rayêka bîna dûre ro kewtîme raya Xinêre ser. Kêneyanê Rojî hîna çeke nêgirewtîbî xo dest la rayêka xidare şîbî. Hetê ra raya ma zaf derg bîye, hetê ra peşmergeyan eştîbî ma ser. Xeylê qefilîyabîme ma. Kuryeyo ke dot ra Xinêre ra êno, ma bi cîhaz cayê xo yo newe ci ra vat. Raya ma ser o çem esto, awa xo zaf a, derbazbîyayîş xeylê zor o. La hende raye dima peyser agerayîş zî nêbeno. Ma şopê ke gêrayîme, cayê boverîşîyayîşî ma dî. Şutikê di-hîrê hevalan yewbîn ra girê dayî, hevalo ke rind azne zaneno derbazê boverî bî. Hevalan ra yew nover ra yewî zî bover ra vindet, gilê şutikan çîpa-çîp pêgirewtî; û têpey de awe ra derbaz bîme. Kurye zî amebî restîbî ma. Kêneyê Rojî êdî rehet û weş-war şîyêne restêne cayê xo. Raya xo ya ke mendîbî hîrê-çar saetî bîye. A mintîqa de kontrol gerîlayan dest de bî.

Pey cû ez pê hesîya ke Kêneyanê Rojî ra Heval Ekîne şehît kewta. Ez bi na hîkaye şexsê Heval Ekîne de hemê şehîdanê welatî bi rêzdarîye yad kena.

RÎPELÊ KITABAN

Seba Domanan bi Kirmanckî Kitabêde Newe: Kermo Çimvêşan

Kermo çimvêşan, yew kerm o û baxçeyê sayan de cuyê xo rameno. O qijkek û jar o labelê zaf çimvêşan û vêreher o.

Saye bi saye gêreno. Sayê ra gazê gêno, aye ca verdano ancîno yewêda bine ser. Tim zerar û zîyan dano sayan. Bi nê qeydeyî kî sayî benê qule, poyînê.

Darî naye ra benê bêzar. Ziravoyî ra lava kenê ke va na xuya xo ca-verdo labelê xemê ey nîyo.

Ziravo rêyê muso, ma êdî qet vindeno!

Rojê, Ziravo têpîya sayêda sûra weşe vînenê û qet nêvindeno, tamajîno re ver. Saye weno, keno qule, hetanî dendikan şono. Çitur ke dendikan vînenê, na ra kî bi milçe-milçe xo erzono înan ser.

Labelê dendikî sey(zê) saye nerm nîyê û nêşkîno înan buro. Hem nêşkîno hem kî ci ra derse gêno, fikirîno.

“Kermo Çimvêşan”, nameyê kitabêde domanan o. Kitab, almankî-kurmanckî û almankî-kirmanckî yo. Demê de kilm na ra raver, paytextê Almanya Berlîn de ame weşanayene. Bi almankî nameyê kitabî “Der Gefräßige Wurm” o. Kurmanckî “Kurmê Çavbirçî”, kirmanckî kî “Kermo Çimvêşan” o.

Nuştoxê kitabî *Alan Dilpak* bi *Lerzan Jandilî* ra yê. Amadekerê kurmanckî A. Dilpak, ê kirmanckî zî L. Jandilî o. Nîgarî (resmî) hetê *Roswitha Deutsche* ra amê viraştene.

Kitab, hetê *Înstitûtê Ziwan û Kulturê Kirmanckî (ÎKK e.V.)-Berlin* û *Jutîya Malbatanê Kurdî-Yekmale-Berlîn* ra, çarçewa projekta “*Materyalê Musayîşî yê Dizonkî*” de amo weşanayene.

Tarîxê weşanayîşî, gulane, 2011 o.

Kermo Çimvêşan, aslê xo de 2 kitab ê. Nînan ra yew seba wendişî yo û rengin o. Ê dîyine kî seba rengnayîşî yo, sîya û sipî yo.

Hetêde kitabî yo muhîm o ke merdim ganî qal bikero kî no yo:

Seba ke ma û pîyî bişikîye domananê xo rê sanika Kermê Çimvêşanî bi kirmanckî weş û rindek biwane, CDye ama amadekerdene. Na CDye de çiroka Kermê Çimvêşanî hem bi almankî, hem kirmanckî hem kî bi kirdaskî ama wendene. Seba CDye, veng hetê *Ayhan Sarigölî* ra amo girewtene/qeydkerdene. Almankî hetê *Roswitha Deutsche* ra, kurmanckî hetê *Helime Yakute* ra, kirmanckî kî hetê *Lerzan Jandilî* ra amo wendene.

Kesê ke bi çi şekîl beno bibo; nuştîş, rastkerdiş, çapkerdiş, finanasekerdiş û bi şekledê bîn, keda xo kewta no karo hêca, keyeyê înan awan bo.

Kamo ke wazeno bibo wayirê Kermê Cimvêsanî, şîkîno nê adrêsan de bikewo têkiliye.

institutekirmanci@hotmail.com

ljandil@web.de

info@kirmancki.com

ISBN: 978-3-9810823-2-6

Vate

Not: Amadekerdişî nê kitabî de nuqtayêda balkêşe esta, ma wazenîme şîma wendoxan aye ra kî bikerîme haydar.

Destpêkerdişê na xebate de kesê elaqadarî, verê veran mamoste, pedagog û nuşttox Alan Dilpakî de qesey kenê û pêşniyaz kenê ke o kitabêde winasî (nîyanênî) amade bikero. Dilpak, qet dudil nêbeno qebul keno labelê ci rê şertê nano ro.

“Şertê to çik o?” vanê.

“Şertê mi o yo ke kitab tena bi almankî-kurmanckî nê, bi almankî-kirmanckî (zazakî) kî bêro amadekerdene.”

“Baş o almankî-kirmanckî kî ti amade kena?”

“Nê, ez kirmanckî nêzana labelê ez şîkîna yewî bivîni ke nê karî bero sere.”

Nê şertî ra dime proje ser o reyna êno qeseykerdene û bire êna cidayene kî kirmanckiyê kitabî kî bêro amadekerdene.

Dilpak o ra dime L. Jandilî de kuwno têkiliye û dest bi xebate kenê.

Seba nê hasasîyetî, birêz Dilpakî rê zaf sipas kenîme.